

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**FİRMALARIN ENTELEKTÜEL SERMAYE AÇIKLAMA
DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİST
FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYMA GÜL KÜÇÜK

OSMANIYE / 2020

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİMDALI

FİRMALARIN ENTELEKTÜEL SERMAYE AÇIKLAMA DÜZEYLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYMA GÜL KÜÇÜK

Danışman: Prof. Dr. Zeynep TÜRK

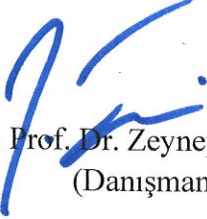
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İlker KEFE

OSMANİYE/2020

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Zeynep TÜRK
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi İlker KEFE

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../20..

.....
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yazım Kurallarına Uygun Olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez için sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi
- Kullanılan verilerde orta çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğacak tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 08/01/ 2020

Şeyma Gül KÜÇÜK

İTHAF

Bana olan inançlarını her zaman sevgi ile hissettiren canım aileme;

Annem ve Babama...

ÖZET

FİRMALARIN ENTELEKTÜEL SERMAYE AÇIKLAMA DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Şeyma Gül KÜÇÜK

Yüksek Lisans, İşletme Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Zeynep TÜRK

Ocak 2020, 155 sayfa

Rekabet üstünlüğü elde etmek isteyen işletmeler artık maddi varlıklardan çok entelektüel sermaye ile oluşturdukları maddi olmayan varlıklara önem vermeye başlamışlardır. Günümüzde firmalar için rekabet avantajı sağlamanın en önemli odak noktası entelektüel sermayeyi ölçmek, raporlamak ve işletmenin finansal tablolarına yansıtmasıdır. Bunu başarabilen işletmeler rekabet üstünlüğünü elde etmiş olacaktır.

Entelektüel sermaye; bilgiyi üreten insan kaynağı, üretildikten sonra işletmenin mülkiyetine ait olan bilgiler ve işletmenin dışında kalan, sürekli iletişim içerisinde olunan müşteri, tedarikçi ve ortakların tamamından oluşmaktadır. Günümüz ekonomisinde entelektüel sermaye firmalar için oldukça önemli hale gelmiştir. Firmalar artık sürdürülebilir stratejilere önem vererek entelektüel unsurları ölçüp raporlayarak ve finansal tablolara yansıtarak rekabet üstünlüğü elde etmek için çaba göstermektedirler. İşletmeler rekabet avantajını elde edebilmek için entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermayeyi birlikte yöneterek firmaya yenilik getirebileceklerdir.

Bu çalışmanın amacı BİST 100 Endeksindeki sürdürülebilirlik raporu yayımlayan firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ölçmek ve entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkileyen faktörleri tespit etmektir.

Çalışmada analize dahil edilen firmalarda entelektüel sermayenin alt unsuru olan insan sermayesi en çok açıklanan unsur olmuştur. İnsan sermayesinden sonra en çok açıklanan entelektüel sermaye unsuru ise örgütsel sermayedir. En az açıklanan entelektüel sermaye unsuru ilişkisel sermaye olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarında ise dönem net karı ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır. Ayrıca GRI standardına uyum ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuş ve literatürdeki çalışmalar ile desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Entelektüel sermaye, entelektüel sermaye açıklama düzeyi, sürdürülebilirlik, BİST 100.

ABSTRACT**FACTORS AFFECTING THE LEVEL OF INTELLECTUAL CAPITAL
STATEMENT OF FIRMS: A RESEARCH ON BIST FIRMS****Şeyma Gül KÜÇÜK****Master Thesis, Department Of Business Administration,****Supervisor: Prof. Dr. Zeynep TÜRK****January 2020, p.155**

Enterprises that want to gain competitive advantage have started to give importance to intangible assets rather than tangible assets. Nowadays, the most important focus of providing competitive advantage for companies is to measure, report and reflect on intellectual capital. The enterprises that have achieved this will have a say in the economy of the future and will have achieved a competitive advantage.

Intellectual capital is composed of the human resources that produce information, the information that is owned by the enterprise and all of the customers, suppliers and partners outside the enterprise. In today's economy, intellectual capital has become very important for companies. Firms are now striving to achieve competitive advantage by measuring and reporting intellectual elements and reflecting them on financial statements, paying attention to sustainable strategies. Businesses will be able to bring innovation to the company by managing human capital, organizational capital and customer capital, which are the elements of intellectual capital, in order to gain competitive advantage.

The aim of this study is to measure the level of intellectual capital disclosure of firms that publish sustainability report in BIST 100 Index and to measure their relationship with three possible factors by regression analysis.

Human capital, which is one of the elements of intellectual capital in the firms analyzed in this study, has been the most explained intellectual capital element. The most explained element of intellectual capital after human capital is organizational capital. The

least explained element of intellectual capital is identified as customer capital. There is a positive relationship between the Net Profit and the level of intellectual capital disclosure. In addition, a significant and positive relationship was found between GRI Compliance Level and intellectual capital disclosure level and supported by studies in the literature

Keywords: Intellectual Capital, Intellectual Capital Explanation Level, Sustainability, BIST 100.

ÖN SÖZ

Entelektüel sermaye işletmenin sahip olduğu çalışanlarının yetenek, beceri, deneyim ve bilgilerinden oluşur. Bu tanım entelektüel sermaye unsuru olan insan sermayesini açıklamaktadır. Aynı zamanda entelektüel sermayenin diğer bir unsuru olan örgütsel sermaye ise işletme çalışanlarının akşam evine gittiğinde işletmede bıraktıkları bilgiler olarak tanımlanır. Son unsur ise ilişkisel sermayedir. İlişkisel sermaye şirketin mülkiyeti dışında kalan müşteriler, tedarikçiler, ortaklar ve diğer paydaşlarıyla olan ilişkilerini kapsamaktadır.

Günümüz ekonomisinde entelektüel sermayeye verilen önem gittikçe artmaktadır. İşletmeler artık bilginin verimli kullanımının rekabet avantajı sağladığı gerçeğini benimsemişlerdir. Bu nedenle entelektüel sermaye unsurlarının finansal tablolara daha doğru yansıtılması için birçok ölçüm yöntemi geliştirilmiştir. Entelektüel sermaye ölçüm yöntemlerine bu çalışmanın ilerleyen bölümlerin de değinilmiştir.

Günümüzde işletmenin sahip olduğu entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması rekabet avantajını elde tutmanın bir yolu haline gelmiştir. Maddi varlıkların yanı sıra maddi olmayan varlıkların da işletme için değer yaratacağı gerçeği kabul edilmiştir. Bu nedenle günümüzde birçok işletme artık sürdürülebilirlik raporlarını düzenlemeye daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, yüksek lisans eğitimim boyunca tecrübesini ve bilgilerini benimle paylaşan değerli danışman hocam Prof. Dr. Zeynep TÜRK'e yardımları ve güler yüzü için içtenlikle teşekkür ederim. Bir de araştırmamdaki analiz kısmında bana yol gösteren, her mailime istisnasız cevap veren Arş. Gör. İbrahim SAKİN'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her zaman yanımda olan, desteğini hiç esirgemeyen, çalışmam için gereken her şeyi temin eden canım babam Şenol KÜÇÜK'e ve annem Döne KÜÇÜK'e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR RAPORLAMA

1.1. Entelektüel Sermayenin Tanımı.....	4
1.2. Entelektüel Sermayenin Önemi.....	6
1.3. Entelektüel Sermaye İle İlgili Kavramlar.....	7
1.3.1. Bilgi, Veri ve Enformasyon	7
1.3.2. Bilgi Yönetimi.....	9
1.4. Entelektüel Sermayenin Sınıflandırılması.....	10
1.4.1. Teknoloji Brokeri Modeli	10
1.4.1.1. İnsan Varlıkları	11
1.4.1.2. Pazar Piyasasına İlişkin Varlıklar	11
1.4.1.3. Entelektüel Sermaye Varlıkları.....	11
1.4.1.4. Altyapı Varlıkları.....	12
1.4.2. Skandia Modeli (Edvinsson ve Malone)	12
1.4.2.1. İnsan Sermayesi.....	13
1.4.2.2. Yapısal Sermaye	14
1.4.3. Maddi Olmayan Varlıkları İzleme Modeli (Sveiby).....	14
1.4.3.1. Dış Yapı.....	15
1.4.3.2. İçsel Yapı.....	15

1.4.3.3. Bireysel Yetenekler	15
1.4.4. Western Ontario Üniversitesi Modeli	15
1.4.4.1. İnsan Sermayesi	16
1.4.4.2. Yapısal Sermaye	16
1.4.4.3. Müşteri Sermayesi	16
1.5. Entelektüel Sermayenin Sınıflandırılması.....	16
1.5.1. İnsan Sermayesi.....	19
1.5.2. Örgütsel Sermaye	21
1.5.3. İlişkisel Sermaye	24
1.6. Entelektüel Sermayenin Firma Üzerindeki Etkisi.....	27
1.6.1. Entelektüel Sermayenin Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi	27
1.6.2. Entelektüel Sermayenin Piyasa Değeri Üzerindeki Etkisi	28
1.7. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	30
1.7.1. Sürdürülebilirlik Raporları	32
1.7.2. Sürdürülebilirlik Endeksleri	36

BÖLÜM II

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

2.1. Entelektüel Sermaye Ölçümünün Önemi.....	38
2.2. Entelektüel Sermayenin Ölçüm Yöntemleri.....	39
2.2.1. Piyasa ve Defter Değeri Metodu (Marked Value Book Value Ratio).....	41
2.2.2. Tobin'in Q Oranı.....	44
2.2.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi	45
2.2.4. Skandia Kılavuzu Yöntemi	46
2.2.5. Entelektüel Sermaye Endeksi Yöntemi.....	46
2.2.6. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (Value Added Intellectual Capital – VAIC).....	49
2.2.7. Kurumsal Karne Yöntemi	50
2.2.8. Teknoloji Brokeri Modeli.....	50
2.2.9. Aktiflerin Getiri Oranı (The Return On Assest Method)	51
2.3. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Kullanılan Diğer Yöntemler.....	51

2.3.1. İnsan Sermayesi Ölçümleri	52
2.3.2. Yapısal Sermaye Ölçümleri	54
2.3.3. İlişkisel Sermaye Ölçümleri	55

BÖLÜM III

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ, RAPORLANMASI VE YÖNETİMİ

3.1. Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi.....	58
3.2. Entelektüel Sermayenin Raporlanması.....	60
3.2.1. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasının Sağlayacağı Faydalar.....	61
3.2.2. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasının Sakıncaları	62
3.3. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasında Kullanılan Yaklaşımlar.....	62
3.3.1. Devrimci Yaklaşım	62
3.3.2. Yeni Bilanço Yaklaşımı	63
3.3.3. Melez Yaklaşım.....	64
3.3.4. Danimarka ve İsveç Firmaları Yaklaşımı.....	64
3.3.5. Marjinal Yaklaşım.....	64
3.4. Entelektüel Sermayeye İlişkin Finansal Tablolar.....	64
3.4.1. Entelektüel Sermayenin Bilançoda Gösterilmesi	65
3.4.2. Entelektüel Sermayenin Gelir Tablosunda Gösterilmesi	66
3.4.3. Entelektüel Sermayenin Entelektüel Sermaye Tablosunda Gösterilmesi	69
3.5. Entelektüel Sermaye Yönetimi.....	69
3.5.1. Entelektüel Sermaye Yönetim İlkeleri	72
3.5.2. Entelektüel Sermayenin Yönetimi İle İlgili Sorunlar.....	73
3.5.3. İşletmeyi Entelektüel Sermaye Yönetimine Zorlayan Nedenler.....	74
3.5.4. Entelektüel Sermaye Yönetiminin Aşamaları	75

BÖLÜM IV

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR RAPORLAMAYA İLİŞKİN LİTERATÜR

4.1. Entelektüel Sermaye İle İlgili Çalışmalar.....	77
4.2. Sürdürülebilirlik Raporları İle İlgili Çalışmalar.....	83

BÖLÜM V

FİRMALARIN ENTELEKTÜEL SERMAYE AÇIKLAMA DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: BİST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

5.1. Araştırmanın Amacı.....	86
5.2. Araştırmanın Önemi.....	86
5.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	87
5.4. Araştırmanın Kavramsal Modeli Ve Hipotezler.....	87
5.5. Araştırmanın Yöntemi.....	92
5.5.1. Araştırmanın Evren Ve Örneklemine Oluşturulması.....	92
5.5.2. Veri Toplama Tekniği.....	92
5.5.3. Verilerin Analiz Yöntemleri.....	96
5.6. Analiz Bulguları.....	101
5.6.1. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları.....	101
5.6.2. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları.....	106
5.6.3. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları.....	109
5.6.4. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları.....	113

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	137

KISALTMALAR

BİST: Borsa İstanbul

CEO: Chief Executive Officer

CKO: Chief Knowledge Officer

Çev: Çeviren

DV: Düzenlenmiş Vergiler

ESA: Entelektüel Sermaye Açıklaması

ES: Entelektüel Sermaye

EKD: Ekonomik Katma Değer

FK: Faaliyet Karı

GRI: Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative)

İ.S: İnsan Sermayesi

İSA: İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi

İLSA: İlişkisel Sermaye

KSS: Kurumsal Sosyal Sorumluluk

ORT: Ortalama

Ö.S: Örgütsel Sermaye

ÖSA: Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi

PD/DD: Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı

s.: Sayfa

S.S: Standart Sapma

Sig.: Sigma

VAIC: Value Added Intellectual Capital

vd: ve diğerleri

Y.P.: Yapısal Sermaye

Y.S.G.: Yatırılan Sermaye Getirisi

Y.T: Yatırılan Sermaye

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Entelektüel Sermaye Kavramının Tanımları	5
Tablo 2. Entelektüel Sermaye Unsurlarının Sınıflandırılması Açısından Yaklaşımlar	18
Tablo 3. İnsan Sermayesi Bileşenleri	21
Tablo 4. Örgütsel Sermayeyi Meydana Getiren Yapısal Yetenekler	24
Tablo 5. Sürdürülebilirlik Endeksleri	37
Tablo 6. Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemleri	41
Tablo 7. Edvinsson'un Alternatif Bilanço Örneği	43
Tablo 8. İlişkisel Sermaye Ölçülme Modeli	56
Tablo 9. Entelektüel Sermayenin Gelir Tablosunda Gösterimi	67
Tablo 10. İnsan sermayesi Gelir Tablosu	68
Tablo 11. Entelektüel Sermaye Tablosu	69
Tablo 12. Entelektüel Sermaye Yönetiminde Daha Önce Yaşanan Deneyimler	70
Tablo 13. Bağımlı Değişkenlerin Açıklama Düzeyleri	93
Tablo 14. Entelektüel Sermaye Göstergeler	95
Tablo 15. Dönem Net Karı Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları	98
Tablo 16. Dönem Net Karı Değişkeninin Logaritması Alındıktan Sonraki Normal Dağılım Testi Sonuçları	98
Tablo 17. Aktif Karlılık Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları	99
Tablo 18. Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları	99
Tablo 19. GRI Standardına Uyum Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları	100
Tablo 20. GRI Standardına Uyum Değişkeninin Tanımlayıcı İstatistikler Tablosu	100
Tablo 21. Firma Sektör Tipi Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları	101
Tablo 22. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu	102
Tablo 23. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu	103
Tablo 24. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu	103
Tablo 25. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu ..	104
Tablo 26. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu	106
Tablo 27. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu	107
Tablo 28. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu	107

Tablo 29. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu	108
Tablo 30. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu	110
Tablo 31. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu ...	110
Tablo 32. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu	111
Tablo 33. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu	112
Tablo 34. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu	114
Tablo 35. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu	114
Tablo 36. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu	115
Tablo 37. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu	116
Tablo 38. Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenleri Etkileme Düzeyleri	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Brooking Modeli Bileşenleri	11
Şekil 2. Skandia Kılavuzu Modeli	13
Şekil 3. Sveiby Modeli Bileşenleri	14
Şekil 4. Bontis'in Entelektüel Sermaye Bileşenleri.....	16
Şekil 5. Entelektüel Sermaye Unsurları.....	17
Şekil 6. Entelektüel Sermaye Unsurları.....	19
Şekil 7. Müşteri Değeri Oluşturma Süreci.....	26
Şekil 8. Entelektüel Sermaye Unsuru İle Piyasa Değeri İlişkisi.....	29
Şekil 9. Sürdürülebilirlik Kavramının Boyutları	31
Şekil 10. Entelektüel Sermayeyi Ölçebilmek İçin Geliştirilecek Ölçütlerde Olması Gerekten Özellikler	40
Şekil 11. Entelektüel Sermaye Endeksi Yöntemine Göre Entelektüel Sermayenin Unsurları	47
Şekil 12. Entelektüel Sermaye Endeksi Kategorileri.....	48
Şekil 13. İnsan Sermayesinin Ölçülmesinde Rol Oynayan Bileşenler	52
Şekil 14. İnsan Sermayesinin Üç Ölçümü Arasındaki Bağlantı	53
Şekil 15. Yapısal Sermaye Ölçüm Yöntemleri.....	54
Şekil 16. İlişkisel Sermaye Ölçüm Yöntemleri	56
Şekil 17. Entelektüel Sermayenin Muhasebe Kaydı.....	59
Şekil 18. Entelektüel Sermayenin Raporlanması İşlemi.....	61
Şekil 19. Edvinsson'un Yeni Bilanço Yaklaşımı	63
Şekil 20. Entelektüel Sermayenin Bilançoda Gösterilmesi	65
Şekil 21. İnsan Sermayesinin Bilançoda Gösterilmesi	66
Şekil 22. Entelektüel Sermayenin Yönetim Aşamaları	76
Şekil 23. Araştırmanın Kavramsal Modeli	88

GİRİŞ

Entelektüel sermaye işletmelerin sahip oldukları bilgi, tecrübe gibi parasal olmayan ve işletmeye değer katan, çalışan ve müşteri memnuniyeti gibi rekabet üstünlüğü oluşturan bileşenlerdir. İşletmeler faaliyet gösterdikleri sürece entelektüel varlıklarını sürekli geliştirerek yenilemek zorundadırlar. İşletmede çalışanların edindikleri bilgi ve yetenekler firmanın entelektüel sermaye unsuru olan insan sermayesini oluşturmaktadır (Bayhan, 2018, s.3).

Tüm dünyadaki imalat ve hizmet sektöründeki işletmeler geleneksel muhasebe sistemi yerine bilgiye dayalı yeni ekonomik sisteme geçiş yapmaktadırlar. Bu yeni ekonomide işletmeler için artık entelektüel sermaye unsurları önem kazanmıştır. Çünkü firmadaki entelektüel sermaye kullanımı işletmenin performansını arttırmada doğrudan etkilidir (Clarke ve Whiting, 2011, s.505).

İşletmelerin mülkiyetinde bulunan bilginin açıklanması, ekonomik sonuçların elde edilmesi entelektüel sermayenin ilgi alanıdır. Geleneksel muhasebe sistemindeki raporlamanın eksikliklerini tamamlayabilmek için öncelikle değer yaratma aşamasında en önemli unsur olan bilgi sürekli yenilenmeli ve geliştirilmelidir. Entelektüel sermaye bilgisine verilen önemin artması ve daha doğru raporlama için yeni yöntemler geliştirilmesi oldukça önemlidir (Boujelbene ve Affes, 2013, s.46).

Geleneksel muhasebe sisteminde işletmeler entelektüel sermayeyi dikkate almadan finansal tablo oluşturmaktadırlar. Bu da entelektüel sermayeye verilmesi gereken önemin verilmemesine neden olmaktadır (Abeysekera ve Guthrie, 2005, s.153).

Entelektüel sermaye kavramının herkesçe kabul görmüş, henüz netleşmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Fakat entelektüel sermaye kısaca, bir şirketteki çalışanlar tarafından oluşturulan ve işletmeye rekabet avantajı sağlayan unsurların toplamıdır şeklinde tanımlanabilir. Yani entelektüel sermaye bilgi, tecrübe, deneyim ve patentlerden oluşur (Yorulmaz, 2018, s.1). Entelektüel sermaye işletmeler için rekabet avantajı sağlamaktadır. Buna rağmen birçok firma tarafından değeri bilinmemektedir (Sharabati vd., 2010, s.105).

Artık işletmelerin değerini yalnızca somut değerler (finansal değerler) değil entelektüel sermaye değerleri de (finansal olmayan soyut değerler) oluşturmaktadır. Yani maddi varlıkların yanında insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermaye gibi entelektüel sermaye varlıklarına da önem verilmeye başlanmıştır (Yıldız, 2011, s.12).

Günümüzde işletmelerin sahip olduğu entelektüel sermaye unsurlarının raporlanması rekabet avantajını elde tutmanın bir yolu haline gelmiştir. Bu nedenle günümüzde birçok işletme artık sürdürülebilirlik raporlarını düzenlemeye daha çok önem vermeye başlamıştır. Böylece işletmeler hakkında daha geniş, daha kapsamlı ve daha doğru bilgiler elde edilecektir.

Sürdürülebilirlik işletmelerin üzerinde durması gereken önemli bir kavramdır. Sürdürülebilirlik çevresel, sosyal ve ekonomik özellikleri içermektedir. Sürdürülebilirlik yatırımcılara, şirketin bulunduğu finansal durumu ve entelektüel sermaye bilgisi hakkında ortaklara ve paydaşlara sunulan bilgileri içermektedir. Aynı zamanda işletmenin gelecekte ne tür değişikliklere uğrayacağı hakkındaki bilgiler de sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır (Çelik, 2018, s.1).

Sürdürülebilirlik raporları işletmelerin ortak ve paydaşlarına aynı zamanda yatırımcılarına işletmenin kendisini net ve doğru bir şekilde ifade edebilmesi için en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Günümüzde bazı işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarına önem vererek finansal bilgilerinin yanında entelektüel sermaye bilgilerini de açıklamaya başlamaları diğer işletmeleri de bu raporu hazırlamaya zorlamıştır. Böylece işletmeler sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken kendi avantaj ve dezavantajlarını görerek işletmelerin geleceği hakkında daha emin adımlar atmaları sağlanmış olacaktır (Kavlakoğlu, 2018, s.1).

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde entelektüel sermaye kavramı açıklanmakta, sınıflandırılmakta ve buna ilişkin modellerden bahsedilmektedir. Entelektüel sermayenin firma üzerindeki etkisine de bu bölümde yer verilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik kavramı tanımlanarak sürdürülebilirlik raporları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde entelektüel sermayenin ölçülmesi ve ölçülmesinde kullanılan bazı yöntemlere yer verilmiştir. Entelektüel sermayenin ölçülmesinin faydaları ve sakıncaları da ikinci bölümde yer almaktadır. Üçüncü bölümde entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve entelektüel sermaye yönetimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde entelektüel sermaye açıklama düzeyi ve sürdürülebilirlik

raporları ile ilgili yapılan çalışmaların bulunduğu literatür taraması yer almaktadır. Beşinci bölümde entelektüel sermaye açıklama düzeyinin bağımlı değişken ve buna etki etmesi beklenen diğer faktörlerin bağımsız değişkenler olarak belirlendiği regresyon analizi uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Altıncı yani son bölümde ise çalışmadan elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı BİST 100 Endeksindeki sürdürülebilirlik raporu yayınlayan firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ölçmek ve entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkileyen faktörleri tespit etmektir. Çalışmada analize dahil edilen firmalarda entelektüel sermayenin bir alt unsuru olan insan sermayesi en çok açıklanan unsur olmuştur. İnsan sermayesinden sonra en çok açıklanan entelektüel sermaye unsuru ise örgütsel sermayedir. En az açıklanan entelektüel sermaye unsuru ilişki sermaye olarak tespit edilmiştir. Çalışmada dönem net karı ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca GRI standardına uyum ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında da anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

BÖLÜM I

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR RAPORLAMA

1.1. Entelektüel Sermayenin Tanımı

Entelektüel sermayenin doğru tanımlanması çok önemlidir. Çünkü entelektüel sermaye eğer doğru tanımlanırsa diğer süreçler daha kolay ilerleyecektir. Entelektüel sermayenin doğru tanımlanması yönetimini ve ölçümünü kolaylaştıracaktır. Entelektüel sermaye kelimesinin kökenini interlectio'dur. Bu kelime Latince'den gelmektedir. İnter arasında anlamına gelmektedir ve ilişkiyi içerir. Lectio ise elde edilen ve toplanan bilgi anlamına gelmektedir(Arıkboğa, 2003, s.73).

Entelektüel sermaye terimi ilk olarak 1969 yılında John Kenneth Galbraith tarafından ele alınmıştır. Galbraith araştırmasında entelektüel sermayenin yalnızca bilgi kavramı değil entelektüel hareket olarak düşünülmesi gerektiğini ve sadece maddi olmayan varlık değil ideolojik bir süreci kapsadığını tespit etmiştir (Bontis,1998, s.67).

Entelektüel sermaye hızla önem kazanan bir kavram haline gelmiştir. Çünkü şirketler giderek insan faktörünün bilgiye dayalı sistemde önemli bir etken olduğunu görmüşlerdir. Artan rekabet ve değişken bir iş ortamı, şirketlerin karşısına çıkan sorunlara daha olası çözümler aramaya ve işletmenin tüm kaynak ve varlıklarını öncekinden daha verimli kullanmaya zorlamaktadır (Sumedrea, 2013, s.137).

Entelektüel sermaye kavramının kabul görmüş bir tanımı olmamakla birlikte birçok çalışmada farklı veya benzer şekillerde tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazılarını Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1

Entelektüel Sermaye Kavramının Tanımları

Kaynaklar	Tanımlar
(TovstigaveTulugurova, 2007, s.705).	Entelektüel sermaye, piyasadaki rekabeti arttıran en önemli unsurdur.
(Petty ve Guthrie, 2000, s.157).	Entelektüel sermaye stratejik bakış açısıyla işletmenin değerini arttırmak amacıyla bilgi oluşturarak ve bu bilgiyi kullanarak elde edilen değerdir.
(Yılmaz,2018, S.45).	Entelektüel sermaye gelecekte getiriye dönüştürülebilir ve buluşlar, düşünceler, yeni teknolojiler gibi unsurları içeren bir bilgi topluluğudur.
(Choong, 2008, s.611).	Entelektüel sermaye; firmanın bilgi kaynaklı rekabet avantajının sürdürülebilirliğine fayda sağlayan bilgi temelli kaynağıdır.
(Erkuş, 2004, s.306).	Entelektüel sermaye patent, yazılım, ticari marka gibi maddi olmayan varlıkların yanında bilgi, teknoloji, müşteri ilişkileri ve yetenekler gibi maddi olmayan varlıkları da içermektedir.
(Sakur, 2019, s.15).	Entelektüel sermaye; işletmelerin finansal tablolarında görülemeyen, sayısal işlemler ile ilişkisi olmayan, tamamen işletmenin kendi içerisindeki çalışanların sahip olduğu yetenek ve bilgilerinin toplamından oluşan değerlerdir.
(Petty ve Guthrie, 2000, s.158).	Şirketin maddi olmayan varlıkları şerefiyenin bir parçasıdır ve şerefiye ise entelektüel sermaye olarak adlandırılmaktadır.
(Akyüz, 2010, s.36).	Entelektüel sermaye tüm ekonomik ve sosyal firmaların ürettikleri ürün veya hizmetlerine katkı sağlayarak gelir elde edebilmelerine ve hedefledikleri değerlere ulaşabilmelerine yardımcı olan insan kaynağı, yetenek, beceri, bilgi gibi maddi olmayan varlıklarıdır. Bu maddi olmayan varlıkların dış dünya ile kurmuş oldukları maddi olmayan sosyal bağ ve bu varlıkların elde edilen değerler üzerindeki etkisini belirleyen alt yapı ve sistemlerin tamamıdır.
(Abeysekera ve Guthrie, 2005, s.152).	Bir firmanın entelektüel sermayesi geleneksel muhasebe sisteminde dikkate alınmamış sermaye olarak tanımlanır.
(Roos ve Roos, 1997, s.418).	Entelektüel sermaye, firmanın bilançosundan tam olarak elde edemediği gizli varlıklardır. Bu nedenle hem firma çalışanlarının sahip olduğu bilgi hem de çalışanların firmadan ayrıldıklarında işletme içerisinde kalan bilgiyi kapsar.
(Milost, 2013, s.760).	Entelektüel sermaye insan sermayesi ve örgütsel sermayenin birleşimiyle oluşmaktadır.
(Bontis, 1998, s.64).	Entelektüel sermaye; işletmenin maddi olmayan, bilanço ve gelir tablosu gibi mali tablolarında gözükmeyen varlıklarıdır.
(Taylor, 2001, s.51)	Entelektüel sermaye, bir şirkette çalışanların uzmanlığını, organizasyon sistemlerini ve fikri mülkiyetini kapsar. Yani entelektüel sermaye bilgiden oluşur.
(TovstigaveTulugurova, 2007, s.698).	Entelektüel sermaye firmanın ekonomik çevresi gibi dış etkenlerinden farklı şekilde, işletmeyi doğrudan etkileyen etmenler olarak tanımlanır.

1.2. Entelektüel Sermayenin Önemi

Rekabetin artması, yeni iş sektörlerinin oluşması ve teknolojinin gelişmesiyle entelektüel sermayeye gösterilen ilgi gittikçe artmıştır. Sermaye piyasası, risk faktörleri, stratejik yönetim, çalışan deneyimi ve yetenekleri gibi konuların önem kazanmasıyla şirketler artık daha güvenilir bilgi talep etmeye başlamışlardır (Garcı'a-Meca, 2005, s.428). Geleneksel muhasebe sistemlerinin kullanımı şirketlerin rekabet üstünlüğü elde etmeleri için yeterli değildir. İşletmeler değişiklikleri takip ederek sadece finansal varlıkları değil finansal olmayan varlıkları da raporlaştırarak firmanın gerçek değerini yansıtan tablolar oluşturmuşlardır (Bhat, 2002, s.32). Günümüzde bunun farkına varılmasıyla birlikte entelektüel sermaye unsurlarının anlaşılması, ölçülmesi ve raporlanmasına oldukça önem verilmeye başlanmıştır. Çünkü işletmeler rekabet avantajını eline alarak pazarda söz sahibi olmayı amaçlamışlardır.

Geleneksel muhasebe sistemindeki finansal bilgiler entelektüel sermaye bilgisi içermediği için yetersiz kabul edilmiştir (Abeysekera ve Guthers,2005, s.152). Aslında yöneticiler ve şirketler entelektüel sermayeye pek önem vermezler fakat gerçek şu ki entelektüel sermaye girdi ve çıktıları bilanço, gelir tablosu ve diğer mali tablolarda görünen varlıklardan daha önemlidir (Bontis,1998, s.63). Coğrafi engellerin yıkılması ve maddi olmayan sermayede daha kolay para akışı, gelişmekte olan ülkelerin entelektüel sermayeye önem vermeye başlamalarına sebep olmaktadır (Abeysekera ve Guthers,2005, s.152).

İşletmeler rekabet avantajı sağlayabilmek için işletmenin entelektüel sermaye bilgilerine, patentlerine, kalifiye çalışanlarına ve diğer maddi olmayan duran varlıklarına oldukça önem vermeye başlamışlardır. İşletmeler tesis, bilim ve teknoloji, stok ve stratejik ilişkiler gibi konuların üzerinde durmaya başlamışlar ve işletmenin ekonomik olarak yüksek seviyelere ulaşması için birçok çalışma yapmışlardır (Bukh vd., 2005, s.714).

Entelektüel sermaye rekabet üstünlüğünün elde edilmesinde ve değer yaratılmasında etkin hale gelmiştir. Böylece şirketler entelektüel sermaye yatırımlarını arttırarak bir adım önde olmayı amaçlamışlardır. Bilgi ekonomisinde şirketlerin ekonomisi artık sadece maddi varlıklara değil maddi olmayan varlıklara ve bilginin

yaratılmasına da bağlıdır. (Brüggen vd., 2009, s.233-234). Örneğin Apple'ın Iphone markalı ürünleri günümüzün en değerli firmalarındandır. Bunun nedeni kullandıkları ileri düzeydeki teknolojidir. Nike firması ise yapmış olduğu reklam ve pazarlama çalışmaları sayesinde rekabet avantajını elinde bulundurmaktadır. Arçelik firması ise müşteri memnuniyetine vermiş olduğu önem ve satış sonrası servis hizmetlerinde diğer firmalara fark atarak rekabet avantajını elde etmiştir (<https://slideplayer.biz.tr/slide>, 2019).

Maddi olmayan varlıklar işletmenin sergilediği performans ve karlılığın unsurları olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz,2018, s.49). İşletmeler sürdürülebilirliği sağlayabilmek için maddi olmayan soyut varlıkları görünür hale getirmeye çalışmaktadırlar. Bu varlıkların görünür olabilmesi için entelektüel sermayeyi ölçmek ve raporlamak gerekecektir. Entelektüel sermaye varlıklarının finansal tablolara yansıtılmasından sonra ise bu varlıkların iyi yönetilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece işletmeler günümüz ekonomisine ayak uydurarak işletmenin varlıklarını, gelir ve giderlerini finansal tablolarda daha doğru yansıtabileceklerdir.

1.3. Entelektüel Sermaye İle İlgili Kavramlar

Bu kısımda bilgi, veri ve enformasyon kavramları birbirleriyle olan bağlantıları göz önüne alınarak açıklanmıştır. Bilgi kavramının oluşum sürecinden ve yönetiminden bahsedilmiştir.

1.3.1. Bilgi, Veri ve Enformasyon

Türkçede bilgi, veri ve enformasyon terimleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Fakat bu terimlerin her biri bir diğerinden farklı bir anlama ve tanıma sahiptir. Aslında bu kavramlar doğrudan birbirleriyle bağlantılı kavramlar olduğu için aynı başlık altında olması daha doğru olacaktır (Sarıay, 2016, s.25).

Veri, bir olaylar hakkındaki ayrıklık ve gerçekliği ifade eden değerlerden oluşmaktadır. Örneğin bir müşteri benzin istasyonundan benzin satın aldığına kaç litre benzin aldığı ve ne kadar ödediği birer veridir. Enformasyon bir mesaj olarak düşünülürse bu mesajın bir göndericisi, alıcısı ve ortamı bulunmalıdır. Enformasyon verinin algılanış şeklinin değiştirilmesini, karar verilmesini ve davranış şeklinde değişiklik olmasını

sağlar. Eğer bu mesaj daha sonra kullanılmak üzere kayıt altına alınıyorsa enformasyon bilgiye dönüşmüş demektir (Davenport ve Prusak, 1998, s.3)

Bilgi kavramı bütün ekonomik sistemlerin oluşumunda yer alan bir kavramdır. Geçmişte ve günümüzde tüm sistemler bilgiye dayanmaktadır. Günümüzde bilgiye sahip olan şirketler rekabet üstünlüğünü de sağlamış olurlar (Akdağ, 2012, s.19). Bu tanıma göre bilgi, üzerinde düşünülebilen belli çabalar ve tecrübeler doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bilgiyi insan aklının alabileceği temel inanç ve gerçeklik olarak tanımlamak mümkün olacaktır (Sakur, 2019, s.6). Diğer bir ifadeyle bilgi, örgütlerde rekabet avantajı sağlayabilen bir tarzda sistemleştirilebilen, gruplandırılabilen, modelleştirilebilen ve öne sürülebilen veri topluluğudur (Töre, 2017, s.27). Bilgi hammaddedir, işlemi bitmiş eserdir. Entelektüel sermaye bilginin aktif kullanılmasının peşindedir (Bontis, 1998, s.67). Bilgi fikirlerin, kaidelerin ve işlemlerin iyi bir kombinasyonundan oluşmaktadır. Diğer bir tanımda ise bilgi, firmanın kendi çıkarları doğrultusunda kullanılan bir inanç olarak tanımlanır (Bhat, 2002, s.32).

Veriler enformasyonu oluşturur. Bu aşamada enformasyonun doğru şekilde kullanılması ve yerinde tüketilmesi ise bilgiyi oluşturur. Buradan hareketle veri kavramı işletme için oldukça önemli olan, değere dönüştürülebilen bilgilerden meydana gelmektedir. Bilginin oluşumunu etkileyen unsurlar ise işletmenin örgüt yapısı, işletmenin teknoloji yapısı ve işletmenin insan kaynakları yapısıdır (<http://www.danismend.com>, 2019).

Bilgi kavramının veri ve enformasyon kavramlarından daha değerli ve önemli olmasının nedeni bilginin oluşum aşamasına daha yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Bilgiyi oluşturan unsurlar deneyim, değerler ve inançlardır. Deneyim, ideolojide nelerin olabileceğini gösterir. Kişinin kendi değerleri ve inancı, olaylardan çıkarılabilecek ana düşünceyi ve öğrenmeye ilişkin bakışını etkileyebilir. Kişiler kendi inanç ve değerlerine karşı olan bilgileri red edeler (Arıkboğa, 2003, s.44).

Bilgiyi dört aşamaya ayırmak mümkündür (Akyüz, 2010, s.18).

- Birinci aşamada; bir konu hakkındaki belirsizlik ve boşluk, fiziksel bir dokunuş ile belirlenen hedefler doğrultusunda yok edilmeye çalışılır. Bu belirsizliklerden kurtularak elde edilen bulgular, niceliksel yöntemler kullanılarak veri oluşturulur.

- İkinci aşama; enformasyonun elde dilmesidir. Enformasyon birinci aşamada elde edilen verilerin toplanmasıyla oluşur. Veriler boyut belirtme, süzme ve indeksleme aşamalarından geçerek oluşturulur. Enformasyon ise oluşturulan verileri sıraya koyma, birbirleriyle bağlantılı verileri yan yana getirme, aralarında ilişki oluşturma ve tüm bu yapılanlardan sonra organizasyonel süreçlerin gerçekleştirilmesi ile oluşturulur.
- Üçüncü aşama; bilgidir. Bu aşamada enformasyon tamamen varlığa dönüştürülür. Enformasyonlar karşılaştırılarak belirsizlikler ortadan kaldırılır. Belirsizlikler ortadan kaybolduğunda enformasyon bilgiye dönüşür. Bilgi enformasyonun varlığa dönüştürülmüş halidir.
- Dördüncü ve son aşama ise akıldır. Bu aşama artık bilginin firmanın çıkarı uğruna kullanılmasıdır. Bilgi firmaya ayırt edici özellik kazandırarak uygulama evresine girmiştir.

1.3.2. Bilgi Yönetimi

Bilgi yönetimi işletmeler için oldukça önemli bir kavramdır. Gelecekteki başarılar için şu anki genel tabloyu toplu bir şekilde görebilmek, günün potansiyel ve eğilimlerini tespit edebilmek oldukça önemlidir (Töre, 2017, s.28). Bilgi çok hızlı değişim gösterdiği için bilginin kaynakları sürekli olarak geliştirilmeli, beslenmeli ve güncellenmelidir (Arıkboğa, 2003, s.51). Bilgi yönetimi firmanın elde tuttuğu entelektüel sermayesinin yönetimi ile ilgilidir. Bilgi yönetimi bir işletmede olan nesneyi ve entelektüel sermayeyi yönetme işlevini tanımlar (Petty ve Guthrie, 2000, s.159). Bilginin hakim olduğu bir pazarda, firmanın maddi değerine değil entelektüel sermaye değerine ve üretilmesine bakılarak söz sahibi olunmaktadır (Brüggen vd., 2009, s. 234). Bilgi yönetimi doğru ve net bilgiyi doğru insana ve tam zamanında iletmek olarak tanımlanır. Bu tanım iki göstere ortaya koymaktadır. Bu göstergeler aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Saade, vd., 2011, s.37):

- İlki bilgi için çok önemli olan zaman,
- İkincisi ise toplumsal boyutun unsuru olan insandır.

Bilgi yönetimi, bir kurumun veya kuruluşun amacını, nerelere gelmek istediğini ve gelecekteki hedeflerinin ne olduğunu belirler. Bilgi yönetimi insanın kendisi ile ilgilidir ve insan tarafından yapılan bir faaliyettir (Barutçugil, 2002, s.73).

Bilgi maddi varlıklar gibi ölçülebilen ve yönetilebilen bir terimdir. Bilgi finansal verilerin aksine kullanıldıkça artan bir yapıya sahiptir. Bilginin aktif olarak kullanılmasıyla müşteri sadakati, işletmenin rekabet avantajı elde etmesi, büyümesi ve karlılığın artması gibi sonuçlara ulaşılır. Bilgi yönetiminde ileri düzeylere ulaşabilmek için teknolojinin, sosyal ve ekonomik sistemlerin birlikte yürütülebilmesi gerekmektedir (Kulaklı ve Birgün, 2005, s.39).

Bilginin iyi yönetilmesi işletmenin entelektüel varlıklarına daha kolay ulaşabilmesini ve bu unsurları işletme lehine kullanabilmesini sağlar. Bu nedenle bilgi her kurum ve kuruluşun temel yapı taşı oluşturur. Bilginin iyi yönetimi işletme için oldukça önemlidir.

İşletme içerisinde bilgi ve ürünler bir bütün halinde bulunmaktadır. Firmanın bilgi ve ürünleri sürekli değişim ve gelişim içerisinde. Bu nedenle işletme sahip olduğu bilgi ve ürünlerin aynı düzeyde gelişmesini ve büyümesini sağlamalıdır (Choo ve Bontis, 2002, s.6).

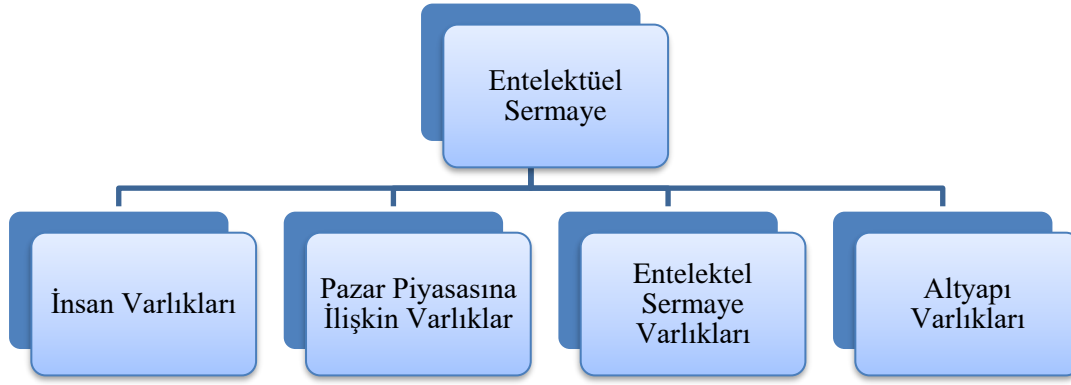
1.4. Entelektüel Sermayenin Sınıflandırılması

Bu kısımda entelektüel sermaye sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Araştırmacılar tarafından entelektüel sermaye sınıflandırılması üzerine bazı modeller geliştirilmiştir. Bu modellere göre entelektüel sermaye sınıflandırması değişiklik göstermektedir.

1.4.1. Teknoloji Brokeri Modeli

Bu model Anne Brooking tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Anne Brooking entelektüel sermayenin bileşenlerini denetim bakış açısıyla dört gruba ayırmıştır ve entelektüel sermayenin tanımı ve ölçülmesi üzerinde durmuştur (Akyüz, 2010, s.54).

Teknoloji Brokeri modeli entelektüel sermayenin ölçülmesini kolaylaştırmaktadır. Bu modele göre entelektüel sermaye; pazar piyasasına ilişkin varlıklar, insan varlıkları, entelektüel sermaye varlıkları ve alt yapı varlıklarının toplamından oluşmaktadır (Aslanoğlu ve Zor, 2006, s.162).

Şekil 1. Brooking Modeli Bileşenleri

Şekil 1’de görüldüğü gibi Brooking entelektüel sermayeyi dört gruba ayırmıştır. Bunlar insan varlıkları, pazar piyasasına ilişkin varlıklar, entelektüel sermaye varlıkları ve alt yapı varlıklarından oluşmaktadır.

1.4.1.1. İnsan Varlıkları

İnsan varlıkları, işletme çalışanlarının sahip olması gerektiği yetenek ve bilgi temelli unsurlardan oluşmaktadır. Başka bir deyişle insan varlıkları çalışanların eğitim, yetenek, beceri, tecrübe, problem çözme bilinci, üretme arzusu ve yönetim becerilerinden oluşur (Akyüz, 2010, s.36). İnsan varlıkları firmanın mülkiyetinde olmadığı için işletme tarafından önem arz etmekte ve ilgi görmektedir (Türk, 2010, s.30). İnsan varlıklarında çalışanların sahip olduğu bilgi, deneyim ve yeteneklerin seviyesi oldukça önemlidir.

1.4.1.2. Pazar Piyasasına İlişkin Varlıklar

Bu varlıklar firmanın pazar üzerinde sahip olduğu söz hakkıdır. Bu varlıklara müşteri sadakati, isim hakları ve dağıtım kanallarını örnek verebiliriz. Bu varlıklar firmaların pazarda rekabet üstünlüğü sağlamlarına yardımcı olduğu için önemli hale gelmiştir (Türk, 2010, s.30). Bu nedenle pazar varlıkları birçok ögeyi içermektedir. Örneğin; farklı ürün veya hizmet markaları, işletmenin müşterisi, müşteriye olan bağlılığı, diğer işletmelerle yaptığı anlaşmalar ve lisans anlaşmaları pazar varlıkları içerisinde değerlendirilebilir (Akyüz, 2010, s.55).

1.4.1.3. Entelektüel Sermaye Varlıkları

Bu varlıklar işletmenin yasal olarak sahip olduğu patentler, ticari markalar, kopya hakları, işletme sırları, know-how (bil-yap)'ları ve ticari sırlarını kapsamaktadır (Akyüz, 2010, s.55).

1.4.1.4. Altyapı Varlıkları

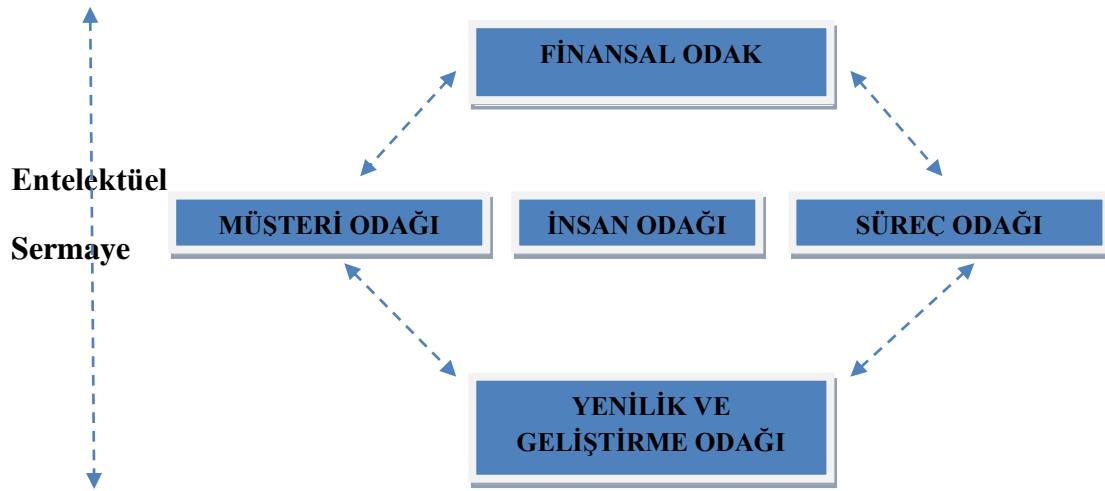
Alt yapı varlıkları firmaların faaliyetlerini sürdürebilmesini sağlayan varlıklarından oluşur. Örneğin teknolojiler, veriler, enformasyon teknolojisi sistemleri, yöntemler ve mali ilişkileri kapsar. Bu varlıkların ortak özelliği işletmenin çalışmasına yardımcı olacak bileşenlerden oluşmasıdır. Firmaya kaliteli ve güvenli bir ortam sağlamaktadır (Türk, 2010, s.31).

1.4.2. Skandia Modeli (Edvinsson ve Malone)

Bu model Skandia Şirketi (Edvinsson ve Malone) tarafından 1992 yılında geliştirilmiştir. Bu modelin temel taşı işletmenin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farktır. Edvinsson entelektüel sermayeyi maddi olmayan varlıklar olarak tanımlamaktadır. Bu da piyasa değeri ve defter değeri arasındaki uyumsuzluğa neden olmaktadır. Bu yüzden firmaların pazar değerini dengeleyebilmek için aşağıdaki denklem önerilmiştir (Mansourabad, 2016, s.24).

$$\text{Entelektüel Sermaye} + \text{Defter Değeri} = \text{Piyasa Değeri}$$

Skandia Kılavuzu Modeli aşağıdaki şekil yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 2.Skandia Kılavuzu Modeli

Kaynak: Akyüz, 2010, s.57.

Edvinsson ve Malone'nin bu modeli geliştirme hedefleri firmadaki entelektüel sermayenin önemini, önemli özelliklerini, ölçümünü ve yönetimini kapsar şekilde oluşturmaktır (Akyüz, 2010, s.57).

Bu model piyasa değerini, defter değeri ve entelektüel sermaye olarak ikiye ayırmaktadır. Fakat entelektüel sermaye kısmının üzerinde durarak entelektüel sermayeyi insan sermayesi ve yapısal sermaye olarak ikiye ayırmıştır (Türk, 2010, s.29). Entelektüel sermaye unsurları aşağıda açıklanmıştır.

1.4.2.1. İnsan Sermayesi

İşletmede çalışanların becerilerini, bilgi seviyesini, eğitimlerini, uzmanlıklarını geliştirmeyi planlayan tasarruf ve idaresini kapsar. İnsan sermayesi yeniliklerin ve yaratma işinin kaynağıdır. Entelektüel sermaye daha fazla üretme gücüne ulaşabilmesi için insan sermayesinin yapısal sermaye ile birlikte yürütülmesi gerekir (Akyüz, 2010, s.57).

1.4.2.2. Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye firmanın insan sermayesini destekler nitelikte olan temel taşıdır. Yapısal sermaye iki farklı bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler organizasyonel sermaye ve müşteri sermayesidir.(Türk, 2010, s.29). Edvinsson yapısal sermayeyi, çalışanların evlerine gittikleri zaman işletmede kalan bilgidir şeklinde tanımlamıştır. Yapısal sermayeler alıp satılabilirler (Mansourabad, 2016, s.24).

1.4.2.2.1. Organizasyonel Sermaye

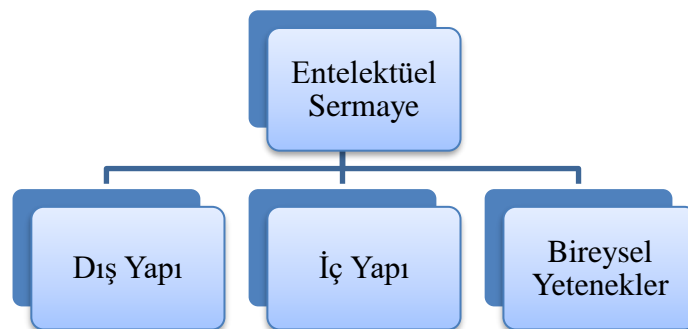
Yapısal sermayenin bileşeni olan organizasyonel sermaye süreç ve buluş sermayelerinden oluşmaktadır. Organizasyonel sermaye çalışanların işletme yararına oluşturdukları buluşların üretim sürecine katılmasıyla elde edilir. Organizasyonel sermaye üretim boyunca işletmenin bilgi akışını hızlandırmakla görevlidir (Akyüz, 2010, s.59).

1.4.2.2.2. Müşteri Sermayesi

İşletmenin müşteri bağlılığı, müşteri sadakati ve yeni müşteri gibi dış ilişkileri ile ilgili unsurlardan oluşmaktadır (Türk, 2010, s.30).

1.4.3. Maddi Olmayan Varlıkları İzleme Modeli (Sveiby)

Bu model Karl Sveiby tarafından oluşturulmuştur. Bu modelin amacı entelektüel sermayeyi oluşturan bileşenlerin yönetilmesi ve raporlanabilmesidir. Sveiby bu modeli ikiye ayırmıştır. Bunlar; defter değeri ve entelektüel sermayedir. Fakat entelektüel sermaye unsuru üzerinde durulmuştur ve entelektüel sermayeyi üçe ayırmıştır. Bunlar ise; dış yapı, iç yapı ve bireysel yeteneklerdir (Akyüz, 2010, s.59).

Şekil 3. Sveiby Modeli Bileşenleri

Bu modelde insan sermayesi unsuru diğer unsurlardan kesin bir şekilde ayrılmıştır. Bunun nedeni ise çalışanların firmayı karlı hale getirmesinde en etkili bileşen olmasıdır. Seivby bu yöntemde işletmenin organizasyon yapısını ‘bilgi perspektifine’ göre tekrardan belirlemeyi ve değerlendirmeyi hedeflemektedir (Zaim ve Gürün, 2007 s.302).

1.4.3.1. Dış Yapı

Dışsal yapı bir işletmenin satıcıları ve müşterileri ile direkt ilişkileridir. Yani işletmenin ismi, itibarı ve imajının tümüdür. Diğer bir deyişle firmanın müşteri ile olumlu yönde ilişkisi ve satıcılarıyla iş yapabilme becerisi ve tüm bunların sonunda işletmenin piyasa da oluşturduğu ün ve itibardır.

1.4.3.2. İçsel Yapı

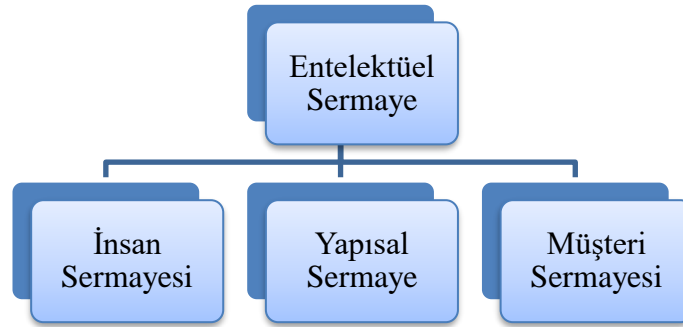
İçsel yapı firmanın sahip olduğu patentler, modeller, tasarımlar, bilgi sistemleri ve kültüründen oluşur. İçsel yapı işletmenin çalışanları tarafından meydana getirilir. Fakat işletmenin kendi malıdır.

1.4.3.3. Bireysel Yetenekler

Çalışan yeterliliği de denen bireysel yetenek unsuru işletmenin çalışanlarının eğitimleri, deneyimleri, becerileri ve anlık olaylara karşı problem çözebilme yetenekleridir.

1.4.4. Western Ontario Üniversitesi Modeli

Bu model Nick Bontis tarafından geliştirilmiştir. Bontis entelektüel sermaye unsurları ile iletişim etkinliği arasında nedensellik ilişkisi olduğunu söylemektedir. Model üçe ayrılmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi müşteri sermayesi, insan sermayesi ve yapısal sermayeden oluşmaktadır (Türk, 2010, s.33).

Şekil 4. Bontis'in Entelektüel Sermaye Bileşenleri

1.4.4.1. İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi, işletme çalışanlarının sahip olduğu bilgidir. Çalışanların yetenek ve tecrübeleri, eğitim, genetik miras ve hayat hakkındaki tutumları insan sermayesini oluşturur.

1.4.4.2. Yapısal Sermaye

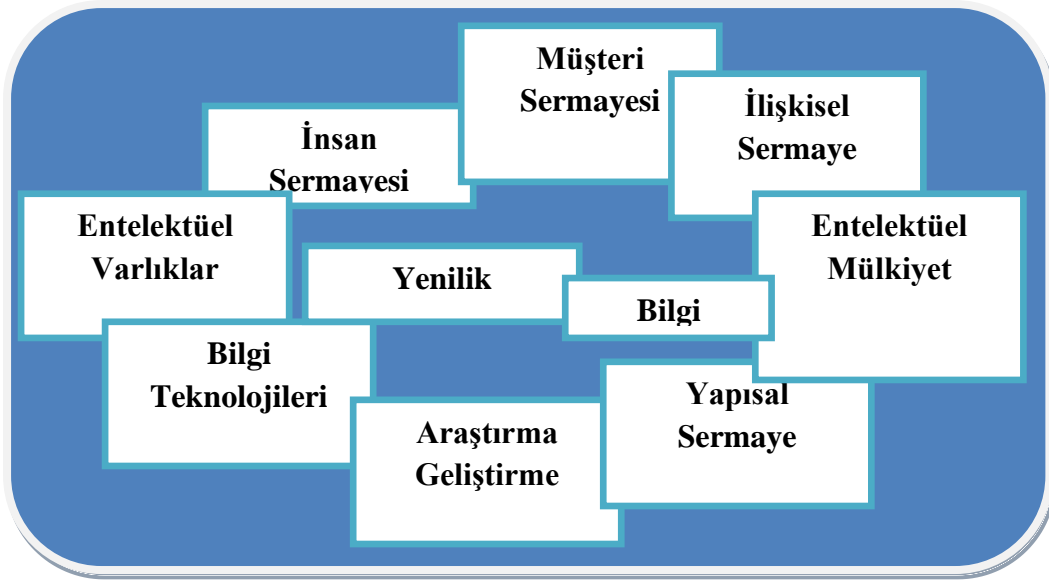
Yapısal sermaye, firmanın içerisinde bulunan işletmenin mülkiyetinde olan kapalı bilgidir. Yapısal sermaye olmadığında işletme sadece insan sermayesinden ibaret olacaktır.

1.4.4.3. Müşteri Sermayesi

Müşteri sermayesi müşteriler, tedarikçiler, devlet kuruluşları ve endüstriyel etkenlerden oluşan bilgileri kapsamaktadır. Müşteri ve pazar alanında oluşan geniş ve kapsamlı bilgidir.

1.5. Entelektüel Sermayenin Sınıflandırılması

Entelektüel sermaye farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. İnsan sermayesi, müşteri sermayesi, yapısal sermaye, örgütsel sermaye, ilişkisel sermaye, sosyal sermaye, organizasyonel sermaye gibi. Bu entelektüel sermaye unsurları farklı çalışmalarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Fakat entelektüel sermaye unsurlarının tamamı entelektüel sermaye üst kümesi içerisinde bulunmaktadır. Şekil 5'te entelektüel sermayeyi oluşturan unsurlar yer almaktadır (Öztürk ve Demirgüneş, 2007, s.400).

Şekil 5. Entelektüel Sermaye Unsurları

Kaynak: Öztürk ve Demirgüneş, 2007, s.400

Entelektüel sermaye unsurları hakkında fikir birliği olmamasıyla beraber farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Fakat en yaygın entelektüel sermayeyi üçe ayırmaktadır. Bunlar, insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermayedir (Bontis, 1998, s.66).

Entelektüel sermaye unsurları olarak adlandırılan üç unsur aşağıdaki denklem üzerinde gösterilebilir(Genç, 2018, s.37).

$$ES = İS + ÖS + MS$$

ES = Entelektüel sermaye,

İS = İnsan sermayesi,

ÖS = Örgütsel sermaye,

MS = İlişkisel sermaye

kavramlarının kısaltılmış ifadesidir.

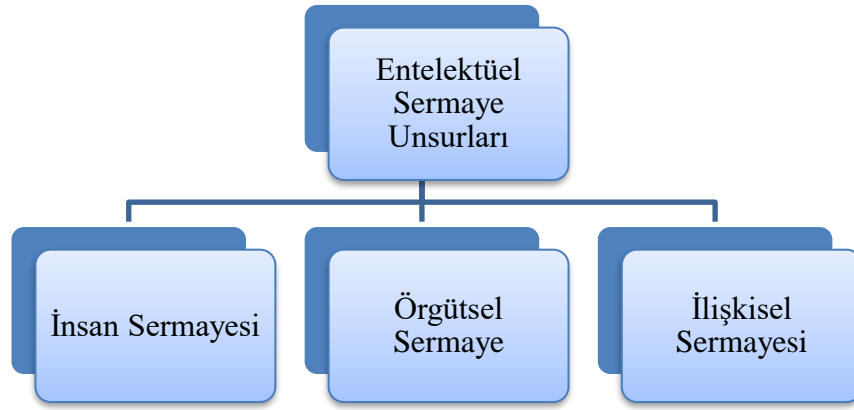
Tablo 2

Entelektüel Sermaye Unsurlarının Sınıflandırılması Açısından Yaklaşımlar

Yazar Ve Kurumlar	Entelektüel Sermaye Unsurları
N. Bontis, T. Stewart, B. Brinker	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye Müşteri Sermayesi
Annie Brooking	Entelektüel Varlıklar İnsan ve Bilgi Varlıkları
Mark Mc Elroy	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye Sosyal Sermaye
T. Droper	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye Sosyal Sermaye Süreç Sermayesi
M. Malone ve L. Edvinson,	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye

Kaynak: Sarıay, 2016, s.36.

Tüm bu açıklamalardan sonra entelektüel sermaye unsurları en yaygın sınıflandırılması olan aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi üçe ayrılacaktır.

Şekil 6. Entelektüel Sermaye Unsurları

1.5.1. İnsan Sermayesi

Entelektüel sermayenin en önemli unsurlarından biri insan sermayesidir. İnsanoğlu sürekli değişim ve gelişim içindedir. Bu gelişim sayesinde çalıştığı kurumun da gelişimini sağlar. Bundan dolayı insan sermayesi şirketlerin en önemli kaynağıdır (Koç, 2009, s.207). İnsan sermayesini işletme çalışanları oluşturur. İnsan sermayesi çalışanların tecrübeleri, kendilerine özgü yetenekleri, müşteri ile olan ilişkileri, sahip olmaları gereken eğitim düzeylerinden oluşur. İnsan sermayesi ölçülmesi en zor olan entelektüel sermaye unsurudur (Erkuş, 2004, s.306).

Daha önce yapılan çoğu araştırmaların bakış açısına göre insan sermayesi bilgi, tecrübe, yetenek, çalışanların ve üst düzey yöneticilerin uzmanlığı ve girişimcilikle beraber entelektüel sermayenin en önemli yapı taşıdır. İnsan sermayesinden tam anlamıyla yararlanmak için çalışanlar ve yöneticiler için doğru eğitim sağlanmalıdır (Huang ve Hsueh, 2007 s.266).

Bilgi ekonomisinde rekabet avantajı, işletmenin maddi kaynaklarından ziyade entelektüel sermayelerini iyi yönetmeyi bilmeleriyle ölçülür. Büyük şirketlerde çalışan yenilikçi ve gelecekçi CEO'ların (Chief Executive Officer) yanı sıra entelektüel sermayeyi yönetmeyi bilen tecrübeli ve yetenekli CKO'ların da (Chief Knowledge Officer) görevlendirilmeleri giderek yaygınlaşmaktadır (Bontis, 1996, s.40). Bu uygulama aslında tecrübeli ve eğitilmiş işgücüne verilen öneminin geçmişe göre arttığının bir göstergesidir. Rekabet avantajını elde etmek isteyen şirketler entelektüel sermayenin en önemli unsurlarından biri olan insan sermayesi unsuruna oldukça önem vermeye

başlamışlardır. Çünkü insan sermayesi, çalışanların sahip olduğu yetenekleri ile firmaların ortak işgücününün birleşimini ifade eder (Abeysekera ve Guthrie, 2004).

İnsan sermayesi bir şirketin yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitim, zeka, bilgi ve müşteri ilişkilerinden meydana gelmektedir (Barney, 1991, s.101).İnsan sermayesi genel anlamda müşterilerin taleplerine karşılık verebilme, çözüm üretebilme becerisi, çalışanların yetenekleri ve düşünce şeklinden meydana gelmektedir (Bukowitz, 1998, s.3).

İnsan sermayesi örgütün stratejilerini ve var oluş amacını yerine getirebilmek için çalışanların bazı özelliklere sahip olması gerektiğini söyler. Bu özellikler bilgi, tecrübe, yetenek, beceri, iş hakkındaki tutum ve zeka olarak belirlenmiştir (Huang ve Liu, 2005, s.237). İnsan sermayesi firmada çalışan personeli ve çalışanların firmanın dışında kalan müşteriler ve tedarikçilerle olan ilişkilerini kapsar (Petty ve Guthrie, 2000, s.158).

İnsan sermayesi şirket çalışanlarının eğitim seviyesi, tecrübe, bilgi kapasitesi ve yetenekleri olarak ifade edilen özelliklerinden oluşur. İnsan sermayesi rekabet avantajı sağlayacak en önemli faktörleri içerisinde barındırır. İnsan sermayesinin değer oluşturmadaki payı oldukça büyüktür (Malhotra, 2000, s.12). Bilgi sermayesinin temeli firma çalışanlarının sahip oldukları bilgidir. İnsan sermayesi personelin zekasını ve becerilerini kapsar (Bontis, 1998, s.65).

İnsan sermayesi aşağıdaki unsurlardan oluşur (Guthrie, 2001, s.35);

- Mesleki yeterlilik
- Bilgi üretimi
- Teknik bilgi (know-how)
- Eğitim düzeyi
- Yetenek geliştirmeye yönelik çalışmalar
- Girişimcilik ve yenilikçilik

İnsan sermayesinden yüksek düzeyde bir fayda sağlamak için üst yönetimin personel değerlendirme sistemlerinden haberdar olması ve çalışanlara doğru eğitimin sunulmasını gerekmektedir (Huang ve Hsueh,2007,s.266).

Entelektüel sermayenin en önemli unsurlarından biri olan insan sermayesinin yukarıdaki tüm tanımlamalardan da çıkarılacağı gibi şirket çalışanlarının sahip olduğu deneyim, yetenek ve bilginin toplamından oluştuğu söylenebilir (Sakur, 2019, s.22).

Çalışanların bu gibi yetenek ve becerileri işletmede entelektüel sermaye üretiminde oldukça önemlidir. Firmanın insan sermayesine yatırım yapması insan sermayesini geliştirmesi ve sürekli olarak yenileyebilmesi için çalışanların eğitimlerine önem vermesi gerekmektedir. Çalışanlar bu eğitimler doğrultusunda kendilerini sürekli yenilerler ve işletmeye sundukları verimlilikleri her daim artış gösterir. Bu da işletmenin insan sermayesine verdiği önemi göstermektedir. Aynı zamanda çalışan ödüllendirme sistemlerinin oluşturulması ile çalışanları memnun edebilmek personelin iş yerindeki performansını arttıracaktır. İşletmeler bunları başardıklarında çalışanların daha verimli hale gelmesini sağlayarak firmadaki bilgi oluşumunu hızlandırmış olurlar.

Aşağıda insan sermayesini oluşturan bileşenler tablo yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo 3

İnsan Sermayesi Bileşenleri

İnsan Sermayesi Bileşenleri

1.Yeri zor dolar

Düşük katma değerli

Kalifiye, deneyim sahibi işçiler

2.Yeri kolay dolar

Düşük katma değerli

Emekçiler

3.Yeri zor dolar

Yüksek katma değeli

Üst düzey yöneticiler

4.Yeri kolay dolar

Yüksek katma değer

Web tasarımcıları

Kaynak: Kaya, 2017, s.10.

1.5.2. Örgütsel Sermaye

Yöneticilerin ve çalışanların görevlerinden biri de bilgiyi sahiplenip kullanarak işletmenin kendi malı haline gelmesini sağlamaktır. Bu şekilde bilgi devamlı ve sürekli hale gelerek işletmeye katkı sağlar. Bilgi işletmenin kendisine ait olduğu zaman örgütsel sermaye oluşturulmuş olur (Arıkboğa, 2003, s.92).

Örgütsel sermaye şirketin insan sermayesinin dışında kalan işletme içindeki bilgi olarak tanımlanır. İnsan sermayesinin aksine örgütsel sermaye, ticarileştirilebilen entelektüel sermaye unsurudur (Malhotra, 2000, s.8). Örgütsel sermaye şirkette insani olmayan bilginin toplamını içermektedir. Örgütsel sermaye işletmelerin marka değeri, patentleri, telif hakları, ticari markalar, yazılım ve donanım gibi özelliklerden oluşmaktadır (Bontis, 1998, s.78).

Örgütsel sermayenin amacı insan sermayesini şirketin amaçları doğrultusunda doğru bir şekilde kullanmaktır (Erkuş, 2004, s.304). Sahip olunan örgütsel sermaye işletmeye maddi olarak getiri sağlayan bir unsurdur. Lisans kullandırma bedelleri ve alt yapı kullandırma bedelleri işletme için gelir oluşturan unsurlardır (Kaya, 2017, s.17). Örgütsel sermaye özel yazılım sistemleri, dağıtım kanalları, marka değeri ve tedarik zinciri gibi unsurları kapsar (Petty ve Guthrie, 2000, s.158).

Örgütsel sermaye çalışan tarafından oluşturulan bir fikri satılmaya hazır bir ürüne veya hizmete dönüştürebilmek için gerekli olan ticari varlıkları içermektedir. Örgütsel sermaye bilançoda bulunan tüm kalemleri içermektedir. Örneğin; finansal varlıklar, makine ve binalar (Sullivan, 1999, s.133). Örgütsel sermaye elde edilen bilgiyi üretim süreci boyunca müşterilere değer yaratmak için harekete geçirir (Jelínková ve Jirincová, 2015, s.6).

Örgütsel sermaye işletme personelinden ayrı olarak işletmenin mülküne ait olan entelektüel sermaye unsurudur. Bu yüzden işletmenin entelektüel sermayesinin işlerliği örgütsel sermayeye bağlıdır (Ünal, 2010, s.28). İnsan sermayesi unsurunun aksine örgütsel sermaye tamamen işletme mülkiyetine ait bir entelektüel sermaye unsurudur. Örgütsel sermaye yenilenebilir, değiştirilebilir ve paylaşılabilir bilgiler, teknolojiler, yayınlar ve sistemlerden oluşmaktadır (Karacaer ve Aygün, 2009, s.130).

Örgütsel sermayenin temel hedefi, bilgiyi pratik bir şekilde kullanmak, işletme bilgisini arttırmak, öğrenme ve bilgiye ulaşma süresini kısaltmak ve insan sermayesinin daha verimli hale gelebilmesi için onu desteklemektir (Huang ve Hsueh, 2007 s.266).

Örgütsel sermaye; çalışanların en verimli performansı ortaya koyabilmeleri için destekleyen ve buna bağlı olarak işletmeninde maksimum bilgi düzeyine ulaşmasını sağlayan yapıdır (Bontis, 1998, s.66). Örgütsel sermaye yapısal olarak işletme içerisindeki strateji ve politikalar olarak kurumsallaşmış bilgidir. Örgütsel sermaye üst yapı unsurları ve entelektüel sermaye unsurları olarak bir başlık altında toplanmıştır (Genç, 2018, s.40). Bunlar;

Üst Yapı Unsurları

- Patent, marka ve telif hakları
- Ticari sırlar
- Amblemler
- Dizayn hakları

Entelektüel Sermaye Unsurları

- Örgüt kültürü
- Ağ sistemleri
- Finansal ilişkiler
- Yönetmelikler

İnsan sermayesi örgütsel sermayenin temel faktörüdür. Örgütsel sermaye insan sermayesine bağlıdır (Chen vd., 2004, s.196). Örgütsel sermaye firma içinde fakat insan sermayesinin dışındadır (Chu vd., 2006, s.889). İşletmede her zaman çalışanların yetenekli, tecrübeli ve zeki olması yeterli olmayabilir. Eğer çalışanlar işletmenin kendi içsel yapısıyla desteklenmezlerse gerçek potansiyellerini yansıtmakta zorlanırlar. Tam da bu sebepten dolayı bazı araştırmacılar örgütsel sermayenin insan sermayesinden daha önemli olduğunu belirtmektedirler. Örgütsel sermaye bütünüyle işletmenin kendi yapısıyla ilgilenirken ilişkisel sermaye tam tersine işletmenin dış çevresindeki kişi veya kuruluşları temel almaktadır (Arıkboğa, 2003, s.93).

Örgütsel sermayenin diğer adı yapısal sermayedir. Örgütsel sermaye diğer iki unsur olan insan sermayesi ve ilişkisel sermaye ile sürekli bir ilişki halinde olmalıdır ve birlikte yürütülmelidir. Örgütsel sermaye işletmenin mülkiyetindeki daha önceden oluşturulmuş hazır bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler insan sermayesi tarafından

oluşturulmaktadır. Oluşturulduğu anda işletmenin kendisine ait olur. Aşağıda örgütsel sermayeyi oluşturan yapısal yetenekler tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 4

Örgütsel Sermayeyi Meydana Getiren Yapısal Yetenekler

YAPISAL YETENEK	
Strateji: İşletmenin hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için yapılan çalışmalar.	Sistemler: İşletmelerde bilgi oluşturma süreci.(Enformasyon, İletişim.)
Yapı: Varlıkların gruplandırılması, örgüt üyelerinin pozisyonlarını açıklayan yapı.	Kültür: Tekil düşünlerin, paylaşılmış düşüncelerin, değerlerin ve normların birleştirilmiş hali.

Kaynak: Akdağ, 2012, s.32.

Liderlik, örgütsel performans ve örgütsel sermaye arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Zaman ilerledikçe bilgi edinme yoluyla işletmenin yapısında oluşan bilgiler finansal geri dönüşler sağlar. Örgütsel sermayenin gelişmesi işletmenin hisse senetlerine ve aynı zamanda örgütsel bilgi akışına birçok fayda sağlamaktadır (Choo ve Bontis, 2002, s.5).

1.5.3. İlişkisel Sermaye

İlişkisel sermaye bir şirketin elde ettiği tüm dış ilişkilerin değeri ile ilgilidir. Dış ilişkilerin kalitesi ve her geçen gün yeni müşteri elde edilmesi bir şirketin başarısı için önemli bir etkidir. Şirket paydaşları, tedarikçiler ve müşterilerle olan ilişkiler önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır.İlişkisel sermaye firmanın çalışanlarının müşteriler, ortaklar ve tedarikçilerle arasındaki ilişkiyi ölçer (Payne vd., 2000, s.491). Müşteri talebini ve memnuniyetini ölçmek gelecekteki satışların bir garantisidir (Efe, 2015, s.41). Bu nedenle bilgi teknolojisi, bilgi ekonomisi ve bilgi çağının firmalar üzerindeki etkisi dikkate

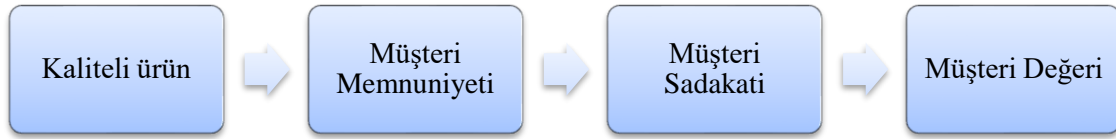
alınarak şirketlerin hali hazırda ve gelecekteki müşteri ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirmeli ve müşterilerin işletme için bir sermaye olduğunun farkında olarak yeni entelektüel stratejiler geliştirmelidirler (Sarıay, 2016, s.41).

İlişkisel sermaye uzun vadeli kar elde edebilmek için firmanın müşteriler, tedarikçiler ve ortaklar arasındaki ilişkisini düzenler. İlişkisel sermayenin en önemli bileşenleri müşteri ve tedarikçi memnuniyeti, satışlar, müşterilerin ve ortakların özellikleri, üretilen ürün ve hizmetin kalitesidir. İlişkisel sermayenin iyi kullanımı müşteri ve tedarikçi bulmayı kolaylaştırır ve işletmenin pazardaki gücünü artırır. İşletme rekabet gücünü elde tutabilmek için müşteri ve tedarikçilerin güvenini kazanmalı ve uzun vadeli ilişkiler kurmak için işletmenin ilişkisel sermayesini geliştirmelidir (Huang ve Hsueh, 2007, s.267).

Müşteri ilişkileri, tedarikçi ilişkileri, pazarlama ile ilgili bilgiler, müşteri türü, paydaşlar ve ortaklıklar ilişkisel sermayenin konusunu oluşturmaktadır. Firma yöneticileri bilginin ve zenginlik kaynağının kendi müşterilerinden veya tedarikçilerinden elde edileceğinin farkında değildirlir (Bayarçelik, 2012, s.24).

İlişkisel sermayenin diğer adı müşteri sermayesidir. İlişkisel sermaye bir işletmenin tüm çevresel faktörlerle olan ilişkilerini dikkate alırken müşteri sermayesi sadece müşterilerle olan ilişkilerini ifade emektedir (Mansourabad, 2016, s.18).Müşteri analizinin çok iyi yapılması, ne istediğinin tam olarak bilinmesi entelektüel sermayenin ilk aşamasından son aşamasına kadar büyük önem arz etmektedir(Töre, 2017, s.49).

İşletmelerin kurumları adına müşteri değeri oluşturmak için aşağıdaki süreci dikkate almaları gerekmektedir.

Şekil 7. Müşteri Değeri Oluşturma Süreci

Kaynak: Erkuş, 2006, s.77.

Entelektüel sermayenin unsurlarından biri olan ilişkisel sermayeyi meydana getiren bileşenler şu şekildedir (Dzinkowski, 2000, s.33)

- Müşteriler
- İşletme isimleri
- Franchising anlaşmaları
- Markalar
- Birikmiş siparişler
- Dağıtım kanalları
- Lisans antlaşmaları
- Müşteri sadakati

İlişkisel sermayenin iyi yönetilebilmesi için bilginin, firmanın ilişkilerinin ve geri dönüşümlerinin doğru şekilde ölçülmesi gerekmektedir (Bayarçelik, 2012, s.24).

Her işletmeye göre müşteri grupları çeşitlilik göstermektedir. Müşterilerin cinsiyet, yaş ve kültür yapılarına göre talep ettiği ürün çeşidi de değişiklik göstermektedir. İşletme hizmet veya ürün oluştururken müşteriyi merkeze alarak üretim yaparsa yani müşterinin ne istediğini, ne talepte bulunduğunu dikkate alarak üretim yaparsa şirket varlığının çekirdek gücüne ulaşmış olur. Müşterilerin taleplerine göre ürün üretilmesinin en önemli sebebi ilişkisel sermayenin değer zincirinin ilk halkasını oluşturmasıdır. İşletme ürün üretmeye başlamadan önce müşterinin yönlendirmelerini net olarak belirlerse işletmenin elde ettiği müşteri başına düşen getiri ve karda artış olacaktır (Kulaklı ve Birgün, 2005, s.40).

Entelektüel sermaye unsurları arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Entelektüel sermaye unsurlarından birinin değerinin düşmesi işletmenin geleceğini tehlikeye atmasından dolayı diğer unsurlarında değerinin düşmesine neden olur (Milost, 2013, s.760). Bu nedenle entelektüel sermaye unsurlarının üçü de işletme için oldukça değerlidir. Entelektüel sermaye unsurları bir bütün olarak dikkate alınmalıdır. Çünkü üç unsorda birbirlerine bağlıdır. Bir unsurun bile çalışmaması işletmenin iflasına neden olabilir.

1.6. Entelektüel Sermayenin Firma Üzerindeki Etkisi

Bu kısımda entelektüel sermayenin firma üzerindeki etkileri iki başlık altında ele alınmıştır. Entelektüel sermayenin firmanın finansal performansı ve piyasa değeri üzerindeki etkileri açıklanmıştır.

1.6.1. Entelektüel Sermayenin Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi

Entelektüel sermaye firmaların finansal performansını yüksek derecede olumlu olarak etkilemektedir. Finansal performans denildiğinde ilk akla gelen işletme karlılığıdır. Finansal performans yatırılan sermayenin işletmeye kar edindirme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Entelektüel sermaye firma için önemli ve yüksek gelir getiren bir kaynaktır. İşletmenin karlılığına önemli derecede etki etmektedir. Entelektüel sermayeleri daha yoğun olan firmalar diğer firmalara göre daha başarılı ve rekabet üstünlüğünü elde eden firmalardır (Türk, 2010 s.56).

Stratejik olarak bakıldığında entelektüel sermaye firmanın hem finansal değerini yükseltmek hem de rekabet avantajını sağlamak için bilgiyi oluşturur ve kullanır. Ayrıca finansal olmayan ölçüm yöntemleri ile geleneksel ölçüm yöntemlerini beraber kullanabilmek için yeni yöntemler geliştirmeyi amaçlar (Petty ve Guthrie, 2000 s.156).

Entelektüel sermaye finansal sermaye ile birlikte devam edebilirse işletmenin gücünü daha çok arttırmış olur (Gülcemal, 2016, s.53). Entelektüel sermaye, rekabet üstünlüğü ve finansal olarak en yüksek performansı oluşturmak için stratejik bir hedeftir. İnsan kaynakları yönetiminde yüksek performans gösteren firmaların piyasa değeri de yüksektir (Türk, 2010, s.52).

Finansal performans, tüm paydaş ve yöneticilere firmaların finansal durumları hakkında bilgi vermektedir. Diğer bir deyişle firmanın amaç ve hedeflerinin gerçekleştiği veya gerçekleşmediği açıkça görülen finansal değerlerdir. Finansal değerler ve ölçütler işletmede en fazla kullanılan sayısal değerlerdir. Finansal performans ölçütleri aşağıda verilmiştir (Yılmaz, 2018, s.42):

- Aktif kârlılığı
- Öz sermaye kârlılığı
- Satışların yükselmesi
- Piyasa payı artışı
- Toplam satışlar

Firmaların entelektüel sermayelerinden elde ettikleri değerler ve kazançlar işletme için çok önemlidir. Bu kazanımlar şu şekildedir (Türk, 2010, s.54).

- Üretilen ürün veya hizmetten elde edilen karlar. Bunlara örnek olarak; lisanslar, ortaklık gelirleri, iş birlikteliklerinde oluşan gelirler, patentler, fiyat primleri ve satışlardaki artışlardan sağlanan gelir ve karlar.
- Müşteri sadakati ve memnuniyeti, maliyette indirim ve geliştirilmiş verimlilik.

1.6.2. Entelektüel Sermayenin Piyasa Değeri Üzerindeki Etkisi

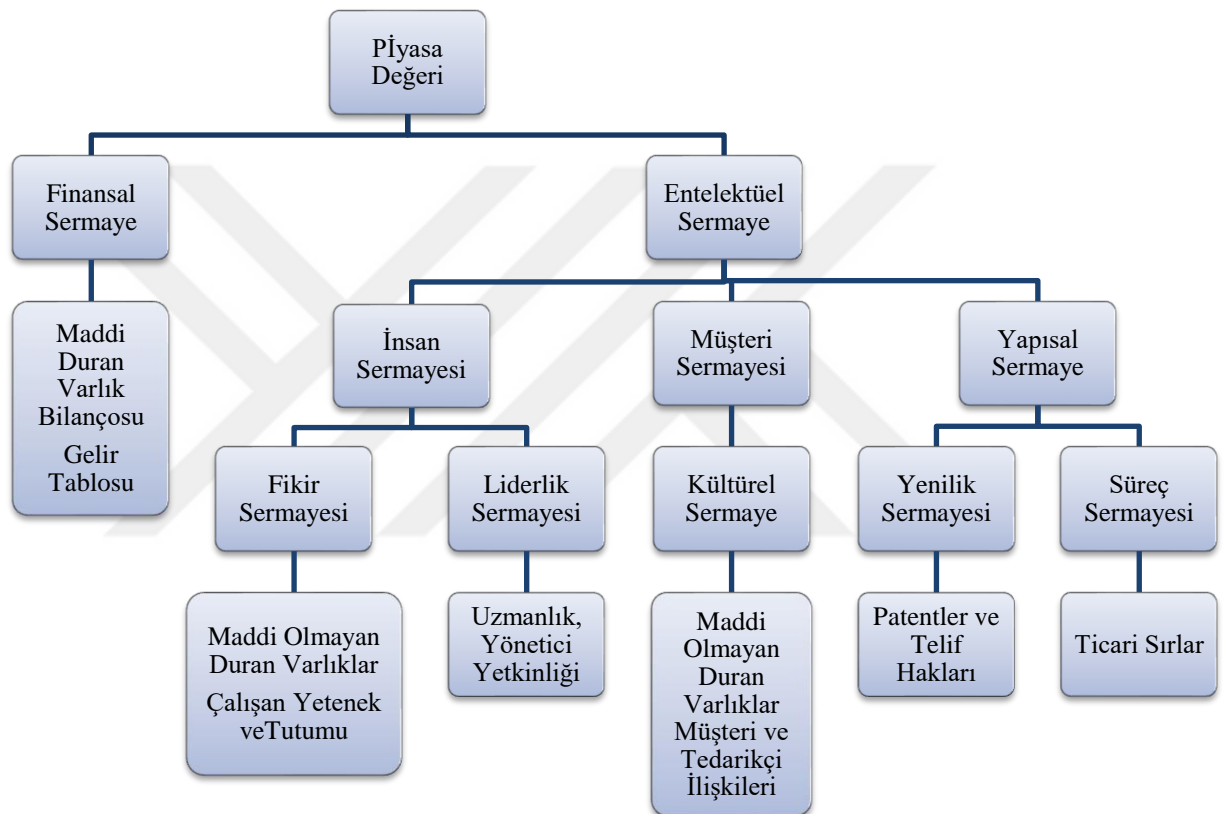
Mevcut finansal tabloların entelektüel sermaye performansını göstermemeleri, entelektüel sermayesi yoğun olan yeni finansal tablolara sahip firmaların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkı büyütmektedir. Entelektüel sermaye odaklı firmaların hissesindeki değişim firma içi ve diğer firmalarla arasındaki bilgi dağılımıyla ilişkilidir (Gülcemal, 2016, s.54-55).

Finansal entelektüel sermaye, pazar ekonomisinin ana özelliklerine önem vermektedir. Firmaların piyasa performansı ile varlıkların değeri arasındaki oran zaman geçtikçe artmaktadır (Türk, 2010, s.57-58).

Entelektüel sermaye bilgisine dayalı firmaların piyasa değerleri entelektüel sermaye unsurlarının iç içe kullanılması ve etkin bir şekilde dengelenmesiyle meydana gelir. Bu nedenle entelektüel sermayenin firma için değerini ortaya koyan durum, bilgi ve teknoloji üzerine çalışan firmaların gelirinin 19-20 milyar iken piyasa değerinin 400-500

milyar dolara ulaşmasıdır. Piyasa değerinin bu kadar yüksek olmasının sebebi firmanın entelektüel sermaye bilgisine ve teknolojiye verdiği önemden kaynaklanmaktadır (Kayalı vd., 2007, s.69).

Entelektüel sermaye yoğun işletmelerin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki fark giderek artmaktadır. Bu değer artış göstermesi firmaların entelektüel sermayeye verdikleri değeri gösterir (Zor ve Cengiz, 2013, s.42). Piyasa değerinin bileşenleri aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmıştır.

Şekil 8. Entelektüel Sermaye Unsuru İle Piyasa Değeri İlişkisi

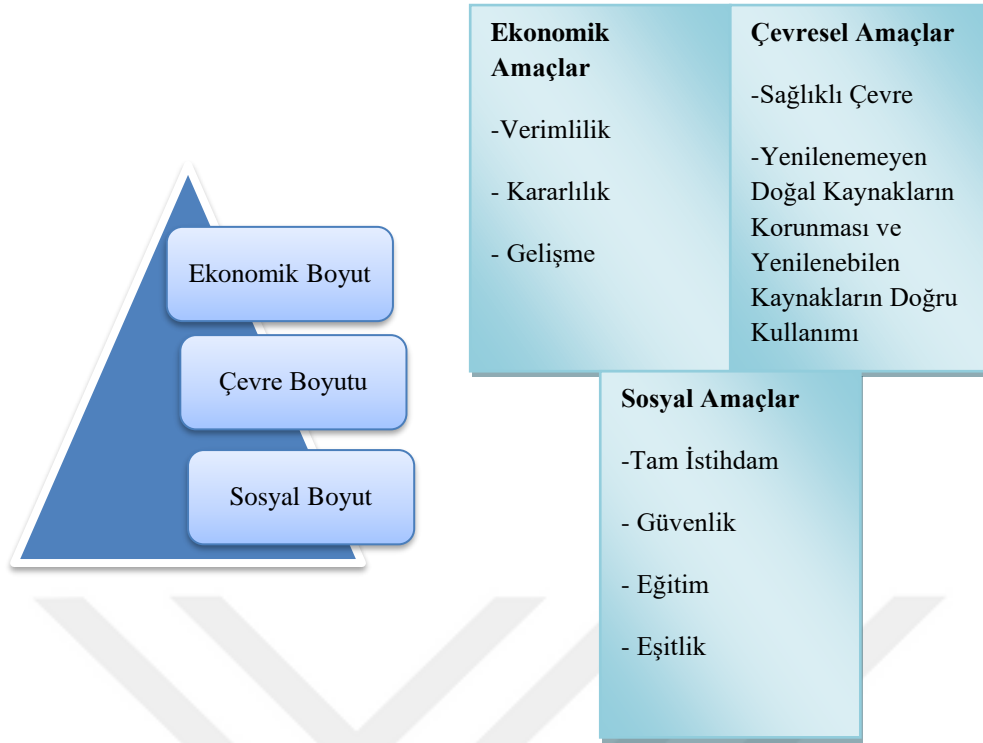
Kaynak: Johnson, 1999, s.565.

Şekil 8'de görüldüğü gibi piyasa değeri işletmenin finansal sermayesi ve entelektüel sermayesinin bileşeninden oluşmaktadır. Entelektüel sermaye finansal sermaye gibi firmanın piyasa değerinin oluşmasını sağlayan bir unsurdur. Entelektüel sermayenin alt unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisell sermaye unsurları piyasa değerinin yükselmesine katkı sağlar. İnsan sermayesi çalışan zekası, uzmanlığı, yeteneği ve yetkinliğini kullanarak defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkı yükseltir. İnsan sermayesi unsuru firmanın piyasa değerini oluşturmada en etkili

unsur olarak görülmektedir. Buradan hareketle insan sermayesi, insan zekası ile firmanın gelişmesi arasındaki güç olarak tanımlanabilir. İçinde bulunduğumuz yıllarda, temel zenginlik kaynağı bilginin üretilmesi ve doğru kullanılmasıdır. Bu nedenle entelektüel varlıklara verilen önemin artması firmanın rekabet avantajını artıracaktır (Johnson, 1999, s.565; Yaşlıca, 2019, s.5).

1.7. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik, eşitlik kelimesi ile yakından ilişkili bir kavramdır Eşitlik farklı haklara ve yeteneklere sahip iki tarafın gereksinimlerini karşılayabilmesi açısından eşit koşullara sahip olması demektir. Sürdürülebilirlik tüm kaynaklarını yerinde kullanan bir toplum ve bu toplumun kendisine bir vizyon belirlemesi amacıyla uygulanan iştirakçi bir süreçtir. Sürdürülebilirlik kavramının literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Bu nedenle henüz netleşmiş ve kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Bu sürdürülebilirlik kavramının ne kadar geniş ve kapsamlı bir kavram olduğunu göstermektedir. Tüm bu tanımlamaların ortak özelliği ise; sürdürülebilirlik kavramının üç boyutunun olmasıdır. Bu boyutlar çevresel boyut, ekonomik boyut ve sosyal boyuttur (Altuntaş ve Türker, 2012, s.41).Sürdürülebilirlik kavramının boyutları Şekil 9’da görülmektedir.

Şekil 9. Sürdürülebilirlik Kavramının Boyutları

Kaynak: Altuntaş, Türker, 2012, s.42

Sürdürülebilirlik kavramı geniş bir konuyu kapsamaktadır ve tüm dünyayı ilgilendirir. Sürdürülebilirlik kavramının amaçları yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu oluşturur. Sürdürülebilirliğin devam ettirilebilmesi için ise ekonomik boyut bir araç olarak kullanılır. Çevresel faktörler ise sürdürülebilirliğin devamlılığı açısından önemlidir. Şekil 9’da ekonomik amaçlar doğrultusunda verimlilik, kararlılık ve gelişme terimleri sürdürülebilirliğin gelişmesi ve korunması için önemli araçların başında gelmektedir. Çevresel amaçlar firmanın canlı ve cansız tüm doğal sistemler üzerindeki etkisini göstermektedir. Sosyal amaçlar ise insanların önem verdikleri ve ihtiyaç duydukları nitelikleri içermektedir (Kavlakoğlu, 2018, s.38-39).

Günümüzde tüm ülkeler sürdürülebilirlik kavramına önem vermişler ve işletmeleri etkileyen sosyal, çevresel, ekonomik faktörleri araştırarak açıklamayı tercih etmişlerdir. Sürdürülebilirlik raporları önce doğal kaynakların yönetimi alanında kullanılmış daha sonra ise enerji, turizm ve finans gibi diğer sektörlerde de yürütülmeye başlanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramında işletmenin paydaşlarına verilen önem büyüktür. Paydaşlar firmanın amacını, hedeflerini ve gelişimi etkileyen önemli bir unsurdur. Paydaşlar

işletmenin müşterileri, tedarikçileri ve ortaklarından meydana gelmektedir (Çelik, 2018, s.3-7).

Sürdürülebilirlik kavramının gerçekleşmesi için yedi temel ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır (Duran, 2018, s.5):

- İşletmenin büyüme hızının artırılması
- Temel ihtiyaçların karşılanması
- Kaynak seviyesinin yükseltilmesi
- Risk yönetiminin iyi yapılması
- Teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi
- Çevre ve ekonomik sistemlerinin birlikte yönetilmesi
- Nüfusun kontrol altında tutulması

Sürdürülebilir ilerleme gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 20.yüzyıl'da dünyada ilgi görmeye başlamıştır. Sürdürülebilir ilerleme anlayışı, ülkelerin sosyal, çevresel ve ekonomik amaçlar doğrultusunda ortak unsuru sürdürülebilirlik olarak belirlemiştir. Geleceği düşünerek bugünün sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerini doğru kullanmak gelecekteki nesillerin de kalkınmasını, sürdürülebilirliğin bu üç boyutundan hakkaniyetli bir şekilde faydalanmalarını sağlayacaktır (<http://www.surdurulebilirlik.gov.tr>, 2019).

Tüm bu açıklamalardan sonra sürdürülebilirliği tanımlayacak olursak; topluluğun kültürel, bilimsel ve insan kaynaklarının tamamının tasarruflu ve dikkatli kullanılmasını garanti eden ve entelektüel sermaye bilgilerine önem vermeye sosyal bir bakış açısı oluşturan iştirakçi bir süreçtir (Aracı ve Yüksel, 2016, s.788).

1.7.1. Sürdürülebilirlik Raporları

1989 yılından itibaren ekonomik raporların yanında çevresel raporlarında yayınlanmasıyla birlikte çevresel, sosyal ve sürdürülebilir gelişme ile ilgili bilgi yayınlamaya başlayan şirket sayısı hızla artmaya başlamıştır. Dünyada sürdürülebilirlik raporlarına verilen önemin artmasının nedenlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Kolk, 2004, s.54; Özmen, 2019, s.52).

- Şirketlerin hedefledikleri ilerlemeyi gerçekleştirip gerçekleştiremediklerinin bu raporlarda açıkça görülüyor olması,
- Firmalarda çalışan memnuniyeti ile ilgili yapılan düzenlemeler sayesinde personelin moralinin yüksek tutulması,
- Maliyet tasarrufu sağlaması,
- Şirket içerisindeki bilgi akışının doğru yerlere iletilme yeteneğini ölçmesi,
- Daha fazla şeffaflıktan geçirilerek yüksek güvenilirliğin elde edilmesi,
- Çevresel stratejinin uygulanmasında kolaylık sağlaması,
- Şirket itibarının artması,
- Şirket açısından çevresel faktörlere karşı daha fazla farkındalık yaratması,
- İş geliştirme olanaklarının sağlanması,
- Firmaların küreselleşmeye verdikleri önemin artmasıyla topluma ve çevreye karşı sorumluluklarının da artması,
- Tüketiciler artık satın aldıkları ürünlerin nasıl üretildiği hakkında bilgi sahibi olmak istediklerinden dolayı firmaların şeffaflık ilkesini benimsemesi,
- Yatırımcıların firmaların finansal faaliyetinin yanında çevresel ve sosyal faaliyetlerine de önem vermesi,
- Küresel ısınma ve çevre kirliliği gibi sorunların firmaları bu konuda hassas davranmaya ve bu konuya önem vermeye zorlaması.

1996 yılında Nike firması Pakistan'daki üretimde çocuk işçi çalıştırmıştır. Bunun dikkat çekmesiyle Nike firması uzun vadeli zarar ve boykottan yüksek derecede zarar görmüştür. Aynı zamanda Vietnam'daki fabrikanın çevre kirliliğine neden olması çalışanlara önem verilmemesi firmaları oldukça zorlamıştır. Bu yaşananlar sonucunda firmaların yıl sonunda oluşturdukları tablolarda daha fazla şeffaflık talep edilmiştir (Başkaya, 2018, s.65).

Sürdürülebilirlik raporları aracılığı ile firmalar finansal tablo ve dipnotlardan daha geniş bir bilgi varlığına sahip olabilmektedirler. Yatırımcılar ve analistler sürdürülebilirlik raporlarına ve buradan elde edilen bilgilere daha çok önem vermektedirler. Sürdürülebilirlik raporlarına verilen önemin artmasına karşın standartlar olmadan entelektüel sermayenin nasıl ölçüleceğini tam olarak bilmek zordur (Eccles, 2012, s.65).

Birleşmiş Milletler sürdürülebilirliğe çok önem vermektedirler. Dünya'nın sürdürülebilirliğe verdiği önem nedeniyle ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için

bazı göstergeler oluşturmuşlardır (Yavuz, 2010, s.66). Bu göstergelerin başlıkları aşağıda sıralanmıştır.

- Fakirlik
- Eğitim
- Sağlık
- Yönetim
- Hava değişiklikleri
- Ekonomik kalkınma
- Atmosfer
- Tatlı su
- Okyanuslar, denizler ve kıyılar
- Karalar
- Biyolojik çeşitlilik
- Tüketim
- Üretim

Bu göstergelerden de anlaşılacağı gibi sürdürülebilirlik çevre, ekonomi ve sosyal çevre ile ilgili birçok konuyu bünyesinde barındırmaktadır (Yavuz, 2010, s.66). Ekolojik sistemdeki denge sağlanmadan yani çevresel etkenlerin bozulmasına yol açan nedenler tespit edilip giderilmeden sürdürülebilirliğin sosyal ve ekonomik boyutlarının gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Buradan da anlaşılacağı gibi çevresel sürdürülebilirlik ekonomik ve sosyal boyutu kapsamaktadır. Sürdürülebilirliğe yönelik bazı çevresel tehditleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Paker, 2018, s.7);

Gelişmiş Ekonomiler

- Sera gazları
- Toksik madde kullanımı
- Kirli çevre
- Malzeme yokluğu
- Yetersiz geri dönüşüm
- Yenilenebilir kaynakların fazla tüketilmesi

Gelişmekte Olan Ekonomiler

- Lağımların arındırılmaması
- Kirli su
- Endüstriyel emisyonlar
- Sulama amacıyla yüksek oranda su kullanımı

Gelişmemiş Ekonomiler

- Kalkınma aşamalarında oluşan hava kirliliği
- Isınmak amacıyla sobalarda kömür ve odun yakılması
- Sağlık korumasının bulunmaması
- Aşırı otlanma
- Ormanların yok olması

Sürdürülebilirlik raporlarını hazırlamak zorunlu olmamakla birlikte finansal raporlara göre hazırlanması ve ölçülmesi daha zor olan raporlardır. Sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken uyulması zorunlu olan yasal bir boyutu yoktur. Yalnızca Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative) adı altında oluşturulan bir standart mevcuttur. Bu standardın merkezi Hollanda da yer almaktadır. Bu standart 1999 yılından itibaren sürekli değiştirilerek geliştirilmeye devam etmektedir. Firmalar sürdürülebilirlik raporlarını bu standarda göre hazırladıklarında raporları uluslar arası tanınmış ve onaylanmış olacaktır (Ekergil ve Göde, 2017, s.862). Bazı firmalar sürdürülebilirlik raporu hazırlarken GRI'ı kullanmış bazı firmalar ise kendi oluşturduğu sürdürülebilirlik raporlarını yayınlamışlardır. Buradan hareketle her şirketin sürdürülebilirliğe bakış açısı ve sürdürülebilirlik anlayışı değişebilmektedir. Uluslar arası kullanılan GRI standardına göre sürdürülebilirlik raporları üç boyuta ayrılmıştır. Bu boyutlar sosyal performans, çevresel performans ve ekonomik performans şeklindedir. Yani sürdürülebilirlik raporları ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni olarak ise ülkelerdeki ekonomik şartlar, firmanın bulunduğu sektör tipi gibi etkenler sayılabilir (Erginer, 2019, s.34).

Firmalar finansal tablolarındaki bilgilerden daha fazla bilgi raporlama ihtiyacı duymuşlardır. Çünkü firmalar sosyal ve çevresel etkenlerin kontrolünü ele alarak rekabet avantajı sağlamak isterler (Guthrie ve Farneti, 2018, s.361). Sürdürülebilir raporlama işletmelere finans dışı bilgileri de kullanarak fark yaratma fırsatı vererek yeni raporlama tekniklerini kullanma ihtiyacı duymalarına sebep olmuştur (Gümrah, 2018, s.30).

Sürdürülebilirlik raporlaması, sürdürülebilir kalkınma amacıyla firmaların performanslarına yönelik işletmenin paydaşlarına hesap verebilmek, açıklama yapmak ve işletmenin performansını ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Sürdürülebilirlik raporlaması işletmenin sahip olduğu ortaklara ve paydaşlara aynı zamanda yatırımcılara bilgi verebilmek amacıyla hazırlanır. Bu nedenle sürdürülebilirlik raporları işletmenin çevresel, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendirilmesine katkı sağlayan faydalı bir iletişim aracı olarak da düşünülebilir (Düzer, 2018, s.51).

Amerika'daki araştırmacılar tarafından sürdürülebilirlik raporlarına verilen önemin ne düzeyde olduğunu öğrenebilmek amacıyla yapılan bir çalışmada firmada çalışan yöneticilerin sürdürülebilirlik raporlaması konusunda yapılan çalışmaların bizzat içerisinde yer aldıkları görülmüştür. Bu durum üst düzey yöneticilerin sürdürülebilirlik raporlarına verdikleri önemi göstermektedir. Araştırma kapsamındaki firmaların %81'i sürdürülebilirlik raporlarını misyon olarak kullanmaktadır. Firmada çalışan yönetici ve personel, çevresel ve sosyal etkenlerin şirketin performansına doğrudan etki edeceğini düşünmektedir. Bu nedenle şirket değerlemesi yapılırken ekonomik ve finansal ölçütlerin yanında sosyal ve çevresel ölçütlere de önem vermişlerdir (Çelik, 2018, s.26).

Sürdürülebilirlik raporları dört aşamada hazırlanmaktadır. Bunlar, planlama, uygulama, raporlama ve geri bildirimdir. Planlama aşamasında raporun neleri içereceği belirlenir, göstergeler hazırlanır ve hangi boyutların kullanılacağına karar verilir. Uygulama aşamasında ise planlama kısmında belirlenen bilgiler doğrultusunda rapor hazırlanır ve üst yönetimin onayına sunulur. Raporlama aşamasında hazırlanan rapor firmanın sürekli iletişimde olduğu paydaş ve ortaklarına dağıtılır. Geri bildirim aşaması sürdürülebilirlik raporunun hazırlanmasındaki son aşamadır. Dağıtılan raporlar hakkında paydaş ve ortaklardan öneri ve fikir alma işlemleri yapılır (Emir, 2019, s.93).

1.7.2. Sürdürülebilirlik Endeksleri

Sürdürülebilirlik endeksi kavramı dünyada 1990 yılından beri araştırılan ve çalışılan bir konudur. 1990 yılından beri birçok endeks oluşturulmuş ve bu endeksler farklı ölçütlere göre uygulanmıştır. Bahsedilen endekslerden bazıları oluşturulma yıllarına göre aşağıdaki tabloda verilmiştir (Altun, 2017, s.54).

Tablo 5

Sürdürülebilirlik Endeksleri

Yıllar	Endeksler	Ölçütler
1990	Domino 400 Sosyal Endeksi	Dünyadaki ilk sürdürülebilirlik endeksidir ve KLD Research & Analyticks tarafından geliştirilmiştir.
1999	Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (Dow Jones Sustainability World Index - DJSI)	Dow Jones Sürdürülebilirlik Grubu tarafından oluşturulmuştur. Bu endeks yatırımcılar için şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarına bakarak değerlendirebilecekleri bir fırsat sunmaktadır.
2001	FTSE4 Good Endeksi	Sosyal sorumluluk endeksidir. Londra'da geliştirilmiştir.
2004	JSE Sorumlu Yatırım Endeksi Endeksi (JSE Socially Responsible Investment (SRI) Index)1	Bu endeks gelişmekte olan ülkeler arasında oluşturulan ilk endeks olarak bilinmektedir. Güney Afrika'da geliştirilmiştir.
2005	Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi (Environmental Sustainability Index – ESI)	Bu endeks dünya ülkelerinin sürdürülebilirlik açısından gelişimini izlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ekonomik Forumu Geleceğin Küresel Liderleri Çalışma Grubu, Yale Üniversitesi Çevre Hukuku Columbia Üniversitesi, Yerbilimi Bilgi Merkezi gibi kurumların birlikte geliştirdikleri bir endekstir.
2014	BİST Sürdürülebilirlik Endeksi	Türkiye'deki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlama konusunda gelişmesi için oluşturulan bir endekstir. Borsa İstanbul'da yer alan şirketler için oluşturulmuştur. Türkiye Borsa İstanbul tarafından geliştirilmiştir.

Kaynak: Önce vd., 2015, s.240.

Tabloda görüldüğü gibi sürdürülebilirlik raporları oluşturmak için geliştirilen endekslerin her birinin uygulanma alanları ve ölçütleri farklıdır. Bu nedenle bu endekslerin birbiri yerine kullanılmaları oldukça zordur (Altun, 2017, s.55).

BÖLÜM II

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

2.1. Entelektüel Sermaye Ölçümünün Önemi

Entelektüel sermayenin araştırılmasında en çok tartışılan konuların başında entelektüel sermayenin ölçülmesi gelmektedir. Entelektüel sermayenin ölçülmesi konusunda literatürde birçok çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmalarda entelektüel sermayenin büyüklüğünün tespit edilmesi ve sonucunun tüm ortaklara bildirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Erkuş, 2006, s.95).

Entelektüel sermayenin yoğun olduğu günümüz ekonomisinde birçok sektörde ürün veya hizmetlerin meydana getirilmesinde bilgi ve entelektüel sermayenin kullanılmasının etkisi oldukça fazladır. İşletmeler uzun süreli rekabet üstünlüğü sağlamak için bilginin sürekli kullanımının rekabet avantajını fazlasıyla etkilediğini kabul etmişlerdir. Entelektüel sermaye bilgisinin doğru şekilde ölçülmesi sonucunda entelektüel sermayenin firmaların performansına getirdiği faydaların tespit edilmesi mümkündür. Entelektüel sermayenin ölçülmesi firmaya bazı katkılar sağlayacaktır. Bu katkılar aşağıda sıralanmıştır (Genç, 2018, s.48-49):

- Rekabet avantajını eline alarak pazarda tutunabilmek, hem fiziksel hem finansal varlıkların ne kadar etkin kullanıldığına bağlıdır.
- İşletme tarafından bakıldığı zaman, entelektüel sermayenin ölçülmesi yatırımcıların dikkatini çekebilmesi ve kredi avantajı sağlayabilmek için fazlasıyla önem arz etmektedir. Bu durum entelektüel sermaye yoğun çalışan işletmeler için daha önemli hale gelmektedir. Bunun sebebi geleneksel muhasebe sisteminde bu ölçüm yöntemlerinin kullanılmamasıdır.
- Entelektüel sermayenin yanlış ölçülmesi hem finansal kaynakların hem de entelektüel kaynakların hatalı yerlere gönderilmesine neden olabilecektir.

Firmaların hazırladığı faaliyet raporlarının ortak ve paydaşlara bilgi verilmesinde eksik kalması nedeniyle hedefi işletme değerinin daha doğru bir şekilde tablolara yansıtılması olan sürdürülebilirlik raporları oluşturulmaya başlanmıştır (Esen, 2018, s.40).

Sürdürülebilirlik raporları faaliyet raporlarına göre daha fazla entelektüel bilgi içermektedir. Bu raporlarda entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermaye hakkında çeşitli bilgiler yer almaktadır. İşletmeler artık rekabet avantajı sağlamak için firmanın sahip olduğu entelektüel varlıkları rakamlara dökme ihtiyacı duymaktadırlar. Bu nedenle bu varlıkları ölçmek, raporlamak ve finansal tablolara yansıtma amacıyla çalışmalara başlamışlardır. Entelektüel sermayenin doğru ölçülmesi yatırımcılara doğru bilgi sunmak açısından oldukça önemlidir. Entelektüel sermayenin ölçüm aşaması bu sürecin en önemli adımlarından olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Günümüzde hizmet sektörü ve bilgi-teknoloji içerikli işler gerçekleştiren firmaların artmasıyla, firmalar sadece finansal verilerden değil soyut varlıkların yani entelektüel varlıklarında oluşturduğu değere önem vermeye başlamıştır. Bu nedenle entelektüel sermaye varlıklarını yani maddi olmayan varlıkları da ölçülebilir hale getirmek için farklı ölçüm yöntemleri geliştirmeye başlamıştır. Etkin bir işletme yönetimi için finansal varlıkların yanında entelektüel varlıklara da önem verilmesi gerekmektedir (SD, <http://www.sdplatform.com>, 2019).

2.2. Entelektüel Sermayenin Ölçüm Yöntemleri

Entelektüel sermayenin raporlanması ve ölçülmesi ile ilgili özel geliştirilmiş bir düzen veya kural bulunmamaktadır (Brüggen vd., 2009, s.235). Fakat çeşitli çalışmalarda entelektüel sermaye bilgisini ölçmek amacıyla birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemlerin her birinin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu bölümde bu ölçüm yöntemleri açıklanarak avantaj ve dezavantajlarından bahsedilmiştir.

İşletmelerin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark giderek yükselmektedir. Firmaların gelecekte rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi için yerinde kararlar alıp bu kararlar doğrultusunda ilerlemeleri gerekmektedir. İşletmenin elinde bulunan bilgi, çalışan zekası, tecrübe, patent, ticari marka, telif hakları ve müşteri ilişkileri gibi

entelektüel değerleri tablolardan yardım alarak raporlaması daha doğru olacaktır (Töre, 2017, s.52).

Bu nedenle entelektüel sermaye bilgisinin ölçülerek tablolara yansıtılması zorunlu hale gelmektedir. Tablolara yansıtılan işletmenin entelektüel sermaye bilgilerine çok daha kolay bir şekilde ulaşmak mümkün olacaktır. Böylece işletmenin yalnızca finansal değerlerinin bulunduğu, firmanın sahip olduğu değerleri tam yansıtamayan raporlar yerini sürdürülebilirlik raporlarına bırakacaktır.

Entelektüel sermayeyi ölçebilmek için geliştirilecek ölçütlerde bazı özellikler olması gerekmektedir. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde yer almaktadır (Erkal, 2005, s.136).

Şekil 10. Entelektüel Sermayeyi Ölçebilmek İçin Geliştirilecek Ölçütlerde Olması Gereken Özellikler

Kaynak: Erkal, 2005, s.136.

Soyut olan entelektüel sermayenin somut hale dönüştürülmesi gerekmektedir. Fakat bu yöntem entelektüel sermaye bilgilerini ölçmede güvenilir olup olmadığı konusunda şüpheler oluşturur. Entelektüel varlıklara verilen önem durumdan duruma değişiklik gösterebilmektedir. Mesela henüz bilgiye dönüşmemiş finansal bir enformasyon piyasada bu enformasyonun oluşturacağı bilginin farkında olanlar için değerlidir. Fakat bu enformasyon bir yayın organında yayınlandığında herhangi bir değeri olmaz. Bu nedenle entelektüel sermaye bilgisi işletmeden işletmeye, sektörden sektöre değişiklik göstermektedir ve standart bir entelektüel sermaye bilgisi söz konusu değildir.

Bu da ölçüm yöntemlerinin şirkete ve sektöre göre değişiklik göstereceğinin bir kanıtıdır (Bulgurcu, 2011, s.7).

Tablo 6

Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemleri

Nakdi Olmayan Yöntemler		Nakdi Yöntemler
		Piyasa Yöntemi
Organizasyonel		- Piyasa Değeri Defter Değeri
Seviye		- Varlık Karlılığı Yöntemi
		- Artık Getiri Yöntemi
		- Entelektüel Katma Değer Katsayısı
		- Ekonomik Katma Değer
		- Tobin'in Q Yöntemi
		- Maddi Olmayan Varlık Kazançları
Unsur	Scorecard Yöntemi	Doğrudan Entelektüel Sermaye Yöntemi
Seviyesi	-Skandia Kılavuzu	- Atıf Ağırlıklı Patent Yöntemi
	- Değer Zinciri Tablosu	- Gerçek Opsiyon Modeli
	- Benchmarking Sistemi	
	- Entelektüel Sermaye Endeksi	
	- Dengeli Puan Tablosu Yöntemi	

Kaynak: Gülcemal, 2016, s.50

Tablo 6'da entelektüel sermaye ölçüm yöntemleri yer almaktadır. Tabloda yer alan ölçüm yöntemlerinden bazıları aşağıda açıklanmıştır

2.2.1. Piyasa ve Defter Değeri Metodu (Marked Value Book Value Ratio)

Entelektüel sermayenin ölçülmesi yöntemlerinden en bilinen piyasa ve defter değeri metodu yönteminde entelektüel sermaye işletmenin piyasa değerinin defter

değerine oranlanması ile bulunur. İşletmenin sermayesinin hisse senedi sayısına bölünmesiyle defter değeri oluşur. Piyasa değerini elde etmek için ise işletmenin hisse senetleri sayısı ile pazardaki fiyatı çarpılarak bulunur (Töre, 2017, s.54).

Bu yöntemin uygulanabilirliği kolay olmasına rağmen uygulamada piyasa değeri ile defter değeri arasındaki oran entelektüel sermayeyi tam olarak yansıtmamaktadır (Sakur, 2019, s.27). İşletmenin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkın tutar ve oran olarak hesaplanması şu şekilde gösterilebilir (Kızıl, 2009, s.79);

Tutar Olarak Hesaplanması

$$\text{Piyasa Değeri (Borsa Değeri)} = \text{Hisse Senedi Fiyatı} \times \text{Hisse Senedi Sayısı}$$

$$\text{Entelektüel Sermaye} = \text{Piyasa Değeri (Borsa Değeri)} - \text{Defter Değeri}$$

Oran Olarak Hesaplanması

$$\text{Entelektüel Sermaye} = \text{Piyasa Değeri} / \text{Defter Değeri}$$

Entelektüel sermaye ölçüm yöntemlerinden en basit olan yöntem piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark ve oran yöntemidir. Firmanın piyasa değeri, defter değerinin üzerinde bir değer ise entelektüel sermayesi de daha yüksektir şeklinde yapılan yorum mantıklıdır. Yöntemin kolay olmasına karşın piyasa değerinin dış faktörlerden istemsizce etkilenmesi bu yöntemin kullanılmasının bir sorunudur (Zor ve Aslanoğlu, 2006, s.160).

Tablo 7

Edvinsson'un Alternatif Bilanço Örneği

		Yabancı Kaynak	Kanuni	↕
Finansal	Varlıklar	+	Bilanço	
Sermaye		Öz Kaynak		↕
Finansal	Ticari İtibar	Entelektüel	Saklı	
Olmayan	Teknoloji	Sermaye	Değerler	
Sermaye	Beceri			

Kaynak: Arıkboğa, 2003, s.118.

Edvinsson'a göre İşletmelerin şu anki bilançoları net gerçekliği yansıtmamaktadır. Bu nedenle işletmelerin piyasa değeriyle defter değeri arasında devasa farklar oluşmaktadır. Bunun sonucu olarak Edvinsson alternatif bilanço modelini oluşturmuştur. Bu modelde varlıklar finansal sermayedir. Finansal olmayan sermayenin dayanağı ise entelektüel sermayedir. Bu modelde entelektüel sermaye borç olarak düşünülmüştür. Bunun nedeni entelektüel sermaye bilgisinin müşterilerden, tedarikçilerden, ortaklardan ve çalışanlardan borç olarak alınmış olmasıdır. Bu model entelektüel sermayenin görünür hale gelmesine yardımcı olmuştur (Arıkboğa, 2003, s.117).

İşletmenin piyasa değerinin defter değerini geride bırakan kısmına entelektüel sermaye denir. Fakat piyasa değeri defter oranı yöntemi işletmenin içerisinde bulunduğu durumun karmaşıklığını tamamen yansıtamamaktadır. Bu yöntem arz talep koşulları, işletmelerin kar elde etme potansiyeli, medya ve politik etkiler ve yasal düzenlemeler gibi işletmenin bazı dış etkenlerini göz ardı etmektedir. Bu nedenle bu yöntem yalnızca borsada işlem gören şirketler için uygun olacaktır. Bu yöntemin avantajı ise kolay uygulanabilir olmasıdır. Bu yöntem ile entelektüel sermaye değeri ölçülürken istenen değerler kolayca elde edilebilir durumdadır (Çetin, 2005, s.364).

2.2.2. Tobin'in Q Oranı

Bu yöntem bir şirketin piyasa değerinin firmanın bilançosunda yer alan toplam varlıkların yerine koyma maliyetine eşit olması gerektiği ile ilgilidir. Bu yöntemde göre q değeri 1 olduğunda ideal dengeye ulaşılmış olur. Böylece şirketin piyasa değeri şirket varlıklarının yerine koyma maliyetini tamamen karşılamış olur. 1'den küçük olması durumunda ise şirketin bu konuda yatırım yapmasının bir anlamı olmayacaktır (Kaya, 2013, s.40).

$$Q = \frac{\text{Şirketin Piyasa Değeri}}{\text{Şirket Varlıklarının Yerine Koyma Maliyeti}}$$

Bu yöntem piyasa değeri defter değeri oranına çok benzemektedir. Fakat bu yöntemler bir noktada birbirlerinden ayrılmaktadır. Tobin Q oranı yönteminde defter değeri için yerine koyma maliyeti kullanılmaktadır (Kara, 2005, s.48). Bu nedenle piyasa değeri defter değeri yöntemine göre Tobin'in q oranı yönteminde daha güvenilir sonuçlar elde etmek mümkündür. Bir de amortisman uygulamalarından doğan olumsuzluklar Tobin'in q oranı yöntem için geçerli değildir (Bellikli, 2019, s.54).

2.2.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi

Bu yöntemin amacı işletmenin maddi olmayan varlıklarının gerçeğe uygun değerini hesaplamaktır. Hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi firmaların pazar değerlerinin yalnızca maddi varlıklardan oluşmadığını, maddi olmayan varlıklarında piyasa değerine etki ettiğini ispatlayan bir yöntemdir (Sarıay, 2016, s.57).

Bu yöntem 7 aşamada gerçekleşmektedir (Gülcemal, 2019, s.47,48):

- 1.Aşama:** Üç yılın ortalaması alınarak vergi öncesi gelirin hesaplanması.
- 2.Aşama:** Bilançodaki son üç yılın ortalaması alınarak işletmedeki maddi varlıkların değerinin ölçülmesi.
- 3.Aşama:** Varlık getirisinin saptanması.
- 4.Aşama:** Yine son üç yılın endüstrisinin ortalaması alınarak varlık getirisinin hesaplanması.

5.Aşama: Ek getirilerin bulunması. Endüstrinin ortalama varlık getirisi ile firmanın maddi varlıklarının çarpılarak bu değerden de vergi öncesi karların çıkarılması.

6.Aşama: Son üç yılın ortalama gelir vergisi oranının bulunarak ek getiri ile çarpılması.

7.Adım: Son aşamada ise brüt karın iskonto tutarına oranı alınır ve net bugünkü değer elde edilir.

Bu aşamalardan sonra elde edilen değer bir firmanın faaliyet gösteren sektöründeki diğer firmalardan daha iyi performansı elde edebilmek amacıyla maddi olmayan varlıklardan faydalanabilme iradesini ifade etmektedir. Bu yöntem sonucunda elde edilen değer ile firmaların hisse senetlerini inceleyebilme ve buna göre yatırım kararları alabilme avantajı sağlamaktadır (Bayarçelik, 2003, s.123).

2.2.4. Skandia Kılavuzu Yöntemi

Skandia Kılavuzu yöntemi beş boyuta ayrılmaktadır. Bu boyutlar finansal boyut, insan boyutu, süreçler boyutu, müşteri boyutu ve yenileme geliştirme boyutudur. Bu boyutları kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Finansal boyut bilanço ve gelir tablosu oranlarından oluşmaktadır. İnsan boyutu çalışan devir hızını, cinsiyete göre yöneticilerin oranını, çalışan başına eğitim giderlerini ve yöneticilerin oranı gibi bilgileri barındıran bir boyuttur. Süreçler boyutu kullanılan faaliyet metotları bilgi seviyeleri destek teknolojisi ile ilgilidir. Müşteri boyutu piyasayı etkileyebilme yeteneğine göre değerlendirilir. Ayrıca müşteri ve tedarikçi sayısı ve elde tutulamayan müşteri sayısını temsil etmektedir. Son olarak yenileme geliştirme boyutu ise işletmenin kaynaklarının yapılan işin amaçlarına ve yöntemlerine göre kullanılıp kullanılmadığını ölçer (Akdağ, 2012, s.37; Jurczak, 2008, s.42).

Skandia kılavuzuna göre bir şirket (Altan, 2014, s.91) ;

- Finansal odak ile finansal değerleri ve sonuçları,
- Süreç odağıyla firma içi süreçlerin etkin kullanılmasını,
- Müşteri odağı ile müşterilerin sadakatini,
- Yenileme ve geliştirme odağı ile ise firmadaki insan sermayesinin ve örgütsel sermayenin ilerletilebilmesi için faydalanılan yatırımları incelemektedir.

Skandia metodu işletmenin piyasadaki değerini oluşturan, maddi ve maddi olmayan değerlerin ortalamasından oluşur. Bu yöntem entelektüel sermayeyi ön plana çıkartarak canlandırmak, işletmenin vizyonunun bilgi paylaşım teknolojisini ve şirketin vizyonu ile temel becerilerini birleştirerek pazardaki değerini yükseltir (Çetin, 2005, s.367).

Edvinsson ve Malone Skandia Kılavuzu yöntemini dokuz ölçütle açıklamıştır. Bu ölçütler şunlardır (Erkal, 2005, s.93-94):

- Piyasa değeri
- Firma gelirleri
- Müşteri memnuniyeti göstergesi
- Toplam kaynaklar göstergesi
- Liderlik göstergeleri
- Motivasyon göstergeleri
- İş gücünün devamlılığı
- Eğitim göstergeleri
- Performans göstergeleri.

2.2.5. Entelektüel Sermaye Endeksi Yöntemi

Entelektüel Sermaye Endeksi Yöntemi Londra merkezli bir firmanın kurucuları olan Göran ve Johan Roos tarafından oluşturulmuş bir yöntemdir. Bu yöntemde entelektüel sermaye üçe ayrılmaktadır. Bunlar; insan sermayesi, altyapı sermayesi, müşteri sermayesi ve ilişki sermayesidir. Altyapı sermayesi de kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar ise yenilenme ve geliştirme sermayesi, iş süreçleri sermayesinden oluşmaktadır. Bu sınıflandırma Şekil 11’de görülmektedir (Kaya, 2013, s.59).

Şekil 11. Entelektüel Sermaye Endeksi Yöntemine Göre Entelektüel Sermayenin Unsurları

Kaynak: Kaya, 2013, s.59

Bu yöntemde firmanın entelektüel sermaye göstergesinde entelektüel sermaye değeri tek bir ölçüt baz alınarak geliştirilmiştir. Bu yöntemde özellikle oluşturulan entelektüel sermaye formlarında bulunan endekslere belirli ağırlıklar verilerek sonuçlar tek bir değer halinde oluşturulmaktadır (Bengü, 2010, s.73).

Bu yöntem beş ayırt edici özelliğe sahiptir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Erol, 2016, s.35);

- Kendine özgü bir ölçüm yöntemidir.
- İşletmenin fiziki varlıklarının incelenmesi konusunda öneride bulunur.
- Entelektüel sermaye endeksini gözlemlemeye önem vermiştir.
- Geçmiş yıllardaki firma performans göstergelerine önem vermiştir.
- Dinamik bir metottur.

Bu yöntemin amacı farklı entelektüel sermaye göstergelerini tek bir endeks altında toplayarak entelektüel sermayedeki ilerlemenin piyasadaki ilerleme ile doğru orantıda olup olmadığını tespit etmektir (Aslanoğlu ve Zor, 2006, s.162). Bu yöntemde ilk olarak maddi varlık getirisinin artan kısmı hesaplanır, daha sonra elde edilen tutarla entelektüel sermaye getirisi finansal tablo verileri kullanılarak hesaplanmaktadır (Barut vd., 2019, s.174).

<p>İNSAN SERMAYESİ ENDEKSİ</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşletme için anahtar başarı faktörlerinin yerine getirilmesi • Çalışanlara sunulan eğitimin etkin ve verimli olması • Çalışan başına değer yaratılması 	<p>MÜŞTERİ SERMAYESİ ENDEKSİ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güvende büyümenin sağlanması • Müşteri ilişkilerinin geliştirilmesi • Kazanılan müşterilerin elde tutulmasının sağlanması • Dağıtım kanalındaki üretkenliğin ve verimliliğin sağlanması
<p>ALTYAPI SERMAYESİ ENDEKSİ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etkinlik • Etkililik • Dağıtım etkinliği • Anahtar başarı faktörlerinin kullanımı 	<p>YENİLİK SERMAYESİ ENDEKSİ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yeni iş kolları bulma yeteneği • İyi ürün üretme yeteneği • Büyüme • Üretkenliği geliştirme yeteneği

Şekil 12. Entelektüel Sermaye Endeksi Kategorileri

Kaynak: Van Den Berg, 2006, s.21.

Şekil 12’de görüldüğü gibi entelektüel sermaye endeksi dört kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilki insan sermayesi endeksidir. İnsan sermayesi endeksini ölçmede kullanılan oranlar anahtar başarı faktörlerinin yerine getirilmesi, çalışanlara sunulan eğitimin verimli olması ve çalışan başına değer yaratılması konularıdır. Çalışan başına değer yaratılmasına satışlar ve katma değer örnek olarak verilebilir. Müşteri sermayesi endeksi ölçülürken ağırlık verilmesi gereken oranlar ise müşteri ilişkilerinin geliştirilmesi, güvende büyümenin sağlanması, daha önce kazanılmış müşterilerin elde tutulması ve dağıtım kanalındaki üretkenliğin ve verimliliğin sağlanması konularıdır. Altyapı sermayesi endeksindeki ağırlıklı oranlar etkinlik, etkililik, dağıtım etkinliği ve anahtar başarı faktörlerinin etkin kullanımı konularıdır. Son olarak yenilik sermayesi endeksi ölçülürken ise yeni iş kolları bulma yeteneği, iyi ürün üretme yeteneği, büyüme ve üretkenliği geliştirme yeteneği dikkate alınır. Entelektüel sermaye endeksi yönteminde firma değerlendirilirken firmanın önceki dönem performansları da dikkate alınır. Firma performansı genel olarak incelenir bu

sayede entelektüel sermaye ölçülürken işletmenin piyasa ile olan bağı da dikkate alınmış olur. İşletme piyasadaki durumuna göre kendisini sürekli geliştirir ve yeniler (Akdağ, 2012, s.44; Kızıllı, 2019, s.113).

2.2.6. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (Value Added Intellectual Capital – VAIC)

Ante Pulic tarafından geliştirilen bu yöntem diğer entelektüel sermayeyi ölçme yöntemlerinden bir özelliğiyle ayrılmaktadır. Entelektüel katma değer katsayısı yöntemi finansal tablolardan elde edilen standart verileri kullanmaktadır (Sakur, 2019 s.43).

Bu yöntemde işletmedeki entelektüel sermayenin ölçülmesinde hangi noktaların değer yaratmaya faydasının olacağı hangilerinin ise değer yaratmada etkisiz olduğunun belirlenmesi gerekir. Ekonomik katma değerinin hesaplanması için gereken formüller aşağıda gösterilmiştir (Kızıllı, 2009, s.87);

$$\text{Ekonomik Katma Değer (EKD)} = (\text{FK} - \text{DV}) - (k_0 \times \text{YS})$$

$$\text{Ekonomik Katma Değer (EKD)} = (\text{YSG} - k_0) \times \text{YS}$$

FK: Faaliyet Karı

DV: Düzenlenmiş Vergiler

k_0 : Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti

YS: Yatırılan Sermaye

YSG: Yatırılan Sermaye Getirisi

Bu yöntem günümüz ekonomilerinde olduğu gibi bilgiye dayalı şirketlerin kaynak kullanımını tamamen gösteriyor olmasına karşın bu yönteme çeşitli eleştiriler de yapılmıştır (Kaya, 2013, s.49);

- İnsan gücünün hakim olduğu ve tüm çalışan harcamalarının sermaye yatırımı olduğu varsayımı abartılı ve yanlış sonuçlara sebep olabilmektedir.
- Bu yöntem entelektüel sermaye unsurlarının işletmeye olan etkisini ölçmekte fakat bireysel olarak entelektüel sermaye varlıklarının değerini ölçmemektedir ve ölçümün bu şekilde yarım kaldığı düşünülmektedir.

2.2.7. Kurumsal Karne Yöntemi

Kaplan ve Norton tarafından geliştirilmiş bir yöntemdir. Kurumsal karne yöntemi işletmenin stratejisini temsil eden yeni ölçüm mimarisini belirler. Bu yöntem işletmenin örgütsel stratejisi ile yönetilir ve örgüt içerisinde sermaye akışının sürekli olmasına ihtiyaç duyar. İşletmenin karar verirken etkin olabilmesi için örgütün stratejik amaçlarını belirlemiş olması, işletmenin yapısı ve zaman boyutunu doğru yansıtacak kadar dinamik olması gerekmektedir. Firmanın entelektüel sermaye bilgileri fazlasıyla kişisel özellik içerir ve işletme tarafından belirlenmiş olan entelektüel sermaye ölçütlerinden yararlanır (Çetin, 2005, s.364).

Maddi olmayan duran varlıkların yani entelektüel sermaye bilgisinin farklı gösterge ve bileşenlerini tanımlayarak dengelenmiş puan kartı tablosunda veya grafik halinde raporlanır. Bir şirketin performansı dört gösterge ile ölçülür. Bu göstergeler işletmenin stratejik amaçlarına dayanmaktadır. Bu göstergeler 1.Müşteri bakış açısı, 2.Finansal bakış açısı, 3.Öğrenme bakış açısı ve 4.İç süreç bakış açısı şeklinde sıralanmaktadır. Bu yöntemin asıl amacı işletmenin sahip olduğu misyon ve vizyonun yönetim düzeni hakkında kapsamlı bilgiler vermesidir. Kurumsal karne yönteminde iki farklı gösterge türü vardır. Bunlar Sürücü Puan Kartı yöntemi ve Çıktı Puan Kartı yöntemidir. Sürücü puan kartı göstergeleri sonucun ne olacağını belirler. Çıktı puan kartı ise sonuçların gösterilmesinden sorumludur. Dengelenmiş puan kartı yönteminin diğer bir amacı ise entelektüel sermaye bilgisini görselleştirerek daha anlaşılır olmasını sağlamaktır. Bu yöntemin dayanağı işletmenin maddi olmayan varlıklarına yatırım yapmanın finansal varlıklarına yatırım yapmaktan daha belirleyici olduğudur (Jurczak, 2008, s.44).

2.2.8. Teknoloji Brokeri Modeli

Bu yöntem Brooking tarafından geliştirilmiştir ve dört bileşenden meydana gelir. Bu bileşenler şu şekildedir (Hobikoğlu, 2011, s.95).

- İnsan Tabanlı Bileşenler: İşletmenin insan sermayesi tarafından oluşturulan, yetenek, beceri, deneyim, problem çözme becerilerini bünyesinde bulundurmaktır.
- Piyasa Bileşenleri: Firmanın sahip olduğu lisans anlaşmaları, patentler, tedarikçiler, müşteriler ve markalardan oluşur.

- İşletmenin Entelektüel Sermaye Bileşenleri: İşletmenin soyut varlıklarını içinde barındıran bileşenlerdir. Know-How, marka hakları, tasarımlar ve firmaya özgü sıklardan oluşur.
- İşletmenin Alt Yapı Bileşenleri: Firmanın bilgi akışı sürecini kapsar. Bilgi üretilirken veri ve enformasyon yapısını, müşteri ve tedarikçi bilgilerini, işletmenin yararlandığı teknoloji ve veri tabanlarını içerir.

Teknoloji Brokeri modeli, bir şirketin piyasa değerine maddi olmayan varlıkların yani entelektüel sermayenin ilave edilmesiyle meydana gelir. Bu yöntemle göre bir firmanın entelektüel sermaye değeri yukarıda açıklandığı gibi piyasa varlıkları, insan merkezli varlıklar, fikri mülkiyet varlıkları ve altyapı varlıklarına bakılarak anlaşılır (Jurczak, 2008, s.42).

2.2.9. Aktiflerin Getiri Oranı (The Return On Assest Method)

Bu yöntem kısaca işletmenin sahip olduğu vergi öncesi kazancının ortalaması ile şirketin maddi varlıklarının yani finansal varlıklarının ortalamasına bölünmesi sonucunda bulunan orandır. Daha sonra bu oran aradaki farkı görebilmek amacıyla sektör ortalamaları ile karşılaştırılır. Elde edilen ortalama kazanç şirketin ortalama sermaye maliyetine bölünerek entelektüel sermaye değeri elde edilir (Tan vd., 2008, s.595).

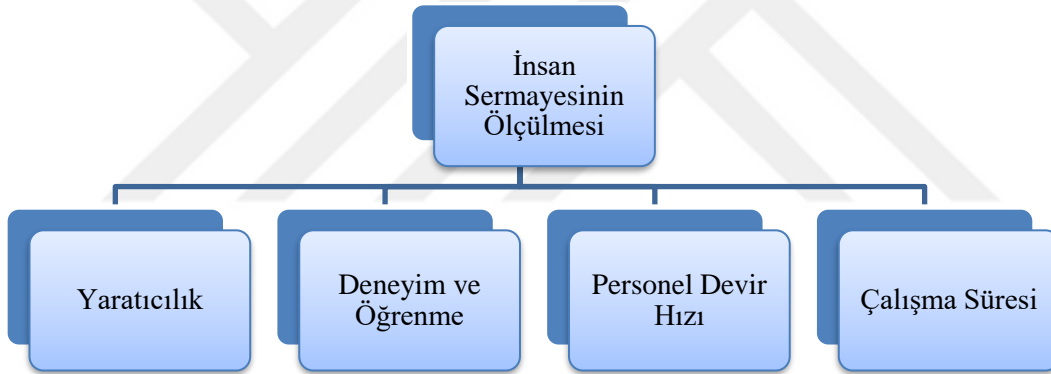
Bir işletmenin aktiflerin getiri oranı yöntemi ile sektör ortalamasının arasındaki fark negatif ve sıfır ise o şirketin çok az veya hiç entelektüel sermayesinin bulunmadığı sonucu ortaya çıkar. Fakat aktiflerin getiri oranı yöntemi ile sektör ortalamasının arasındaki fark pozitif ise şirketin sektör ortalamasından daha yüksek entelektüel sermayesinin bulunduğu anlaşılacaktır. Bu yöntemin yararı formüllerinin basit olması ve entelektüel sermaye ölçümünün bu nedenle diğer yöntemlere göre daha kolay olmasıdır. Bunun yanında eksik yönleri de vardır. Örneğin entelektüel sermayenin tamamen anlaşılabilmesi için eksiksiz bilgi vermemektedir Ayrıca geriye dönük bir entelektüel sermaye ölçüm yöntemidir. Bu nedenle kısa dönem için kullanılsa da işletmenin gelecek performansı için kullanılması pek önerilmez (Çetin, 2005, s.370).

2.3. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Kullanılan Diğer Yöntemler

Bu kısımda insan sermayesi, örgütsel sermaye ve müşteri sermayesinin ölçülmesinde kullanılan diğer yöntemlerden bahsedilmiştir. İnsan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişkisel sermayenin nasıl ölçüldüğü ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2.3.1. İnsan Sermayesi Ölçümleri

İnsan sermayesi daha öncede ifade edildiği gibi firmanın personelinin müşterilerin ihtiyaçlarına anında çözüm üretebilme becerisi, yetenekleri ve sahip oldukları bilgilerinden meydana gelmektedir. İnsan sermayesinin tanımından da anlaşılacağı üzere insan sermayesinin en önemli etkeni çalışanların yaratıcılığıdır. Bu nedenle yaratıcılık unsuru işletmenin entelektüel sermayesinin unsuru olan insan sermayesinin ölçülmesinde oldukça önem arz etmektedir. İşletme personelinin çalışma süresi, personel devir hızı, deneyim ve öğrenme gibi unsurların da insan sermayesi ölçümünde önemi büyüktür (Arıkboğa, 2003, s.130).

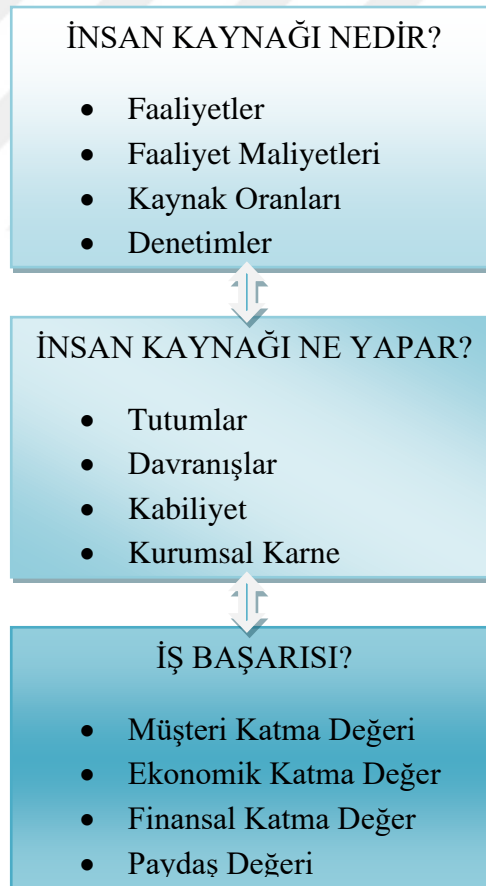
Şekil 13. İnsan Sermayesinin Ölçülmesinde Rol Oynayan Bileşenler

Yaratıcılık işletme çalışanları tarafından yeni ürünlerin keşfedilmesi ve yeni yöntemlerin yaratılmasını kapsamaktadır. Bu nedenle yaratıcılığı ölçmede kullanılan yöntem yeni üretilen ürün veya hizmete ilişkin satışların ölçülmesi yöntemidir. Üretilen yeni ürün veya hizmetin satış yüzdesi hesaplanarak insan sermayesi ölçümüne yardımcı olan yaratıcılığı ölçmek mümkündür (Arıkboğa, 2003, s.130).

İnsan sermayesi akıl, yetenek, bilgi, uzmanlık gibi özelliklerini bir bütün halde taşıyan insan unsurunu organizasyon içerisine dahil etmektedir. Bilgi düzeyi, beceri, yeniliğe açık olmak ve yaratıcılığın devam edebilmesi için organizasyondaki insani bileşenleri işletme için doğru şekilde temin etmek gerekmektedir. Bu da insan

kaynaklardaki maliyetlerin şeffaflığını artırarak ve yatırımcılar için şirket değerlemesinde bir temel oluşturarak mümkün hale gelir (Genç, 2018, s.101).

Günümüz işletmeleri firmanın insan kaynakları faaliyetleri ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi araştırmaya başlamışlardır. Bu araştırmalar sayesinde insan kaynaklarının firmanın finansal performansına büyük katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. İşletmeler, üretim sistemlerini, ekipçe çalışma sistemlerini ve eğitim gibi insan kaynakları uygulamalarını bir bütün haline getirdikleri zaman firmanın önceki haline göre çok daha iyi performans göstermektedirler. Bu şekilde firmalar insan kaynakları stratejilerini uygulayıp elde ettikleri finansal performansı işletmenin önceki finansal performansı ile karşılaştırma yapabileceklerdir. İnsan kaynaklarının firmanın başarısında oldukça etkisi olduğu tüm işletmeler tarafından kabul görmelidir (Boudreau ve Ramstad, 1997, s.346).

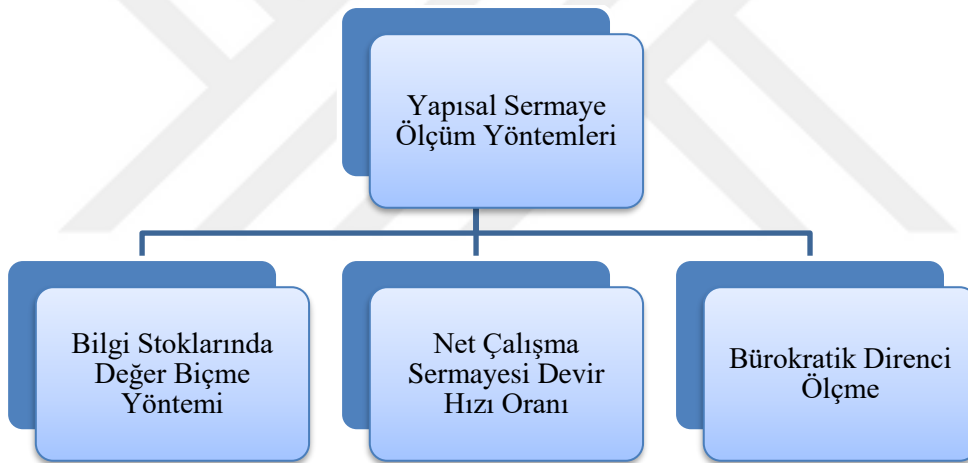
Şekil 14. İnsan Sermayesinin Üç Ölçümü Arasındaki Bağlantı

Kaynak: Boudreau ve Ramstad, 1997, s.346.

Şekil 14’de insan kaynağı ne yapar sorusu insan kaynağı ölçüm sistemlerinin mükemmel olması gerektiğine inanılan kısmın açıklığa kavuşmasını sağlar. Bu soru işletme faaliyetlerinin yürütülerek iyi iş sonuçlarının elde edilmesi arasındaki bağlantıyı kurar. Fakat insan sermayesinin bu kadar şeffaflık içermesi işletme için bazı yasal konularda sorun yaratabilir (Boudreau ve Ramstad, 1997, s.346).

2.3.2. Yapısal Sermaye Ölçümleri

Yapısal sermaye işletmeden işletmeye değişen bir entelektüel sermaye unsurudur. Bu yüzden yapısal sermayenin basit formüllerle ölçülmesi olası değildir. Yapısal sermayenin bazı ölçüm yöntemleri vardır. Bu ölçüm yöntemlerinin aşağıdaki şekil yardımıyla görmek mümkündür. (Arıkboğa, 2003, s.133).

Şekil 15. Yapısal Sermaye Ölçüm Yöntemleri

Yapısal Sermaye Ölçüm Yöntemleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Arıkboğa, 2003, s.133);

Bilgi Stoklarında Değer Biçme Yöntemi: Bu yönteme göre maddi olmayan varlıklar üçe ayrılır. Bunlar teknik unsurlar, bilgi ve beceriler ve pazarlama unsurlarıdır. Teknik unsurlar bünyesinde ticari sırlar, tescilli test sonuçları ve formülleri barındırır. Beceriler ve bilgi unsurları kalite kontrol standartları, bilgi akış sistemleri, veri tabanları ve ticari lisansları içerir. Pazarlama unsurları ise işletmenin adı, telif hakları, tescil belgeleri ve amblemlerden oluşur. Tüm bu varlıklar belirlendikten sonra yapılması gereken şey oluşturulan bu unsurların piyasa değerlerinin bulunmasıdır.

Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Oranı: Net çalışma sermayesi işletmenin dönen varlıkları ile borçları arasındaki farktır. Net çalışma sermayesi devir hızı oranı ise net çalışma sermayesinin net satışlara bölünmesiyle hesaplanır.

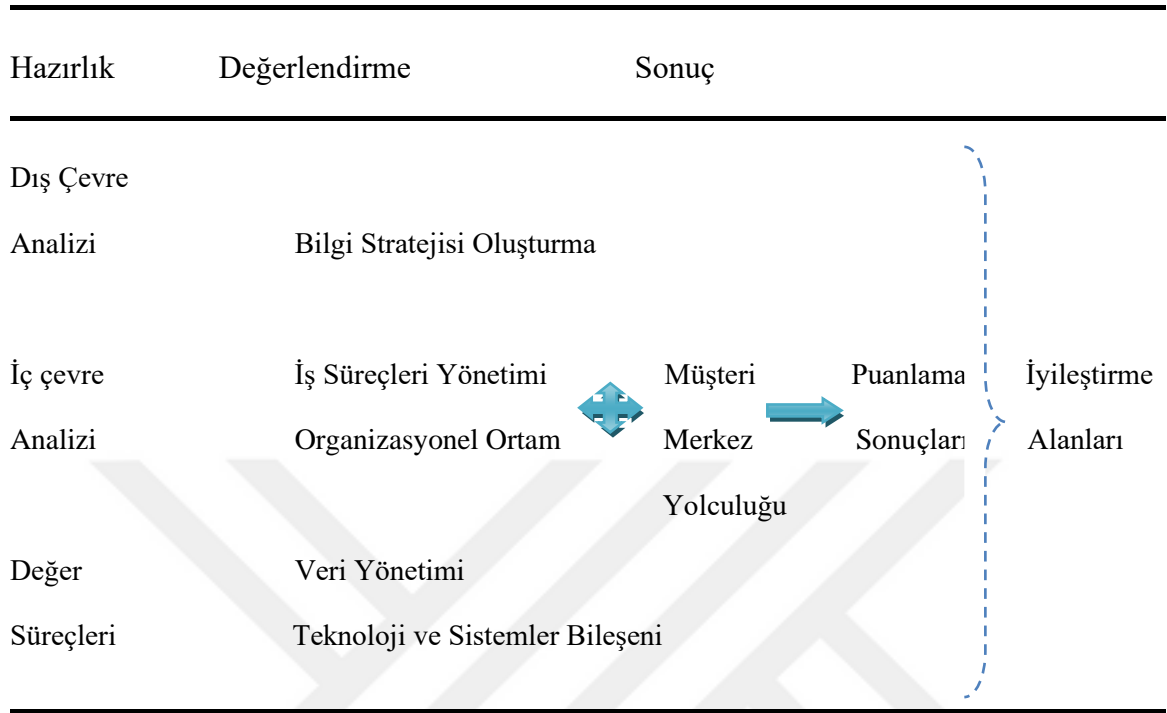
Bürokratik Direnci Ölçme: Bu ölçme yönteminin hedefi firmanın çalışma sistemlerinin personel ile müşteri arasında pürüz oluşturulup oluşturulmadığının test edilmesidir.

2.3.3. İlişkisel Sermaye Ölçümleri

Firmalar farklı özelliklerde ve sayılarda müşterilere sahiplerdir. Müşterilerin demografik özellikleri farklı olduğu için üretilen ürün ve hizmeti kullanım alışkanlıkları da değişiklik göstermektedir. Bu nedenle işletmeler ürün ve hizmet üretirken ilk önce müşterilerin ihtiyaçlarına ve kullanım alışkanlıklarına bakar böylece müşteri merkez haline gelir ve müşteri değer zincirinde ilk halkayı oluşturmuş olur (Kulaklı ve Birgün, 2005, s.40).

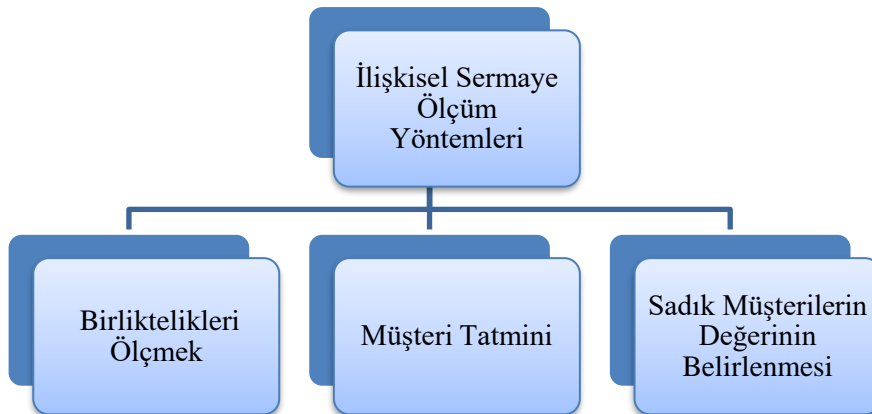
İlişkisel sermaye, firmaların iş yaptığı diğer şirketler veya insanlar ile olan ilişkilerinden meydana gelir. Buradan hareketle müşteri sermayesi müşterilerin gelecekte de şirket ile iş yapma ihtimali olarak tanımlanabilir. İlişkisel sermayeyi yükseltmek amacıyla ilişkisel sermayenin başlıca unsuru olan bilgi değer zincirine yatırım yapılması yerinde bir karar olacaktır. İlişkisel sermayesi işletme organizasyonunun müşteri, tedarikçi ve ortaklar ile olan ilişkisini ortaya koyar ve bu dış etkenlerin organizasyonlara bağlılığını ifade eder (Akkaya ve Balı, 2018, s.1152).

Tablo 8

İlişkisel Sermaye Ölçülme Modeli

Kaynak: Kulaklı ve Birgün, 2005, s.41.

İlişkisel sermayeyi ölçmek için birçok yöntem bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını aşağıdaki şekil yardımıyla görmek mümkündür (Arıkboğa, 2003, s.135).

Şekil 16. İlişkisel Sermaye Ölçüm Yöntemleri

Bu yöntemleri şu şekilde açıklama mümkündür (Arıkboğa, 2003, s.135);

Müşteri Tatmini: Günümüzde işletmeler müşteri tatminine önem vererek ölçmeye çalışmaktadırlar. Özellikle hizmet üreten işletmeler müşteri tatminini tutum ölçerler ile ölçerler. Müşteri tatminini ölçmek amacıyla müşterilere anketler aracılığıyla sorular sormak genel bir bilgilendirme açısından yararlı olmaktadır. Fakat önemli olan anketler sonucu elde edilen bilgilerin işletmenin faaliyetlerine ilişkin sonuçlarla ilişkilendirilebilecek özelliklerin mevcut olması ve analizin mümkün olmasıdır.

Birliktelikleri Ölçmek: İlişkisel sermaye iki tarafında yani müşterinin ve işletmenin yararına olan bir unsurdur. Bu nedenle firma ile yapılan anlaşmaların işletmeye ve müşterilere getirisini ölçmek faydalı olacaktır. İşletmenin paylaştığı bilgilerin hem müşteriler hem de işletmeler üzerinde oluşturduğu olumlu bir değişimin olup olmadığının anlaşılması kurulan ilişkinin değerinin ne düzeyde olduğunu ortaya çıkaracaktır.

Sadık Müşterilerin Değerinin Belirlenmesi: Tüm işletmeler için var olan müşteriye elde tutmak yeni müşteri kazanmaktan daha maliyetsiz ve kolaydır. Mutlu edilemeyen bir müşterinin kaybedilmesi sadece müşterinin işletmeyle olan bağın kopması olarak düşünülmemektedir. Çünkü kaybedilen müşterinin başkalarına anlatarak oluşturduğu olumsuz imaj da söz konusudur.

BÖLÜM III

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ, RAPORLANMASI VE YÖNETİMİ

3.1. Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi

Geleneksel muhasebe sistemi ile firmanın kendi varlıklarının bir kısmı ölçülmekte ve raporlanmakta bir kısmı direkt gider olarak yazılmakta diğer bir kısmı ise ölçülememekte ve raporlanmamaktadır. Tek düzen hesap planında maddi olmayan varlıklar 26 numaralı maddi olmayan varlıklar grubunda gösterilmektedir. Bu grubun içerdiği hesaplar ise şu şekildedir; 260 Haklar Hesabı, 261 Şerefiye Hesabı, 262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri Hesabı, 263 Araştırma ve Geliştirme Hesabı, 264 Özel Maliyetler Hesabı. Bu hesaplardan da görüleceği gibi işletmenin sahip olduğu tüm entelektüel sermayenin finansal tablolara yansıtılması mümkün değildir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, s.27).

Entelektüel sermayenin tanımı ve maddi olmayan duran varlıkların altında yer alan yukarıda bahsedilen hesapları göz önüne alacak olursak entelektüel unsurların bu hesaplarda yer alması firmanın içinde bulunduğu durumu olduğu gibi yansıtamayacaktır. Bu nedenle entelektüel sermayeyi Tek Düzen Hesap Planında boş bırakılan hesaplara kaydetmek daha doğru olacaktır (Zor ve Bulut, 2013, s.105).

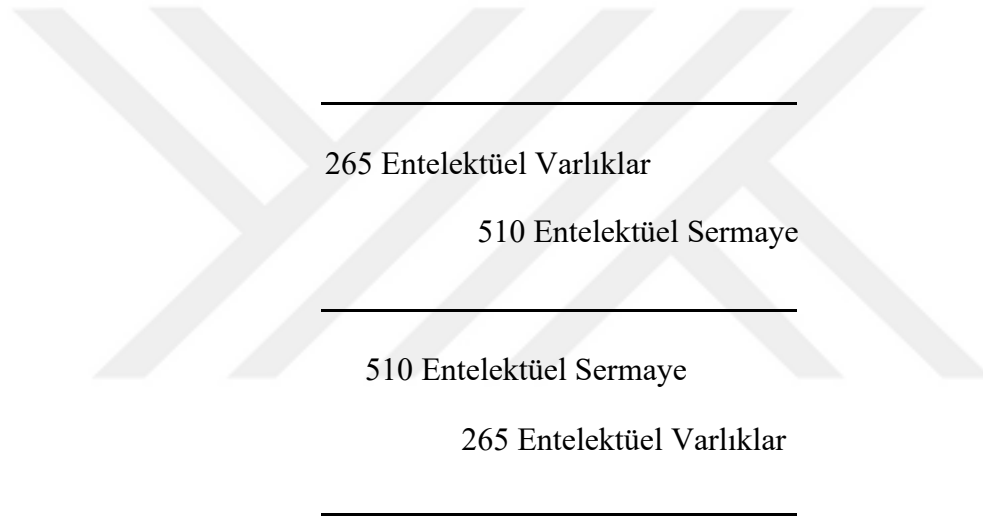
Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesinde karşılaşılan bazı zorluklar bulunmaktadır (Bellikli, 2019, s.68). Bunlar;

- Entelektüel sermaye varlık olarak ele alınmak için karmaşık bir yapıya sahiptir.
- Entelektüel sermayeye yapılan yatırımlar sonucunda beklenen hedeflere ulaşamazsa işletme zor bir durumla karşı karşıya kalmak zorundadır.
- Entelektüel sermayenin aktif hale gelmesi işletmeden işletmeye geçeceği için, firmaların mali tabloları yönlendirmelere maruz kalabilir.

Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesindeki bu zorluklara rağmen muhasebeciler entelektüel sermayeyi muhasebeleştirmede ve mali tablolara aktarmada hevesli görülmektedirler. Bu aşamada ise entelektüel sermayenin aktifte mi yoksa pasifte

mi yer alacağıının net olmaması sorunu karşımıza çıkmaktadır. Mesela Bontis entelektüel sermayenin aktif olarak dikkate alınması gerektiğini ifade ederken Edvinsson ise pasif olarak dikkate alınacağını belirtmiştir (Bellikli, 2019, s.69).

Entelektüel Sermaye Tek Düzen Hesap Planında 5 numaralı Öz Kaynaklar hesap planında boş bırakılan 51 numaralı hesap grubunda yer almaktadır. 510 Entelektüel Sermaye hesabı bilançonun pasif kısmında yer almaktadır. Entelektüel Varlıklar için ise maddi olmayan duran varlıklar hesap grubunda 265-266 hesap grupları boş bırakılmıştır. Yani 265 Entelektüel Varlıklar şeklinde hesap oluşturulabilir. Bu bilgiler ışığında entelektüel sermayenin ve entelektüel varlıklar hesap grubunun muhasebe kaydının nasıl yapıldığı Şekil 16'da gösterilmiştir (Kerimov, 2011, s.85).

Şekil 17. Entelektüel Sermayenin Muhasebe Kaydı

Kaynak: Kerimov, 2011, s.86.

Birçok araştırmacı şerefiyeyi firmanın sahip olduğu entelektüel sermaye bilgisi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım doğru olsa da tamamen gerçeği yansıtmamaktadır. Şerefiye bir işletme devralınırken katlanılan maliyet ile yine bu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan öz sermayesinin arasındaki olumlu farkların göstergesidir şeklinde tanımlanabilir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, s.27).

Edvinsson'a göre entelektüel sermayenin muhasebeleştirilebilmesi için işletmenin şu dört aşamayı yerine getirmesi gerekmektedir. Bu aşamalar aşağıda belirtilmiştir (Sarıay, 2016, s.81).

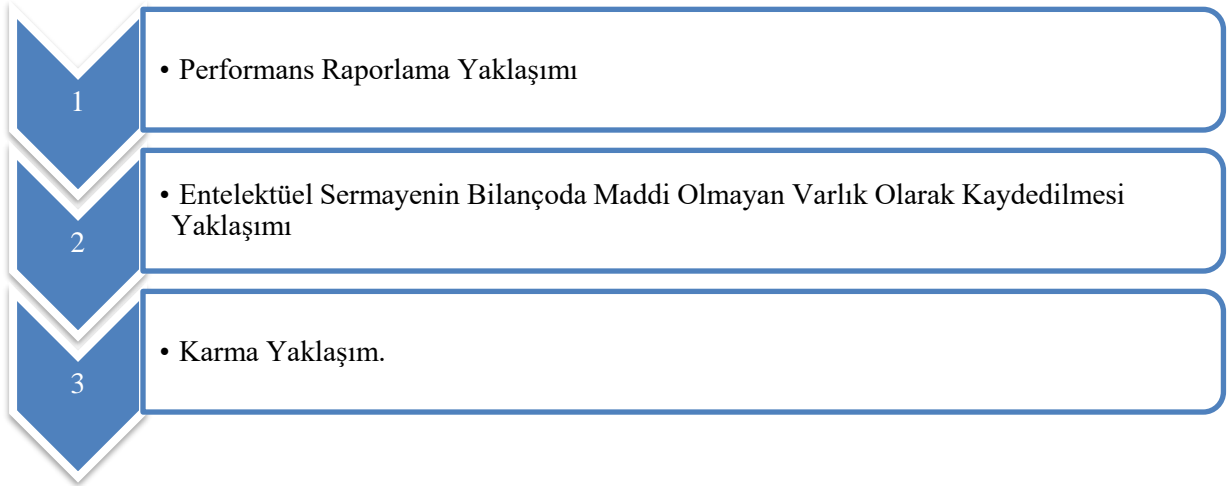
- İşletmenin muhasebe bilgi sistemini kontrol etmek, entelektüel sermayeyi ölçmek, raporlamak ve yönetmek için yeniden programlamak ve baştan düzenlemek.
- İkinci olarak işletmenin entelektüel sermayesini ölçebilmek ve yönetebilmek için genel kabul görmüş muhasebe sistemleri oluşturmak.
- Üçüncü olarak entelektüel sermaye teftiş edilmeli ve doğru olduğundan emin olunmalıdır.
- Dördüncü aşamada ise firmanın sahip olduğu müşteriler için entelektüel sermayenin değer yaratan unsurları öğrenilmeli ve müşteriler bu konuda bilgilendirilmelidir.

İşletmeler yukarıda maddeler halinde sıralanan aşamaları gerçekleştirdikten sonra entelektüel varlıkları yani maddi olmayan duran varlıkları muhasebeleştirerek Şekil 17'deki muhasebe kaydını yapar. Bu kayıtla entelektüel sermaye bilgileri finansal tablolara yansıtılmış olur. Bu kayıtlar yatırımcılar ve müşteriler için işletme hakkındaki tüm bilgileri içermiş olur.

3.2. Entelektüel Sermayenin Raporlanması

İşletmeler tarafından entelektüel sermaye bilgisinin açıklanması, küreselleşme, rekabet avantajı, firmanın parasal ve entelektüel sermayesinin artması, yeni oluşan endüstri olanakları gibi nedenlerden dolayı daha fazla ilgi görmeye başlanmıştır. Bu nedenle firmalar rekabet avantajlarını elde tutabilmek amacıyla daha fazla patent, kalifiye eleman ve marka değeri gibi maddi olmayan varlıklara önem vermişlerdir. Bu da entelektüel sermayenin açıklanması ve raporlanması konusuna önem vermelerine neden olmuştur (Bukh ve Johanson, 2003, s.577).

Entelektüel sermaye raporlama işlemi üç yaklaşım göz önüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Bunları aşağıdaki şekil yardımıyla görmek mümkündür (Erkal, 2005, s.134-135).

Şekil 18. Entelektüel Sermayenin Raporlanması İşlemi

Kaynak: Erkal, 2005, s.134-135

Bu aşamaları aşağıdaki şekilde açıklamak mümkün olacaktır (Erkal, 2005, s.134-135);

Performans raporlama yaklaşımına göre bilgi sermayesi değerleri finansal tablolara ek olarak sunulan entelektüel sermaye raporları ile verilir. Bunun amacı geleneksel muhasebe sisteminin tamamen terk edilmeden ortaklara ve paydaşlara daha doğru bilgiler vermek amacıyla entelektüel sermayenin raporlanmasıdır.

Entelektüel sermayenin bilançoda maddi olmayan varlık olarak kaydedilmesi yaklaşımında ise entelektüel sermaye bilgileri maddi duran varlıklar gibi bilançoda sergilenir. Bunun amacı ise geleneksel muhasebe sistemi ile entelektüel sermaye açıklama bilgilerini birleştirmektir.

Karma yaklaşım ise adından da anlaşılacağı üzere diğer iki yaklaşımın bütünleşmesinden meydana gelir. Yani hem finansal tablolara yer verilmekte hem de finansal tablolardan ayrı olarak entelektüel sermayeye de yer vermektedir.

3.2.1. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasının Sağlayacağı Faydalar

Entelektüel sermayenin raporlanmasının birçok faydası bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır (Erol, 2016, s.37);

- İşletmenin değeri bölünmemiş olur ve tüm değerlerin bütün halde mali tablolarda görülebilmesini sağlar.
- Firmanın eksik yönlerinin belirlenerek geleceğe daha emin adımlarla ilerlenebilmesini sağlar.
- Personelin gerçek değerinin keşfedilmesini sağlayarak işe alımlarda kaliteli çalışanların alınmasını kolaylaştırır.
- İşletmeye şeffaflık kazandırılır.
- Varlıkların daha net bir şekilde tanınmasını sağlar.
- İşletme yönetiminin geliştirilmesini sağlar.
- İşletmenin entelektüel sermayesinin gelir yaratan unsurları keşfedilir.

3.2.2. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasının Sakıncaları

Entelektüel sermayenin birçok faydası olduğu gibi bazı sakıncaları da mevcuttur. Entelektüel sermayenin raporlanmasının bazı sakıncalarını şu şekilde sıralanmaktadır (Erol, 2016, s.37);

- İşletmenin tamamen şeffaflığa sahip olmasını sağladığı için şirketin özel ve önemli bilgilerinin görünür hale gelmesi ihtimali,
- Maddi olmayan duran varlıkların yararlı ömürlerindeki belirsizliğin ortaya çıkardığı riskler,
- Entelektüel sermayenin raporlanması ve yönetilmesi amacıyla göze alınan fazladan maliyetlerin boşa çıkma ihtimali.

3.3. Entelektüel Sermayenin Raporlanmasında Kullanılan Yaklaşımlar

Bu kısımda araştırmacılar tarafından geliştirilen, entelektüel sermaye bilgilerinin raporlanması sırasında kullanılan yaklaşımlar ele alınmıştır.

3.3.1. Devrimci Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre hazırlanan bilançoya entelektüel sermaye bilançosu da denmektedir. Devrimci yaklaşıma göre hazırlanan mali tablolarda hem entelektüel sermaye bilgileri hem de geleneksel finansal bilgileri yer almaktadır. Bu yaklaşımın

yoğunlaştığı entelektüel sermaye unsurları, insan sermayesi, örgütsel sermaye ve müşteri sermayesidir. İşletme bu yaklaşıma göre değerlendirme yaparken işletmenin piyasa değerinden defter değeri çıkarılmaktadır (Bengü, 2010, s.109). Bu yaklaşım her çeşit entelektüel sermayenin raporlanmasını mümkün kılar. Fakat ölçüm yapılırken tamamı için aynı ölçüm yönteminin bulunmaması bu yaklaşımın dezavantajını oluşturur (Erol, 2016, s.41).

3.3.2. Yeni Bilanço Yaklaşımı

Bu yaklaşımda bilançonun aktif tarafındaki maddi varlıklar öz sermaye ve borçlar ile finanse edilmektedir. Bilançonun maddi olmayan varlıkları ise entelektüel sermaye ile finansa edilmektedir. Bu yaklaşım Edvinsson tarafından geliştirilmiştir. Yeni bilanço yaklaşımını şekil üzerinde göstermek daha akılda kalıcı olacaktır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007, s.179).

Aktif	Bilanço		Pasif
Maddi Varlıklar	} Varlıklar	Öz Sermaye	} Resmi Bilanço
Borçlar			
Maddi Olmayan Varlıklar	} Şerefiye	Entelektüel Sermaye	} Gizli Değerler
Yetenek			

Şekil 19.Edvinsson'un Yeni Bilanço Yaklaşımı

Kaynak: Alagöz ve Özpeynirci, 2007, s.180.

Bilançoya göre entelektüel sermaye ve öz sermaye aynı görülmektedir. Bilançonun pasif kısmında görüldüğü gibi gizli değerler mevcuttur. Bu bilançodan

çıkarılması gereken bir diğer sonuç ise entelektüel sermayenin, şerefiye diğer bir ifade ile ticari değer yani soyut bir varlık olduğudur (Alagöz ve Özpeynirci, 2007, s.180).

3.3.3. Melez Yaklaşım

Bazı entelektüel sermayelerin somutlaştırılarak pazar değeri oluşturulabilmektedir ve finansal olarak sayılarla belirtilmektedir. Finansal olarak gösterilebilen entelektüel sermaye bilançoda yer alabilirken, finansal olarak sayılarla gösterilemeyen entelektüel varlıklar ise bilançonun dışında kalır (Erol, 2016, s.41).

3.3.4. Danimarka ve İsveç Firmaları Yaklaşımı

Entelektüel sermayenin raporlanmasında kullanılan diğer bir yaklaşım ise Danimarka ve İsveç firmaları yaklaşımıdır. Danimarka ve İsveç'te bu model on firma tarafından kullanılmaktadır. Bu on firma entelektüel sermayeyi ölçmek amacıyla Entelektüel Sermaye Hesaplarını (Intellectual Capital Accounts) kullanılır. Bu hesaplar işletmenin ilerlemesini gösterir ve gelecekteki stratejileri ile işletmenin elinde bulunan entelektüel sermayeyi birbirine harmanlar. Bu model iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şu şekildedir (Bengü, 2010, s.110-111);

İlk durumda model entelektüel sermaye grupları ile ilgilenmektedir. Bu grup insan kaynakları, teknoloji, müşteriler, süreç hesapları olmak üzere dört şekilde ele alınır.

Entelektüel sermaye hesapları ikinci durumda entelektüel sermaye ölçüm yöntemleriyle ilgilenmektedir. İkinci grup istatistiksel bilgileri içermektedir.

3.3.5. Marjinal Yaklaşım

Bu modelde piyasa değeri ile ilişki içerisinde olan maddi olmayan varlıklar, geleneksel maddi varlıklarla beraber yayınlanmaktadır. Bununla birlikte piyasa değeri ile herhangi bir ilişki içerisinde olmayan maddi olmayan varlıklar bilançoya aktarılmadan önce ayrı olarak gösterilmelidir (Bengü, 2010, s.109).

3.4. Entelektüel Sermayeye İlişkin Finansal Tablolar

Finansal tablolar işletmenin varlıklarını, gelir ve giderlerini, karlılığını gösteren mali tablolardır. Mali tabloların oluşturulma amacı işletmenin faaliyet sonuçlarının bir arada görülmesi ve yatırımcılara işletme hakkında bilgi verilmesidir. Ana mali tablolar bilanço ve gelir tablolarıdır. Aşağıda entelektüel sermayenin bilanço ve gelir tablosuna yansıtılması hakkında bilgiler verilmiştir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, s.26).

3.4.1. Entelektüel Sermayenin Bilançoda Gösterilmesi

Uygulamada entelektüel sermayenin firmanın bilançosunda gösterilmesi konusunda kesin bir kaynak bulunmamaktadır. Bu yüzden firmaların bilançoları işletmenin gerçek durumunu tam olarak yansıtamamaktadır. Bu nedenle entelektüel sermayenin bilançoda en elverişli şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Bir firmanın bilançosunda entelektüel varlık ve entelektüel sermaye olarak aşağıdaki şekilde gösterilmesi mümkündür (Zor ve Bulut, 2013, s.106);

Aktif	BİLANÇO	Pasif
Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Duran Varlıklar		Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
Maddi Duran Varlıklar		Öz Kaynaklar
<i>Maddi Olmayan Duran Varlıklar</i>		Ödenmiş Sermaye
<i>Haklar</i>		Sermaye
<i>Şerefiye</i>		Ödenmemiş Sermaye
<i>Kuruluş Ve Örgütlenme Giderleri</i>		<u>Entelektüel Sermaye</u>
<i>Ar-Ge Giderleri</i>		
<u>Entelektüel Varlıklar</u>		
Aktif Toplamı: XXX		Pasif Toplamı: XXX

Şekil 20. Entelektüel Sermayenin Bilançoda Gösterilmesi

Kaynak: Zor ve Bulut, 2013, s.107.

Yukarıdaki bilançoya entelektüel sermayenin yansıtılarak kaydedilmesi bu şekilde mümkün olabilmektedir. Fakat bu yol kalıcı değildir. Yani bazı konularda işletmelere sorunlar yaratabilir. Çünkü geleneksel muhasebe sistemi entelektüel sermayenin anlaşılması ölçülmesi ve raporlanmasına aynı zamanda yatırımcılara sunulabilmesine tam olarak eğilimli değildir. Entelektüel sermayenin ölçümü ve raporlanmasındaki zorlukta buna kanıt olarak gösterilebilir. Kalıcı olarak çözüm üretilebilmesi için ise geleneksel muhasebe sisteminde bazı değişiklikler yapılması şarttır (Kerimov, 2011, s.86).

Aktif	BİLANÇO	Pasif
Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
<i>Çalışanların Değeri</i>		Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
<i>Eğitim Değeri</i>		Sermaye
Duran Varlıklar		<i>Çalıştırma Sermayesi</i>
<i>Eğitim Sermayesi</i>		
Dağıtılabilen Kar Yedekleri		
Dağıtılmamış Karlar		
Aktif Toplamı:XXX		Pasif Toplamı:XXX

Şekil 21. İnsan Sermayesinin Bilançoda Gösterilmesi

Kaynak: Bengü, s.115.

Entelektüel sermayenin daha öncede bahsetmiş olduğumuz muhasebeleştirme açısından güçlükleri olmasına karşın muhasebecilerin entelektüel sermayeyi muhasebeleştirme ve finansal tablolara aktarma çabaları hala vardır. Bu çabalara rağmen net olmayan bazı noktalar vardır. Mesela Bontis entelektüel sermayenin aktifleştirerek kayıtlara geçilmesi gerektiğini söylerken Edvinsson ise entelektüel sermayeyi pasif olarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Bellikli, 2019, s.69).

3.4.2. Entelektüel Sermayenin Gelir Tablosunda Gösterilmesi

Geleneksel muhasebe sistemleri firmaların sahip oldukları entelektüel sermayenin bir kısmını ölçerek finansal tablolara yansıtmakta fakat diğer bir kısmını ölçemediği için tablolara yansıtamamaktadır. Bu nedenle geleneksel muhasebe sistemi bu sorunu ortadan

kaldırabilmek için mali tablolarda maddi ve maddi olmayan bilgilere de birlikte yer vererek firmanın performansını daha doğru şekilde yansıtmasına imkan sağlamaktadır (Bengü, 2010, s.117).

Tablo 9

Entelektüel Sermayenin Gelir Tablosunda Gösterimi

Brüt Satışlar

Satış İndirimleri

Net Satışlar

Satışların Maliyeti

Brüt Satış Karı Veya Zararı

Faaliyet Giderleri

Faaliyet Karı Veya Zararı

Diğer Faaliyetler Olağan Gelir Ve Karlar

Diğer Faaliyetler Olağan Gider Ve Zararlar

Finansman Giderleri

Olağan Kar Ve Zarar

Olağan Gelir Ve Karlar

Olağan Gider Ve Zararlar

Dönem Karı Ve Zararı

Yasal Yükümlülük Karşılıkları

Dönem Net Karı Ve Zararı

Net Karın Varlıkları Arasındaki Dağılımı

Net Karda Maddi Varlıkların Payı

Net Karda Maddi Olmayan Varlıkların Payı

Kaynak: Bengü, 2010, s.116.

İşletmelerin gelir tablosunda yer alan kazançlarının bir kısmı maddi varlıkları ifade ederken diğer bir kısmı da entelektüel varlıkları ifade etmektedir. İşletme vergi öderken ödediği miktarın içerisinde entelektüel sermaye vergisi de bulunmaktadır. Çünkü işletme karının bir bölümü entelektüel varlıklardan elde edilen karlardır. Bundan dolayı firmaların gelir tablolarında hesaplamalar sonucu elde edilen dönem karının ne kadarının maddi varlıklardan ne kadarının entelektüel varlıklardan oluştuğu hesaplanılarak gelir tablosunda Tablo 10'daki şekliyle gösterilebilir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, s.29).

Tablo 10

İnsan sermayesi Gelir Tablosu

Gelirler
Ücretler
Gelişme / Eğitim
Çalışan Değişimi
Hatalık Nedeniyle Çalışmama
Sosyal Aktiviteler
Toplam Çalışan Maliyeti
Amortisman Dahil Diğer Maliyetler
Amortisman

Kaynak: Bengü, 2010, s.115.

3.4.3. Entelektüel Sermayenin Entelektüel Sermaye Tablosunda Gösterilmesi

Entelektüel sermayenin entelektüel sermaye tablosunda gösterimi Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Entelektüel Sermaye Tablosu

Entelektüel Sermaye Varlıkları

İnsan Sermayesi Varlıkları

Örgütsel Sermaye Varlıkları

Müşteri Sermayesi Varlıkları

Entelektüel Sermaye Varlıkları Toplamı

Entelektüel Sermaye Kaynakları

İnsan Sermayesi Kaynakları

Yapısal Sermaye Kaynakları

Müşteri Sermayesi Kaynakları

Entelektüel Sermaye Kaynakları Toplamı

Kaynak: Bengü, 2010, s.114.

Entelektüel sermaye tablosunun firmanın sahip olduğu entelektüel sermayesini göstermesi beklenmektedir. Bu tablo bilançoya ek olarak gösterilmektedir. Bu tablo firmaların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkı tam olarak göstermemektedir. Fakat entelektüel sermaye varlıklarının mali tablolar tarafından yansıtılamayan kısmı için bilgi içermektedir (Bengü, 2010, s.114).

3.5. Entelektüel Sermaye Yönetimi

Entelektüel sermaye yönetimi insan sermayesini ve örgütsel sermayeyi birlikte kullanmaktadır. Yani insan sermayesi ve örgütsel sermayenin arasındaki etkileşimi ele almaktadır. Entelektüel sermaye yönetimi entelektüel sermaye geliştirme sürecinin değerlerin yaratılmasından unsurların bir araya getirilmesine, unsurların bir araya getirilmesinden yatırımcılarla paylaşımına, değerlerin raporlanmasından sermayeleştirilmesine kadar olan kısmı içermektedir. Entelektüel sermaye yönetiminin amacı elde edilen bilgiyi daha verimli kullanarak şirketin rekabet gücünü ele almasını sağlamaktır. Entelektüel sermaye yönetimi hem kaynak toplama hem de bu kaynaklarla değer yaratma işlemidir (Edvinsson, 1997, s.372).

Ross ve Marr'a göre entelektüel sermayenin yönetimi aşağıdaki öğelerin gerçekleşmesinden sorumludur (Marr ve Ross, 2003, s.772):

- Entelektüel sermaye yönetimi performansın içsel ve dışsal planlamasından sorumludur.
- Entelektüel sermaye, değer yaratmak ve sonuçlarını yönetmekle sorumludur.
- Entelektüel yönetim süreçlerinin geliştirilmesinde büyük bir rol oynar.
- Şirketin performansını ölçer.
- Performansın içsel ve dışsal raporlamasını yapar.
- Entelektüel sermaye bir şirketin şirket stratejisini yöneten tanımlayıcı rol oynar.

Entelektüel sermaye yönetiminin işletmeye birden fazla yararı vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz (Edvinsson, 1997, s.372);

- Daha hızlı bir öğrenme yetisi,
- İşletme teknolojisi sayesinde daha yüksek katma değer,
- İşletme maliyetindeki elde edilen tasarruflar ve İnsan Sermayesinin ve Yapısal Sermayenin geri kazanılması,
- Daha kısa süren uygulama aşaması,
- Yeni ve farklı bilgilerle yeni değerler oluşturma.

İşletmeyi iyi yönetmek başarılı olmak için önemli bir kıstastır. İşletmeyi yönetmek sadece insan kaynakları bölümünün işi değildir. Bütün yöneticilerin işletme yönetiminde söz sahibi olması gerekir. İşletme yönetimiyle yalnızca insan kaynağı değil yönetiminde ilgilenmesi gerçeği bilimsel olarak da onaylanmıştır (Boudreau ve Ramstad, 1997, s.343).

Tablo 12

Entelektüel Sermaye Yönetiminde Daha Önce Yaşanan Deneyimler

Kurumun Adı	İşletmenin Yönetim Uygulamaları	Ölçme Yöntemleri
Booz Aillen	Bilgiyi paylaşma kültürünün sürekli, geliştirilmesi, bilgiye ilişkin veri tabanlarına verilen önemin atması	İşletmenin sonuçlarının düzenlenmesi
Ernst and Young	Entelektüel sermaye konusunda daha geniş çaplı araştırmalar yapılması. İş İle ilgili yenilikleri destekleme merkezi kurulması	Kurumsal Karne stratejilerinin geliştirilmesi
Royal Bank	Bilgi temelli işletmelere hizmet sunulması	Kredi riskini değerlemek için ölçme modelleri
Dow Chemical	Patentlerin entelektüel sermaye içeriğini Belirlemek için patent gözden geçirme süreci	Patent portföyü değeri

Kaynak: Tuncer, 2018, s.18.

Yukarıdaki tabloda bazı firmaların entelektüel sermaye yönetiminde geldiği aşamalar yer almaktadır (Tuncer, 2018, s.18).

Entelektüel sermayenin iyi bir şekilde yönetilebilmesi için işletmenin sahip olduğu insan sermayesinin bazı faydaları bulunmaktadır. Bu faydaları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Görmüş, 2009, s.68-69).

- Entelektüel sermaye bilgisi oluşturulurken insan kaynağından yani çalışanlardan bilgi üretilmesi, bilgi paylaşımı yapılması istenilmezse ve işletmenin çalışanları ortaya koydukları iş karşılığında ödüllendirilme sistemleri bulunmuyorsa entelektüel sermayenin gelişmesi beklenemez.
- Firma işe alacağı personeli seçerken daha önce belirlemiş olduğu işe alım standartlarına uymalı ve kalifiye eleman alımına dikkat etmelidir.
- İnsan sermayesi işletmenin örgütsel yapı oluşturmasına fayda sağlamaktadır. Çalışanlar işletme ve müşteriler için hizmet ve ürün üretirken sürekli bilgi alış verişini yaparak bilgi akışı içerisinde olurlar. Bu nedenle insan kaynağına firma içerisinde örgütsel bir yapı oluşturmada büyük bir görev düşmektedir.
- Çalışanları motive edebilmek ve çalışanla çalışmayanı ayırt edebilmek amacıyla ödüllendirme sistemlerini oluşturulmalıdır. Ödüller büyüdükçe çalışanların işletmeye olan katkıları da aynı oranda yükselecektir.
- Çalışanlara sahip oldukları yetenek ve becerilerine göre iş yükü verilerek personel üzerinden elde edilecek olan verim artırılabilecektir. Bu şekilde işletmenin performans yönetim stratejileri de geliştirilmiş olur.

3.5.1. Entelektüel Sermaye Yönetim İlkeleri

Steward entelektüel sermaye unsurları olan İnsan Sermayesi, Örgütsel Sermaye ve Müşteri Sermayesinin özelliklerini dikkate alarak entelektüel sermaye yönetimi ile ilgili on temel ilke geliştirmiştir. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir (Arıkboğa, 2003, s.159);

1. İnsan sermayesi ve müşteri sermayesi işletmenin mülkiyetine ait değildir. İşletme bu varlıkları personel, müşteri ve tedarikçilerle paylaşır. Bu varlıkları yönetmek ve bunlardan kar edebilmek işletmenin görevidir.

2. Firma kullanacağı insan sermayesini elde edebilmek için grup çalışmalarını ve eğitimlerini desteklemekle yükümlüdür. İşletmeler bilgiye ulaşarak işletmenin sermayesine bu bilgileri ekleyebilirler. Böylece bilgi paylaşarak bireye bağlı kalmasının önüne geçilebilir.

3. Tüm yetenekli ve bilgi sahibi çalışanlar varlık niteliği taşımak zorunda değildirler. Bu işin başka hiç kimse tarafından doğru yapılmaması ve müşterilerin ödediği

değere ulaşma anlamında stratejik yeteneklere sahip olan kişiler kurumsal zenginlik yaratır. Bu gibi özelliklere sahip personel işe alınmalıdır.

4. Örgütsel sermaye işletmenin mülkiyetine ait bir entelektüel sermaye unsurudur. Bu nedenle kontrol etmek insan sermayesi ve müşteri sermayesine göre daha basittir. Fakat müşteriler buna çok az değer verirler. Bu nedenle işletmeler müşterilerle kolayca iş birliği yapmasını sağlayacak çalışmalar yapmak zorundadır.

5. Örgütsel sermaye müşteriler tarafından talep edilen çalışmalarını destekler ve bilgi ve enformasyonun işletme içinde akışını kolaylaştıran bir yapıdır. İhtiyaç duyulan şeylerin hali hazırda beklemesi ihtiyaç duyulamayacak şeylerin ise kolay ulaşılabilir bir yerde olması gerekir.

6. İşletmedeki enformasyon ve bilgi daha ucuz olduğundan finansal ve fiziksel varlıkların yerini almalıdır.

7. Bilgi müşterilerin talepleri doğrultusunda şekillenmelidir.

8. İşletmelerin tümü enformasyonun ne kadar önemli olduğunu görmek için içinde bulunduğu sektör tipinin değer zincirini ham maddeden üretim yapıp müşterilerle buluşuncaya kadar tekrar analiz etmeli ve sonuçları kontrol etmelidir.

9. İşletme yöneticileri mal akışına değil işletme içi bilgi akışına daha çok önem vermelidir. Artık günümüzde bilgi işin ana ham maddesidir.

10. İşletme içinde bulunan entelektüel sermaye unsurlarına ayrı olarak yatırım yapmak mantıklı değildir. Çünkü entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişki sermaye birlikte çalışırlar. Entelektüel sermaye unsurları birbirleri her yönden etkileyebilmektedirler. Bu nedenle bu etkileşimin olumlu mu olumsuz mu olduğu iyi analiz edilmelidir.

3.5.2. Entelektüel Sermayenin Yönetimi İle İlgili Sorunlar

Entelektüel sermaye maddi varlıklar gibi somut varlıklar olmadıkları için entelektüel sermaye varlıklarını yönetmek oldukça zordur. Entelektüel sermaye yönetimi, görünmez değerleri ve bu varlıkları meydana getiren insan sermayesini temsil eder. Entelektüel sermaye yönetimi insan sermayesini rekabet üstünlüğü sağlamak amacıyla şirketin stratejisiyle birleştirir. İşletmenin maddi varlıklarına göre maddi olmayan

varlıkları yani entelektüel sermayesini ölçmek daha zor olduğu için yönetmekte maddi varlıklara göre daha zordur. Geleneksel muhasebe sisteminin aksine yeni ekonomik sistemde entelektüel sermayeyi iyi yöneten şirketler rekabet avantajını da sağlamış olurlar (Kerimov, 2011, s.37).

Entelektüel sermaye yönetimi ile ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Türk, 2010, s.148);

- Entelektüel sermaye yönetimi firmaların çoğunda işletmenin organizasyonel kültürünün değiştirilmesi ve yenilenmesini gerektirir.
- Entelektüel sermaye ölçümünde maddi olmayan unsurları ölçerken bazı unsurların diğer unsurlara göre rakamlara dökülememesi nedeniyle işletme bu rakamları kendisi tahmin edebilmek için yeni yöntemler geliştirmek zorunda kalmaktadır. Bu yöntemler sonucunda elde edilen rakamlar gerçeği yansıtmayabilecekleri için aldatıcıdır.
- Yukarıda bahsedildiği gibi elde edilen rakamların yanlış olabileme ihtimalide vardır. Bu değer yanlış ise çalışanları ödüllendirme sistemleri de yanlış olabilecektir.

Entelektüel sermaye yönetiminde en önemli kaynak işletmenin insan kaynağıdır. Bu nedenle işletmenin entelektüel sermaye yönetiminde dikkat etmesi gereken şey çalışanların yaptıkları iş ile şirketin hedef ve amaçlarının aynı doğrultuda olmasını sağlamaktır. Bunu sağlayabilmek için çalışanların yetenek ve becerilerini doğru tespit edip onların en yararlı olabilecekleri yerlere yerleştirerek en iyi şekilde verim alınabilmelidir. Firmalar farklı çalışma şartlarına sahip oldukları için entelektüel sermaye yönetim teknikleri de farklılaşabilmektedir. Firmadaki entelektüel sermayenin ölçülebilmesi için en uygun yöntem seçilmelidir. İşletmede ölçüm sistemlerindeki eksiklikler ve zayıflıklar tespit edilerek yanlış yönleri düzeltilmeli ve bu konuda çalışanların da bilgilendirilmesi sağlanmalıdır (Gülcemal, 2016, s.20).

3.5.3. İşletmeyi Entelektüel Sermaye Yönetimine Zorlayan Nedenler

İşletmeyi entelektüel sermayeyi yönetmeye zorlayan nedenler şu şekilde sıralanabilir (Karacan, 2004, s. 191-192; Arıkboğa, 2003, s.143);

- Geleneksel ekonomi sisteminde işletme ile müşteri arasında etkili sınırlılıklar bulunmaktaydı. Fakat yeni ekonomik sistemde bu sınırlılıklar yerini geçirgen sınırlılıklara bırakmıştır. Yani işletme sadece müşteriler değil ortak ve paydaşlar ile entelektüel varlıklar sayesinde eskisinden çok daha etkileşim içine girmişlerdir. Entelektüel sermaye bilgileri, mail ve fax gibi gelişen teknoloji sayesinde işletme dışına iletilebilmektedir. Bu değişim ve gelişim işletmeyi entelektüel sermaye yönetimine zorlamaktadır.
- Firmalar ürettikleri benzer ürün veya hizmetin fiyatlandırmasını yaparken birbirlerine yakın fiyatlar belirleyip piyasadaki paylarını korumaya çalışmaktadırlar. Fakat entelektüel sermaye bilgisine sahip gelişmiş firmalar daha yüksek kazançlar elde edeceklerinin farkında oldukları için bu anlaşmanın dışında kalırlar. Daha çok bilgi içeren işletmeler hizmet üreten işletmelerdir. Bu hizmetin fiyatı diğer işletmelerin performansı ile doğru orantılı olarak değişmekte ve buna göre fiyat belirlenmektedir. Hizmeti ve ürünleri kaliteli olan firmalar müşterileri daha çok olan firmalardan daha yüksek paralar kazanabilmektedir.
- Bilgi üreten işletmelerin sabit maliyetleri değişken maliyetlerine göre daha yüksektir. Bilgi yoğun işletmeler bulundurması gereken stokları olması gerekenden daha az tutarak değişken maliyetlerin düşmesini sağlarlar. Değişken maliyetlerin düşmesi işletme için her zaman bir avantaj olmuştur. İşletmeler teknolojik gelişim ve yenilik açısından önemli avantajlar elde edeceklerdir.

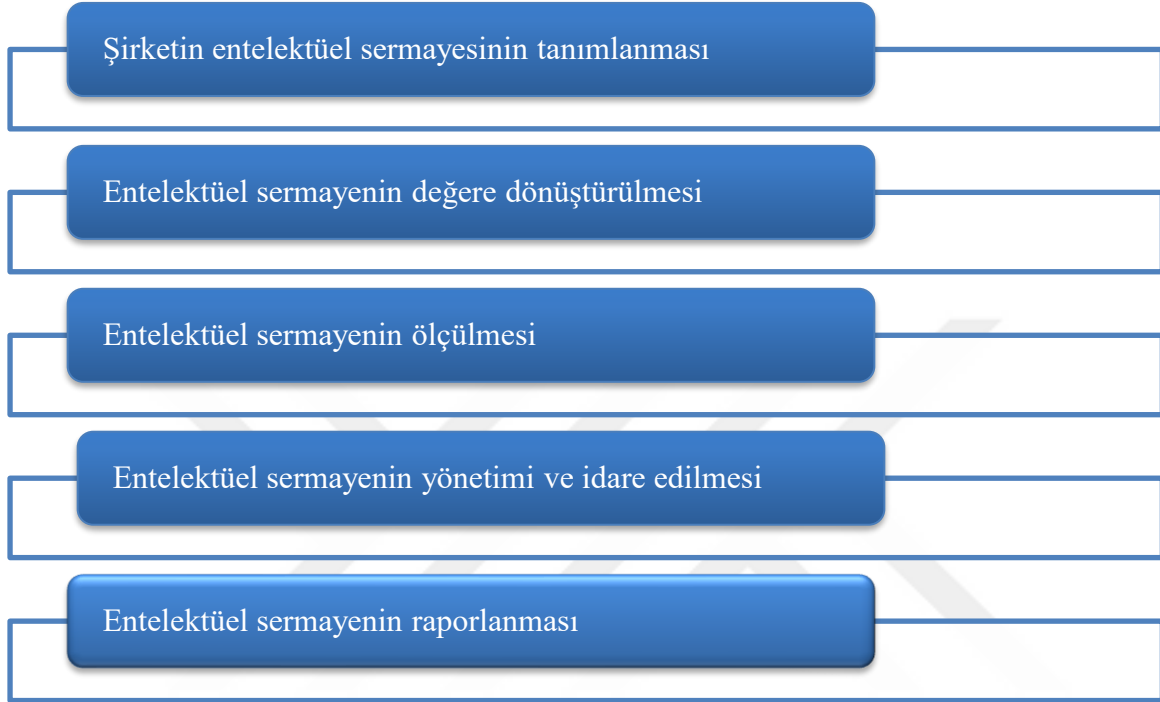
3.5.4. Entelektüel Sermaye Yönetiminin Aşamaları

Entelektüel sermaye yönetiminin amacı; firmanın bilgi ve insan kaynağını işletme için değer oluşturabilecek varlıklara dönüştürerek işletmenin rekabet avantajı elde etmesini sağlamaktır. Entelektüel sermayenin değere dönüştürülmesi aşamasında firmanın entelektüel sermaye varlıklarından elde edilmesi gereken gelir türünün ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Gelir türleri çeşitlilik göstermektedir. İşletmelerin bazı gelir türleri şu şekildedir (Altan, 2014, s.67);

- Maliyetlerin düşürülmesi sebebiyle işletmenin elde ettiği gelirler
- İşletmenin çalışan verimliliğinin artırılması nedeniyle elde edilen gelirler
- Stratejik olarak elde ettikleri gelirler

- Satışlar, stratejik anlaşmalar ve entelektüel sermayeden elde ettikleri gelirler.

Entelektüel sermaye yönetiminin aşamaları aşağıdaki şekil yardımıyla sıralanmıştır;

Şekil 22. Entelektüel Sermayenin Yönetim Aşamaları

Kaynak: Mansourabad, 2016, s.23.

Şekil 22’de entelektüel sermaye yönetiminin hangi sırayla gerçekleştirilmesi gerektiği gösterilmiştir. Firmanın entelektüel sermayesinin yönetilmesi şirket için oldukça önemli bir aşamadır. İşletmedeki entelektüel sermaye yönetiminin ilk aşaması işletmenin mülkiyetindeki entelektüel sermayenin tanımlanması aşamasıdır. Entelektüel sermaye tanımlandıktan ve tamamen anlaşıldıktan sonra işletme için bir değere dönüştürülmesi gerekir. Daha sonra değere dönüştürülen entelektüel sermayenin sayılarla gösterilebilmesi için ölçülmesi gerekmektedir. Ölçülen entelektüel sermayenin finansal tablolara yansıtılması ile yönetim aşamalarının tamamı gerçekleştirilmiş olur.

BÖLÜM IV

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR RAPORLAMAYA İLİŞKİN LİTERATÜR

4.1. Entelektüel Sermaye İle İlgili Çalışmalar

Brüggen vd.'nin çalışmasında entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 125 Avustralya firmasının faaliyet raporları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada bağımlı değişken entelektüel sermaye açıklama düzeyi, bağımsız değişkenler ise firma sektör tipi ve firma büyüklüğüdür. Entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile bu iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmada firma sektör tipinin entelektüel sermaye açıklama düzeyi üzerinde belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada firma sektör tipi enerji, bilişim teknolojisi ve hizmet olarak üçe ayrılmıştır. Çalışmada firma büyüklüğü ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Sağlık ve bilişim sektöründe faaliyet gösteren firmalarının diğer sektör tiplerine göre daha fazla entelektüel sermaye bilgisi açıkladığı tespit edilmiştir (Brüggen vd., 2009, s.233-242).

Abeyseker ve Guthrie'nin çalışmasında Kolombo Menkul Kıymetler Borsasında yayınlanan 30 firmanın içerik analizi yapılarak entelektüel sermaye açıklama seviyesi araştırılmıştır. Bu çalışmada entelektüel sermaye unsurları iç sermaye, dış sermaye ve insan sermayesi olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmanın yöntemi içerik analizidir. Çalışmada en çok açıklanan sermaye unsuru dış sermaye unsuru olarak tespit edilmiştir. İkinci olarak ise insan sermayesi gelmektedir. Bu çalışmada analiz edilen 30 firmanın 1998-1999 yıllarında yayınlanan faaliyet raporları analiz edilmiştir. 1999 yılında bir önceki yıla göre entelektüel sermaye açıklama düzeyinde artış gözlenmiştir (Abeyseker ve Guthrie, 2005, s.153).

Garcí'a-Meca'nın çalışmasında İspanyol firmaları tarafından raporların entelektüel sermaye açıklama bilgilerini analiz etmek amaçlanmıştır. Finansal analistlerin yatırım kararı alırken ulaştıkları bu bilgilerin doğruluğunu analiz etmek amaçlanmıştır.

2000-2001 yıllarında yayınlanmış 66 firmanın raporları analiz edilmiştir. Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu raporlarda maddi olmayan varlıklara ilişkin bilgilerin oranının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Raporlarda en çok açıklanan konular stratejinin tutarlılığı ve güvenilirliği, yeni yatırımlar, şirketlerin ittifakları ve liderliği ile ilgili konulardır. En az bilginin ise Ar-Ge yatırımları ile ilgili konularda verildiği tespit edilmiştir (García-Meca, 2005, 427-437).

Çelik, çalışmasında BİST 100 sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan finans sektöründeki 6 firmayı GRI ilkelerine uyumu açısından karşılaştırmıştır. BİST 100 Sürdürülebilirlik Endeksinde işlem gören bu 6 bankanın GRI ilkeleri ve GRI Finansal Hizmet Sektör Açıklamalarına ne ölçüde uyum sağladığı içerik analizi yöntemi ile araştırılmıştır. Yapılan içerik analizinde sürdürülebilirlik açıklamaları en yüksek orana sahip sektör tipinin hizmet sektörü olduğu tespit edilmiştir. Bu oran %100'dür. BİST sürdürülebilirlik endeksinde işlem gören bankaların GRI ilkeleri ve GRI Finansal Hizmet Sektör Açıklamalarına büyük ölçüde uyum sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Çelik, 2018, s.102).

Athanasios vd.'nin çalışmasında 38 Yunan şirketinin kurumsal sosyal sorumluluk raporlarındaki entelektüel sermaye açıklama düzeyi ve buna etki etmesi beklenen 5 değişken ile arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu değişkenler firma büyüklüğü, borsaya kote olup olma, öz kaynak karlılığı, firma sektör tipi ve GRI uyum düzeyi değişkenleridir. Çalışmada kullanılan analiz yöntemi çok değişkenli regresyon analizidir. Kurumsal sosyal sorumluluk açıklama düzeyi ile GRI uyum düzeyi ve borsaya kote olma durumları arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edilmiştir. Firma büyüklüğü, öz kaynak karlılığı ve firma sektör tipi değişkenleri ile kurumsal sosyal sorumluluk açıklama düzeyi arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir (Athanasios vd., 2013, s.112-114).

Cinquini vd.'nin çalışmasında 37 adet İtalyan şirketin yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. 2005 ve 2006 yıllarının entelektüel sermaye açıklaması sıklığı ve kalitesi içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu iki yıl karşılaştırılarak entelektüel sermaye açıklama konusundaki değişim tespit edilmiştir. 2005 yılına göre 2006 yılında entelektüel sermaye açıklama sıklığı ve kalitesinin arttığı görülmüştür. Entelektüel sermaye unsurlarından olan insan sermayesi en çok açıklanan unsur olmuştur (Cinquini vd., 2012, s.531-540).

Çıtak'ın çalışmasında sürdürülebilirlik endeksinde yer alan, 2014 yılı baz alınan 20 firma analiz edilmiştir. Çalışmada entelektüel sermaye açıklama düzeyleri ile bunlara etki etmesi beklenen faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İçerik analizi için 55 entelektüel sermaye göstergesi kullanmıştır. Entelektüel sermaye açıklama düzeyine etki etmesi beklenen bağımsız değişkenler, firma büyüklüğü, GRI uyum düzeyi, piyasa değeri defter değeri oranı ve kurumsal ilkelere uyum düzeyidir. Bağımlı değişkenler ise insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi ve ilişkisel sermaye açıklama düzeyidir. Çalışmada çok değişkenli regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada firma büyüklüğü ve GRI uyum düzeyi değişkenleri ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İçerik analizi sonucunda ise açıklanan entelektüel sermaye unsurlarından en yüksek orana sahip olan unsur insan sermayesi unsurudur. İnsan sermayesini sırasıyla örgütsel ve ilişkisel sermaye unsurları izlemektedir. PD/DD ve kurumsal ilkelere uyum düzeyi ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki bulunamamıştır (Çıtak, 2016, s.79).

Şamiloğlu (2006)'nin çalışmasında 55 adet İMKB'de işlem gören İmalât Sanayi Şirketleri'nin firma büyüklükleri, Rm-Rf (piyasa primi), DD/PD ve beklenen getirileri ile olan ilişkisi çok değişkenli regresyon analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada firma büyüklüğü ve DD/PD'na göre oluşturulan dokuz portföyün beklenen getirisi ile büyüklükleri ve DD/PD değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Taliyang ve Jusop'in çalışmasında Malezya'daki halka açık şirketlerin entelektüel sermaye açıklamalarının kapsamı ve entelektüel sermaye açıklaması ve kurumsal yönetim değişkenleri ile arasındaki ilişkiyi ölçmek amaçlanmıştır. Araştırmanın yöntemi içerik analizi ve regresyon analizi yöntemleridir. Bağımsız değişkenler, kurul bileşimi, rol ikililiği, denetim komitesi sıklığı ve denetim büyüklüğüdür. 150 adet şirket analize dahil edilmiştir. Malezya'daki entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile denetim komitesi toplantısı sıklığı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. 150 firmanın entelektüel sermaye açıklama düzeyi oranı %72,6 olarak tespit edilmiştir (Taliyang ve Jusop 2011, s.115).

Taşdemir'in çalışmasında toplamda 35 işletmenin sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporları kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili yaptıkları entelektüel sermaye açıklamalarının işletmelerin finansal performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analiz

kapsamında 8 bağımsız değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler müşteri, çalışan, çevre, toplum, paydaş, risk yönetimi, sürdürülebilirlik ve yenilik değişkenlerinden oluşmaktadır. 4 adet ise bağımlı değişken seçilmiştir. Bunlar ise karlılık, faaliyet oranları, mali yapı oranları ve likidite oranlarıdır. Karlılık değişkeni için dört tane ölçüm değeri belirlenmiştir (faaliyet kârı-net kâr-öz sermaye kârlılığı-aktif kârlılık). Bu değerler tek bileşen yöntemi ile tek değişkene indirgenmiş ve çok değişkenli regresyon analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada firmaların kurumsal sosyal sorumluluk açıklamaları ile kârlılık oranları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkiler tespit edilmiştir (Taşdemir, 2017, s.84).

Aras vd.'nin çalışmasında İMKB-100 endeksindeki 40 adet firmanın Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve işletmenin finansal performansı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bağımlı değişken olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) seçilmiştir. Bağımsız değişkenler ise firma büyüklüğü ve firma karlılığıdır. Firma karlılığını temsil etmek için raporlardaki aktif karlılık, net kar marjı ve öz sermaye karlılığı değerleri alınmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için çok değişkenli regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmada KSS ile firma büyüklüğü arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Fakat KSS ile firma karlılığı arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır (Aras vd., 2010, s.233-229).

Buhk vd.'nin çalışmalarında 68 adet Danimarka şirketinin entelektüel sermaye açıklama düzeyleri ve 68 adet şirketin 1999-2001 yıllarında değişip değişmediği karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir. Bu çalışmanın bağımsız değişkeni firma büyüklüğüdür. Bu çalışmanın yöntemi ise regresyon analizi yöntemidir. Yapılan analiz sonucunda, halka arz edilen, yüksek teknolojiye sahip olan firmaların düşük teknolojiye sahip olan firmalara göre entelektüel sermaye açıklama düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Firma büyüklüğü ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edilmiştir (Buhk vd., 2005, s.713).

Pedrini'nin çalışmasında entelektüel sermaye ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişki insan sermayesi unsuruna odaklanarak araştırılmıştır. İnsan sermayesi unsuru ile küresel raporlama kılavuzu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İnsan sermayesi bilgisi ile ilgili en çok üzerinde durulan üç adet gösterge tespit edilmiştir. Bunlar insan sermayesinin tanımı, çalışanlara verilen eğitim ve fırsat eşitliği konularıdır (Pedrini, 2007, s.346).

Abhayawansa ve Azim'in çalışmasında Bangladeş'teki ilaç firmaları tarafından entelektüel sermaye raporlama uygulamalarının anlaşılmasını sağlamak amaçlamıştır. Bangladeş'teki 16 firmanın raporları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İlaç firmaları arasında entelektüel sermayenin değer yaratmadaki önemini anlaşılması ve raporlanması konusunda olumlu düşüncelere sahip oldukları anlaşılmıştır. Entelektüel sermaye raporlama konusunda şirketten şirkete farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu da entelektüel sermayenin doğru şekilde ölçülüyor olunabileceğini göstermiştir (Abhayawansa ve Azim, 2014, s.98).

White vd.'nin çalışmasında Birleşik Krallık ve Avustralya biyoteknoloji şirketlerinin entelektüel sermaye açıklamalarının niteliklerini ve kapsamını karşılaştırmak amaçlanmıştır. Araştırmadaki ana amaç bu ülkelerdeki finansal tabloları hazırlayanlar entelektüel sermaye açıklama düzeylerinin nitelik ve kapsamının Avustralya sanayisine göre İngiltere'nin göreceli olduğunu yansıtıp yansıtmadığının tespit edilmesidir. Ortalama entelektüel sermaye açıklama düzeyinin müşterileri, düşük oranlı Avustralya şirketlerine kıyasla yüksek oranlı yıllık raporlarda daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır (White vd., 2010, s.519).

Bontis'in çalışmasında entelektüel sermaye ile ilgili ölçüm ve modellerin geliştirilmesi ve bunun işletme performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kanada'daki 64 şirketin finansal performansı analiz edilmiştir. Entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, müşteri sermayesi ve örgütsel sermayenin işletme performansı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Entelektüel sermaye unsurlarının da birbirleri ile ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir (Bontis, 1998, s.63-67).

Bozbura ve Toroman'nın çalışmasında ulusal endüstri içinde yer alan işletmelerin maddi olmayan varlıklarını yani entelektüel sermayesini ölçmek ve model geliştirmek amaçlanmıştır. Bir başka amacı ise firmaların piyasa değeri ile defter değeri oranı ile entelektüel sermaye arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Likert-tipi ölçeğe dayalı bir anket çalışması ile 280 firma verileri analiz edilmiştir. Entelektüel sermaye unsurlarından olan insan sermayesi ve müşteri sermayesi firmanın piyasa değeri defter değeri oranını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Örgütsel sermaye ile insan sermayesi ve müşteri sermayesi arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Bozbura ve Toroman, 2004, s.55, 62-65).

Yörük ve Erdem'in çalışmasında otomotiv sektöründeki 12 tane işletmenin katma değerinin etkinliği ile performans değerlendirmede kullanılan firma karlılığı, elde edilen verimlilik, piyasa değeri ve hisse sentlerinin endeksini aşan getiriler arasında ilişki olup olmadığını analiz etmek amaçlanmıştır. Çalışmada Ante Pulic tarafından geliştirilen Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemi kullanılmıştır. Firma karlılığı ile endeksi aşan getiri arasında anlamlı pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Verimlilik ve piyasa değeri arasında ise yine anlamlı pozitif yönde bir ilişki söz konusudur. İnsan sermayesi ve yapısal sermaye (örgütsel sermaye) arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Yörük ve Erdem, 2008, s.401-406).

Huang ve Hsueh'in çalışmasında entelektüel sermaye unsuru olan insan sermayesi, ilişkisel sermaye (müşteri sermayesi) ve yapısal sermayenin (örgütsel sermaye) işletme performansını etkileyip etkilemediğini araştırmak amaçlanmıştır. Bir diğer amacı ise üç entelektüel sermaye unsuru (insan sermayesi, ilişkisel sermaye ve yapısal sermaye) arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Bu çalışmanın sonucunda ise işletmelerin performansını en çok etkileyen unsurların yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye olduğu tespit edilmiştir (Huang ve Hsueh2007, s.267-270).

Erdoğan ve Dönmez'in çalışmasında entelektüel sermaye unsurlarının ölçülmesi ve bu unsurların işletme performansı üzerindeki etkisini ölçmek amaçlanmıştır. İşletme performansının ölçülmesinde ölçüt olarak verimlilik ve karlılık arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Sonuç olarak işletmenin insan sermayesinin geliştirilmesi işletme performansına olumlu yönde etki edeceği tespit edilmiştir (Erdoğan ve Dönmez, 2014, s.364-368).

Emir'in çalışmasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan metal eşya, makine endeksindeki şirketlerin GRI'a göre sürdürülebilirlik düzeyleri belirlenerek finansal performansa etkisini ölçmek amaçlanmıştır. Finansal performans oranlarına ulaşmak için öz sermaye karlılığı, aktif karlılık ve vergi öncesi kar değerleri kullanılmıştır. Hazırlanan sürdürülebilirlik performans göstergelerine göre açıklanan bilgi düzeyinin aktif karlılık, öz sermaye karlılığı ve vergi öncesi kar değişkenleri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir (Emir, 2019, s.151).

Taşdemir'in çalışmasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 35 adet firma sürdürülebilirlik raporlarında ve faaliyet raporlarında kurumsal sosyal sorumluluk hakkında ne düzeyde bilgi verildiği araştırılmıştır. Firmaların finansal performansı oran

analizi yöntemi ile ölçülmüştür. Araştırmanın bağımlı değişkenleri karlılık, likidite, ve mali yapı oranlarıdır. Bağımsız değişkenleri ise çalışan, çevre, müşteri, toplum, ve yeniliktir. Çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk ile karlılık arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda sosyal sorumluluk ile likidite oranları arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Firmaların sürdürülebilirlik raporlarındaki sosyal sorumluluk ile ilgili açıklamaları firmanın performansını etkilemektedir sonucuna ulaşılmıştır (Taşdemir, 2018, s.97).

4.2. Sürdürülebilirlik Raporları ile ilgili Çalışmalar

Erginer'in çalışmasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bazı şirketlerin sürdürülebilirlik kavramını raporlarken hangi yöntemler kullanıldığı araştırılmıştır. Çalışmanın yöntemi regresyon analizi ve içerik analizidir. Sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili ekonomik boyutta en çok ele alınan konu ekonomik performans, sosyal boyutta en çok ele alınan konu iş sağlığı ve güvenliği, çevresel boyutta ise ürün ve hizmet konularının en çok ele alınan konular olduğu tespit edilmiştir. Çalışan sayısı ve firmanın yaşı arttıkça sürdürülebilirlik raporlarındaki bilgilerin de daha kapsamlı hale geldiği tespit edilmiştir (Erginer, 2019, s.63).

Çelik'in çalışmasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde sürdürülebilirlik raporu yayımlayan finans sektöründeki firmaların raporlarında hangi bilgilere yer verildiği, ne derece şeffaf olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda raporların içeriği açısından bankaların birbirleri ile karşılaştırması yapılmıştır. İçerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında en önem verilen konular yönetim, ürün, denetim, sahiplik ve sosyal çevre konuları olduğu tespit edilmiştir. Entelektüel sermaye açıklama oranları, yönetim yaklaşımı için %93, ürün portföyü için %67, denetim için %100, sosyal çevre için %67 ve aktif sahiplik için ise %22 olarak tespit edilmiştir (Çelik, 2018, s.102).

Kavlakoğlu ve Esen'in çalışmasında BİST 100 endeksinde yer alan 7 bankanın raporlarında işveren markasını ortaya çıkaran uygulamaları tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi içerik analizi yöntemidir. İçerik analizi yöntemiyle elde edilen bilgilere göre işveren markası ilkelerinin tamamını kapsayan Akbank, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası ve Yapı Kredi bankası olduğu tespit edilmiştir (Kavlakoğlu, Esen, 2017).

Gümrah'ın çalışmasında analize dahil edilen sürdürülebilirlik raporlarını niteliksel olarak değerlendirmek amaçlanmıştır. Ayrıca GRI'nin içerik analizinde kullanılabilecek bir puanlama modelini önermek ve uygulamak amaçlanmıştır. Çalışmada içerik analizi yöntemi ve CAMELS yöntemi kullanılmıştır. BİST 100 endeksinde sürdürülebilirlik raporu yayınlama 10 firma baz alınmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarının niteliksel olarak değerlendirilebilmesi için bir model geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Türkiye'de yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarında güvenilirlik göstergesinin en zayıf nitelik göstergesi olduğu tespit edilmiştir (Gümrah, 2018, s.132).

Başkaya'nın çalışmasında sürdürülebilirlik kavramı denetim, raporlama ve muhasebe açısından ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik raporları Türkiye'deki firmalar açısından incelenmiştir. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yakın bir gelecekte entegre raporlamaya verilen önemin artmasının beklendiği tespit edilmiştir (Başkaya, 2018, s.93).

Günel'in çalışmasında Türkiye'deki firmaların kurumsal sürdürülebilirliğe verdikleri önem eğilimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Türkiye'deki firmaların çalışanlarının kurumsal sürdürülebilirliğe bakış açılarını ölçmek için bir saha araştırması yapılmıştır. Türkiye'deki işletmelerin büyüklükleri ile kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarına bakış açısı arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Günel, 2017, s.111).

Altun'nun çalışmasında sürdürülebilirlik kavramını ve kapsamını, Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların sürdürülebilirliği hangi alanlarda gerçekleştirdiğini ve oluşturdukları raporlarda hangi ölçütlere önem verdiklerini analiz etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi içerik analizi yöntemidir. Bankaların 2011 ve 2015 yılları arasında sürdürülebilirlik raporlarında sundukları bilgilerde artış olup olmadığı araştırılmıştır. Genel olarak sürdürülebilirlik raporlarındaki bilgilerde 2011 yılına göre 2015 yılında artış gözlenmiştir. Fakat karbon emisyonu, kültür, sanat ve geri dönüşüm hakkında verilen bilgilerde azalış gözlenmiştir (Altun, 2017, s.110).

Kokl'un çalışmasında 1990'lı yıllardan bu yana yapılan araştırmalara bakılarak sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanma sıklıkları ve dünya çapındaki raporlama sistemi araştırılmıştır. Raporlama eğilimlerinin ülkeler ve sektörler arasında değişiklik gösterdiği görülmüştür. Dünyada sürdürülebilirlik raporu yayınlayan firmaların hızla arttığı gözlenmiştir (Kolk, 2004, s.51).

Guthrie vd.'nin çalışmasında Avustralya ve Hong Kong'daki sürdürülebilirlik raporları yayınlayan şirketlerin entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ölçmek ve boyut, endüstri ve zaman etkilerini değerlendirerek araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Entelektüel sermaye açıklamaları her iki ülke için de nicel formdan ziyade niteliksel olarak açıklandığı tespit edilmiştir. Bilgilendirme düzeyi ile şirket büyüklüğü arasında pozitif yönde ilişkiler tespit edilmiştir (Guthrie vd., 2006, s.254).

BÖLÜM V

FİRMALARIN ENTELEKTÜEL SERMAYE AÇIKLAMA DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: BİST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

5.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı BİST 100 Endeksindeki sürdürülebilirlik raporu yayınlayan firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ölçmek ve entelektüel sermayeye etki etmesi beklenen faktörleri tespit etmektir.

5.2. Araştırmanın Önemi

Rekabet üstünlüğü elde etmek isteyen işletmeler artık finansal değerlerden çok entelektüel sermaye ile oluşturdukları değerlere önem vermeye başlamışlardır. Günümüzde işletmeler rekabet avantajı sağlamak için entelektüel sermayeyi ölçüp raporlayarak işletmenin finansal tablolarına yansıtılmaktadırlar. Bunu başarabilen işletmeler geleceğin ekonomisi hakkında söz sahibi olabilecek ve rekabet avantajını elinde bulundurabileceklerdir.

Entelektüel sermaye işletmenin içerisinde bulunan insan kaynağı, işletmenin mülkiyetinde olan bilgi ve işletmenin dışında bulunan müşteri, tedarikçi ve ortakların tamamından oluşmaktadır.

Günümüz ekonomisinde entelektüel sermaye firmalar için oldukça önemli hale gelmiştir. Firmalar artık sürdürülebilir stratejilere önem vererek entelektüel sermaye unsurlarını ölçüp raporlayarak ve finansal tablolara yansıtılarak rekabet üstünlüğü elde etmek için çaba göstermektedirler. İşletmeler rekabet avantajını elde edebilmek için entelektüel sermaye unsurları olan insan sermayesi, örgütsel sermaye ve ilişki sermayeyi birlikte yöneterek firmalara yenilik getirebileceklerdir.

Araştırmada BİST 100 Endeksindeki firmaların sürdürülebilirlik raporları incelenerek entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ve bunlara etki etmesi beklenen

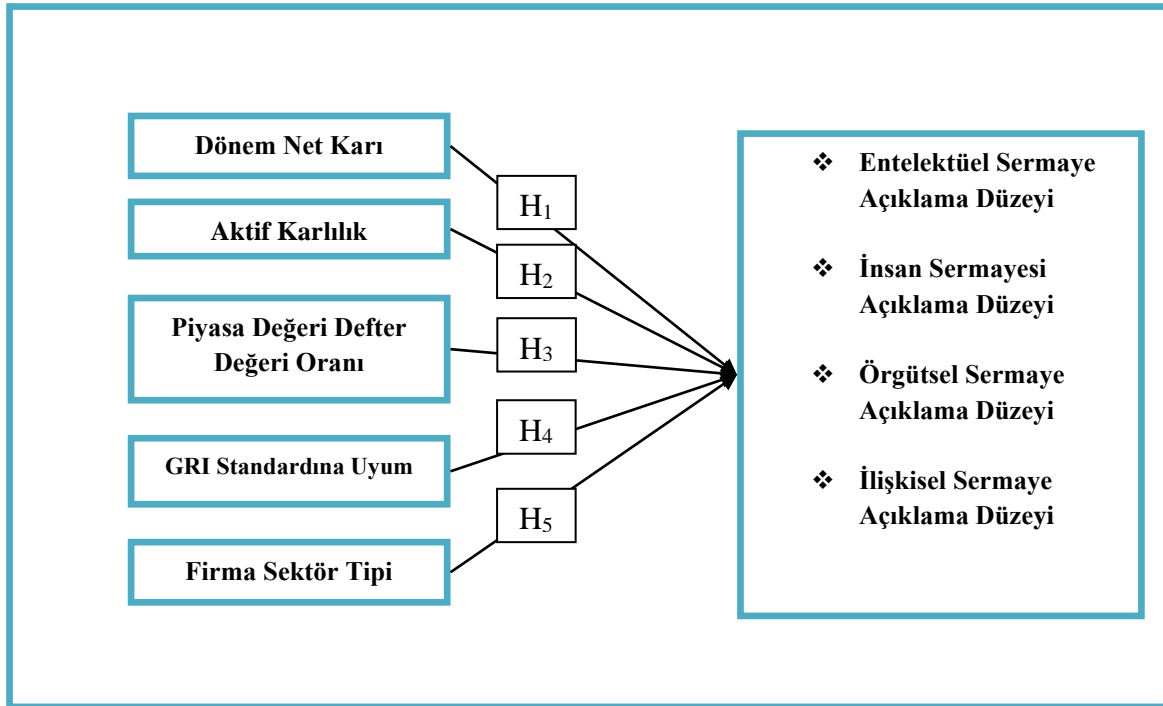
faktörler ile arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi ile entelektüel sermaye açıklama oranlarını ve etkilemesi beklenen faktörlerin analiz edildiği çalışmaların sayısının çok yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma, sürdürülebilirlik raporlarının analiz edilmesi konusunda literatüre katkı sağlayacağı için önemlidir.

5.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada BİST 100 Endeksinde sürdürülebilirlik raporu yayınlayan 71 firmanın içerisinde 2018 yılında sürdürülebilirlik raporu yayınlayan toplamda 33 firma bulunduğu için bu firmalar analiz kapsamına alınmıştır. Bu 33 firmanın raporları ayrıntılı olarak incelenmiştir. 71 firma içerisinde son üç yıla göre en fazla 2018 yılında sürdürülebilirlik raporları yayınlandığından dolayı 2018 yılında yayınlanan 33 adet BİST 100 firması ile çalışılmıştır.

5.4. Araştırmanın Kavramsal Modeli Ve Hipotezler

Bu çalışmada entelektüel sermaye açıklama düzeyi ve buna etki etmesi beklenen olası faktörler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Buna ilişkin kavramsal model aşağıdaki gibidir.

Şekil 23. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Kaynak: Brügger vd., 2009; Bukh vd., 2005; Çelik, 2018; Aras vd., 2010; Çıtak, 2016; Şamiloğlu, 2006; Cinquini, 2012; Garcia-Meca, 2005; Athanasios vd., 2013.

Şekil 23’de görüldüğü gibi araştırma kapsamında BİST 100 Endeksindeki firmaların sürdürülebilirlik raporları incelenerek entelektüel sermaye açıklama düzeyi ve alt unsurları olan insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi ve ilişkisel sermaye açıklama düzeyi ve bunlara etki etmesi beklenen faktörler ile arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Bu kapsam doğrultusunda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Firma karlılığı ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasındaki ilişki analiz edilirken iki değişken kullanılmıştır. Bunlar dönem net karı ve aktif karlılıktır. Dönem net karı ve aktif karlılık değişkenlerinin hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H₀: Dönem net karı düzeyi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilememektedir.

H₁: Dönem net karı düzeyi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilemektedir.

H₀: Dönem net karı düzeyi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilememektedir.

H_{1.1}: Dönem net karı düzeyi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilemektedir.

H₀: Dönem net karı düzeyi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H_{1.2}: Dönem net karı düzeyi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilemektedir.

H₀: Dönem net karı düzeyi firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

H_{1.3}: Dönem net karı düzeyi firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilemektedir.

H₀: Aktif karlılık düzeyi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilememektedir.

H₂: Aktif karlılık düzeyi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilemektedir.

H₀: Aktif karlılık düzeyi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilememektedir.

H_{2.1}: Aktif karlılık düzeyi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilemektedir.

H₀: Aktif karlılık düzeyi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H_{2.2}: Aktif karlılık düzeyi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilemektedir.

H₀: Aktif karlılık düzeyi firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

H_{2.3}: Aktif karlılık düzeyi ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilemektedir.

Analize dahil edilen diğer bir değişken ise piyasa değeri defter değeri oranıdır. Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeni ile ilgili hipotezler aşağıdaki gibidir.

H₀: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilememektedir.

H₃: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilemektedir.

H₀: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilememektedir.

H_{3.1}: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilemektedir.

H₀: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H_{3.2}: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilemektedir.

H₀: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

H_{3.3}: Piyasa değeri defter değeri oranı firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilemektedir.

Analize dahil edilen diğer bir değişken GRI standardına uyumdur. GRI standardına uyum (Global Reporting Initiative) Küresel Raporlama Girişimi kurum ve kuruluşlara sürdürülebilirlik konuları hakkında rehberlik niteliğindeki uluslararası bir raporlama girişimidir. İşletmeler sürdürülebilirlik raporlarını bu rehber göre hazırladıklarında raporları uluslararası düzeyde tanınmış ve onaylanmış olur (<http://www.semtrio.com>, 2019). GRI standardına uyum değişkeninin hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H₀: GRI standardına uyum firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilememektedir.

H₄: GRI standardına uyum firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilemektedir.

H₀: GRI standardına uyum firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilememektedir.

H_{4.1}: GRI standardına uyum firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilemektedir.

H₀: GRI standardına uyum firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H_{4.2}: GRI standardına uyum firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilemektedir.

H₀: GRI standardına uyum firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

H_{4.3}: GRI standardına uyum firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilemektedir.

Son olarak analize dahil edilen değişken ise firma sektör tipidir. Firma sektör tipi değişkenine ilişkin hipotezler aşağıdaki gibidir.

H₀: Firma sektör tipi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilememektedir.

H₅: Firma sektör tipi firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini (ESA) etkilemektedir.

H₀: Firma sektör tipi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilememektedir.

H_{5.1}: Firma sektör tipi firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini (İSA) etkilemektedir.

H₀: Firma sektör tipi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H_{5.2}: Firma sektör tipi firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini (ÖSA) etkilememektedir.

H₀: Firma sektör tipi firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

H_{5.3}: Firma sektör tipi firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini (İLSA) etkilememektedir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu kısımda araştırmanın evren ve örneklem kümesi, veri toplama tekniği, veri analiz yöntemleri ve yapılan regresyon analizi yer almaktadır.

5.5.1. Araştırmanın Evren Ve Örneklemine Oluşturulması

Bu çalışmada entelektüel sermaye açıklama düzeylerini analiz etmek için firmaların sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. BİST 100 Endeksindeki 71 firmanın içerisinde 2018 yılı için 33 firma sürdürülebilirlik raporu yayınlamıştır. İşletmelerin son üç yılda en fazla sürdürülebilirlik raporu yayınladıkları yıl 2018 yılı olduğu için işletmelerin bu yıl yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları baz alınarak analiz yapılmıştır. 2018 yılının baz alınmasının avantajı ise işletmelerin yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları hakkında en güncel bilgiler kullanılarak analizin yapılmış olmasıdır.

5.5.2. Veri Toplama Tekniği

Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında entelektüel sermaye açıklama düzeyini belirlemek amacıyla literatürde farklı sayılarda göstergeler kullanılmıştır. Garcia-Meca (2005) entelektüel sermaye açıklama düzeyini ölçmek için 69 adet, Oliveira (2010) 88 adet entelektüel sermaye göstergesi kullanmıştır. Cinquini vd. (2012)'nin çalışmasında 66 adet gösterge bulunmaktadır. Çıtak (2016)'ın çalışmasında ise 55 adet gösterge yer almaktadır. Bu çalışmada BİST 100 Endeksinde yer alan firmaları içerik analizine tabi tutmak için 55 adet gösterge hazırlanmıştır. Bu göstergeler Çıtak (2016) ve Cinquini vd.

(2012)'nin çalışmalarında oluşturulan göstergelerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Çıtak (2016)'nın çalışmasında kullanılan 55 adet göstergeden biri olan 'müşterilerin coğrafi dağılımı' örnekleme hiçbir BİST 100 şirketi tarafından açıklanmadığı için yerine incelenen raporlarda yaygın olarak açıklanan 'müşterilere sunulan hizmet veya üründeki uygunluk' göstergesi alınmıştır. Yine aynı şekilde 'ürün başına yıllık satışlar' göstergesi yerine daha genel bir kavram olan 'yıllık satışlar' göstergesi esas alınmıştır. Böylece 33 adet sürdürülebilirlik raporları incelenerek Tablo 14'deki göstergelerin raporlarda yer alıp almadığı tespit edilmiştir. Raporlarda bulunan göstergeler için 1, bulunmayan göstergeler için 0 puanı atanmıştır. İçerik analizi ağırlıklılandırma yöntemi kullanılmadan yapılmıştır. Bunun nedeni zaman kısıtının olması ve bu çalışmanın konu ile ilgili öncü çalışma niteliğinde olmasıdır. Her firmanın entelektüel sermaye açıklama oranı aşağıdaki formülle hesaplanmıştır (Çıtak, 2016, s.74):

$$ESA = \frac{\sum_{i=1}^m d_i}{M}$$

$d_i=0$ (Gösterge raporda bulunmuyorsa)

$d_i=1$ (Gösterge raporda bulunuyorsa)

m =Raporda gözlenen toplam gösterge sayısı (55)

Bu işlemler sonucunda bağımlı değişkenlerin açıklama düzeyleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 13

Bağımlı Değişkenlerin Açıklama Düzeyleri

	Gözlem Sayısı (n)	Ortalama	Standart Sapma
Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi	33	0,58	0,06
İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi	33	0,69	0,08
Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi	33	0,63	0,02
İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi	33	0,51	0,07

Tablo 13 incelendiğinde sürdürülebilirlik raporlarındaki entelektüel sermaye açıklamalarının ortalama düzeyinin %58 olduğu görülmektedir. En fazla açıklama düzeyine sahip unsur insan sermayesi unsurudur. Bu değer %69'dur. İnsan sermayesi unsurunu sırasıyla %63 ile örgütsel sermaye, %51 ile ilişkisel sermaye takip etmektedir. Çıtak (2016, s.77)'in çalışmasında bu sonucu destekler nitelikte bilgilere ulaşılmıştır. İnsan sermayesi açıklama düzeyinin diğer iki bağımlı değişkenden daha yüksek bir oranda açıkladığını destekleyen diğer bir çalışma ise Cinquini vd. (2012)'in çalışmasıdır.

Örgütsel sermaye açıklama düzeyinin insan sermayesi açıklama düzeyinden daha düşük orana sahip olmasının nedeni işletmeler kendi mülkiyetlerindeki bilgilerinin, Ar-Ge yatırımlarının ve şirkete ait gelir ve giderlerinin rakipleri tarafından bilinmesini istememelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca insan sermayesi açıklama oranının ilişkisel sermaye açıklama oranı ve örgütsel sermaye açıklama oranından daha yüksek olması firmaların insan sermayesi bilgilerine daha çok önem vermelerinden kaynaklanabilir. Buradan hareketle insan sermayesi ile ilgili çalışmaların yoğun olması işletmeler için rekabet üstünlüğü sağlamanın en önemli yollarından biri olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca ilişkisel sermayenin en az açıklama oranına sahip olmasının nedeni ise işletmelerin sahip oldukları müşterileri, tedarikçileri, ortakları ve diğer paydaşları ile olan ilişkilerinin rakipleri tarafından bilinmesini istemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Hazırlanan 55 adet gösterge aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Çıtak, 2016; Cinquini vd., 2012).

Tablo 14

Entelektüel Sermaye Göstergeler

İNSAN SERMAYESİ	İLİŞKİSEL SERMAYESİ
1.Firmaların toplam çalışan sayısı	33.Firmalarla iş birlikleri ve ortaklıkları
2.Çalışma kategorisine göre çalışanların dağılımı	34.Firmanın finansal itibarı
3.Yaşa göre çalışanların dağılımı	35.Firmanın sosyal itibarı
4.Çalışılan kademeye göre çalışanların dağılımı	36.Firmanın çevresel itibarı
5.Cinsiyete göre çalışanların dağılımı	37.Firmanın itibarı (markası) hakkında bilgi
6.Çalışanlara sunulan eğitim programları	38.Müşteri türü
7.Çalışanların aldığı eğitimlerin saati	39.Müşteri türlerine göre satışların dağılımı
8.Çalışanların eğitim durumları	40.Müşteri ile anlaşmazlıklar ve yasal konular
9.Çalışan tatmini için yapılan çalışmalar	41.Müşteriye sunulan hizmet veya ürünlerdeki uygunluk
10.Şirket adına alınan ödül sayısı	42.Müşteri sayıları
11.Personel devir hızı	43.Müşteri memnuniyeti için yapılan çalışmalar
12.İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalar	44.Yıllık satışlar
13.Çalışanlara sağlanan faydalar ve yan haklar	45.Firmanın pazar payı
14.Çalışanların firma sosyal faaliyetleri	46.Tedarikçi sayısı
15.Performans tabloları	47.Tedarikçi memnuniyeti
16.İşe devamsızlık	48.Tedarikçi politikası
17.Kariyer fırsatları	49.Tedarikçi kalitesi
18.İşe alım standartları	50.Paydaşları ve sayısı
	51.Yurt dışı operasyonları
	52.Satışların yıllara göre dağılımı
	53.Etik ilkeler
	54.Dağıtım kanalı sayısı
	55.Dağıtım kanalı tanımı ve çeşitliliği
ÖRGÜTSEL SERMAYE	
19.Kaza sıklık ve ağırlık oranları	
20.İşletmenin sahip olduğu patent sayısı	
21.Kurumsal üyelikler	
22.Şirketin sürdürülebilirlik stratejisi	
23.Firmaların sürdürülebilirlik hedefleri	
24.Firmaların sürdürülebilirlik yaklaşımları	
25.Firmanın Vizyon ve Misyonu	
26.Çevre yönetimi hakkında çalışmalar	
27.Risk yönetimi hakkında çalışmalar	
28.Çalışanlara teşvik ve ödüllendirme sistemleri	
29.Ar-Ge yatırımları	
30.Bağış ve sosyal yardımlar	
31.Kalite standartları	
32.Performans ölçüm sistemleri	

Kaynak: Çıtak, 2016; Cinquini vd. 2012.

5.5.3. Verilerin Analiz Yöntemleri

Çalışmanın bağımlı değişkenlerini entelektüel sermaye açıklama düzeyi, insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi ve ilişki sermaye açıklama düzeyi oluşturmaktadır. Çalışmanın bağımsız değişkenlerini ise dönem net karı, aktif karlılık, GRI standardına uyum, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri oluşturmaktadır. Bahsi geçen değişkenler arasındaki ilişki regresyon analizi yöntemi ile test edilmiştir. Çalışmaya ilişkin regresyon denklemleri aşağıdaki gibidir.

$$ESA = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Dönem Net Karı}) + \beta_2 \text{ Aktif Karlılık} + \beta_3 \text{ PD/DD} + \beta_4 \text{ GRI Uyum} + \beta_5 \text{ Firma Sektör Tipi} + e_i$$

$$\dot{I}SA = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Dönem Net Karı}) + \beta_2 \text{ Aktif Karlılık} + \beta_3 \text{ PD/DD} + \beta_4 \text{ GRI Uyum} + \beta_5 \text{ Firma Sektör Tipi} + e_i$$

$$\ddot{O}SA = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Dönem Net Karı}) + \beta_2 \text{ Aktif Karlılık} + \beta_3 \text{ PD/DD} + \beta_4 \text{ GRI Uyum} + \beta_5 \text{ Firma Sektör Tipi} + e_i$$

$$\dot{I}LSA = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Dönem Net Karı}) + \beta_2 \text{ Aktif Karlılık} + \beta_3 \text{ PD/DD} + \beta_4 \text{ GRI Uyum} + \beta_5 \text{ Firma Sektör Tipi} + e_i$$

ESA: Sürdürülebilirlik raporundaki entelektüel sermaye açıklama düzeyi

İSA: İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi

ÖSA: Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi

İLSA: İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi

ln (Dönem Net Karı): Firmaların dönem net karının doğal logaritması

Aktif Karlılık: Firmaların aktif karlılık oranları

PD/DD: Firmaların “piyasa değeri”/”defter değeri” oranı

GRI Uyum: Firmaların sürdürülebilirlik raporlarının GRI Standardına Uyumu

Firma Sektör Tipi: Firmaların sektör tipleri (imalat/ticaret ve hizmet)

ei: Hata terimi

Dönem net karı değişkeninin verileri firmaların gelir tablolarından elde edilmiştir. Dönem net karı, olağan kar/zarar ile olağan dışı gelir tutarları toplanarak elde edilen

sonuçtan olağan dışı giderlerin çıkarılması ile hesaplanır. Aktif karlılık değişkeninin verileri de firmaların gelir tablolarından elde edilmiştir. Aktif karlılık oranı dönem net karının aktif toplamına oranlanmasıyla elde edilir. GRI standardına uyum değişkeninin verileri elde edilirken sürdürülebilirlik raporlarının GRI'a göre hazırlanıp hazırlanmadığına bakılmıştır. GRI'a göre hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarında 'GRI standardına uyumludur' şeklinde bir açıklama bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik raporları GRI'a göre hazırlanmış ise 1, hazırlanmamış ise 0 puanı atanarak veriler oluşturulmuştur. Firmaların PD/DD oranları ise <http://www.finnet.com> adresinden elde edilmiştir. Bu web sitesinde piyasa değeri, girilen tarihteki hisse adedi * girilen tarihteki bölünmemiş kapanış formülü ile hesaplanmıştır. Araştırma kapsamındaki 33 firma birçok sektörde işlem gören firmalardan oluşmaktadır. Araştırmada analiz kapsamındaki firmaların sektör tipleri iki başlık altında toplanmıştır. Bunlar hizmet sektörü ve imalat/ticaret sektörüdür. Hizmet sektöründe bulunan işletmeler için 0, imalat/ticaret sektöründe bulunan işletmeler için ise 1 değeri verilerek regresyon analizine dahil edilmiştir. Bu firmaların hangi sektör tipinde faaliyet gösterdikleri ile ilgili bilgiler <http://www.borsaistanbul.com> adresinden elde edilmiştir.

Regresyon modeli için parametrik testlerin yapılması oldukça önemlidir. Çalışmadaki varsayımın tutup tutmadığının belirlenmesi açısından veriler normal dağılım testlerine tabi tutulur ve normal dağılım göstermesi beklenir. Aksi takdirde bu çalışmada elde edilen sonuçlar için yapılan yorumlar yanlış olacaktır. Normal dağılım göstermeyen verilerin olması regresyon modeline olan güvenin azaldığını ve varyansının homojen olmadığını gösterir (Şahinler, 2000, s.61). Bu nedenle çalışmadaki tüm bağımsız değişkenler normal dağılım testlerine tabi tutulmuştur. Değişkenlerin normal dağılım tabloları aşağıdaki gibidir.

Aşağıdaki tabloda dönem net karı değişkeninin normal dağılım tablosu yer almaktadır.

Tablo 15

Dönem Net Karı Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları

	ORT.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	N
Dönem Net Karı	15,53	5,51	8,757	11,712	33

Yukarıdaki tabloda dönem net karı değişkeninin ortalama değeri, standart sapması, çarpıklık ve basıklık oranları ve toplamda kaç örneklemin bulunduğu yer almaktadır. Dönem net karı değişkeninin ortalaması 15,53, standart sapması ise 5,51'dir. Maksimum olabilirlik tahmin yöntemine göre, çarpıklık oranının 2'den küçük, basıklık oranının ise 7'den küçük olması verilerin normal dağıldığını gösterir (Bollen, 1998, s.266–267; Hoyle ve Panter, 1999, s.163). Fakat dönem net karı değişkeninin normallik testi tablosuna bakıldığında çarpıklık oranının 8,757 olduğu görülmektedir. Basıklık oranının ise 11,712 olduğu tabloda gösterilmiştir. Çarpıklık oranının 2'den küçük, basıklık oranının ise 7'den küçük olması gerektiğini göz önünde bulundurarak dönem net karı değişkeninin normal dağılmadığı görülmektedir. Bu nedenle firmaların dönem net karının logaritması alınarak tekrar normal dağılım testine tabi tutulmuştur. Dönem net karı değişkeninin logaritması alındıktan sonraki normal dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 16

Dönem Net Karı Değişkeninin Logaritması Alındıktan Sonraki Normal Dağılım Testi Sonuçları

Dönem Net Karı	
Çarpıklık	1,039
Basıklık	2,050

Tablo 16'da dönem net karı bağımsız değişkeninin logaritması alındıktan sonraki normal dağılım tablosu yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi dönem net karı değişkeninin çarpıklık oranı 1,039, basıklık oranı ise 2,050'dir. Buradan hareketle çarpıklık oranının 2'den küçük, basıklık oranının ise 7'den küçük olması verilerin normal dağıldığını gösterir (Bollen, 1998, s.266–267; Hoyle ve Panter, 1999, s.163). Bu nedenle dönem net karı bağımsız değişkeni logaritması alınarak analize dahil edilmiştir.

Aktif karlılık değişkeninin normal dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 17

Aktif Karlılık Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları

	ORT.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	N
Aktif Karlılık	5,35	6,44	1,120	1,167	33

Firma karlılığı bağımsız değişkenini için oluşturulan aktif karlılık değişkeninin ortalaması 5,35, standart sapması ise 6,44'tür. Aktif karlılık değişkeninin tabloda görüldüğü gibi basıklık oranı 7'den küçük, çarpıklık oranı ise 2'den küçük kuralını sağlamaktadır. Bu nedenle aktif karlılık değişkeni normal dağıldığı için veriler doğrudan regresyon analizine dahil edilmiştir.

Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin normal dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 18

Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları

	ORT.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	N
Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı	1,43	1,05	1,533	2,223	33

Bir diğer bağımsız değişken olan piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin ortalaması 1,43, standart sapması ise 1,05'dir. Tabloda görüldüğü gibi çarpıklık ve basıklık oranları olması gereken değerleri sağladığından dolayı piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin verileri normal dağılım göstermiştir. Bu nedenle veriler doğrudan regresyon analizine dahil edilmiştir.

GRI standardına uyum değişkeninin normal dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 19

GRI Standardına Uyum Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları

	ORT.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	N
GRI Standardına Uyum	0,81	0,39	1,730	1,051	33

Tabloda görüldüğü gibi GRI standardına uyum değişkeninin ortalaması 0,81, standart sapması 0,39'dur. Aynı zamanda çarpıklık ve basıklık değerleri olması gereken değerleri sağladığı için GRI standardına uyum değişkeni normal dağılım göstermiştir.

GRI standardına uyum değişkeninin tanımlayıcı istatistikler tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 20

GRI Standardına Uyum Değişkeninin Tanımlayıcı İstatistikler Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
GRI'a Uygun Hazırlanmayan	6	18,2	18,2	18,2
GRI'a Uygun Hazırlanan	27	81,8	81,8	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

GRI standardına uyum değişkeni analize dahil edilirken GRI'a uygun hazırlanan ve GRI'a uygun hazırlanmayan olarak iki gruba ayrılmıştır. Tablo 20'de GRI standardına uyum değişkeninin tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi analiz dahilindeki 33 firma içerisinde GRI'a uygun hazırlanmayan 6 firma bulunmaktadır. GRI'a uygun hazırlanan firma sayısı ise 27 tane'dir. 33 firmanın %81,8'i GRI'a uygun hazırlanmıştır, %18,2'si ise GRI'a uygun hazırlanmamıştır.

Firma sektör tipi değişkeninin normal dağılım tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 21

Firma Sektör Tipi Değişkeninin Normal Dağılım Testi Sonuçları

	ORT.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	N
Firma Sektör Tipi	0,39	0,50	0,455	-1,913	33

Tablo 21’de firma sektör tipi değişkeninin normal dağılım tablosu yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi firma sektör tipinin ortalaması 0,39, standart sapması ise 0,50’dir. Aynı zamanda çarpıklık ve basıklık oranları olması gereken değerleri sağladığından dolayı firma sektör tipi değişkeni normal dağılım göstermiştir. Bu nedenle firma sektör tipi değişkeni verileri doğrudan regresyon analizine dahil edilmiştir

5.6. Analiz Bulguları

Bu kısımda analiz dahilindeki değişkenlerin araştırma bulgularına yer verilmiştir.

5.6.1. Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları

Bu bölümde regresyon analizi sonuçları tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır. Sırasıyla korelasyon tablosu, model özeti tablosu, anova tablosu ve katsayılar tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 22

Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu

	ESA	GRI Uyum	Aktif K.	Net K.	PD/DD	SEKTÖR	
Pearson Korelasyonu	ESA						
	GRIUYUM	1000					
	Aktif K.	,097	1000				
	Net K.	-,068	,255	1,000			
	PD/DD	-,085	,058	-,124	1,000		
	SEKTÖR	,058	-,210	-,334	-,185	1,000	
Sig. (1-tailed)	ESA	.	,032	,314	,054	,138	,436
	GRIUyum	,032	.	,296	,353	,318	,373
	Aktif K.	,314	,296	.	,076	,374	,121
	Net K.	,054	,353	,076	.	,245	,029
	PD/DD	,138	,318	,374	,245	.	,151
	SEKTÖR	,436	,373	,121	,029	,151	.
N	ESA	33	33	33	33	33	33
	GRI Uyum	33	33	33	33	33	33
	Aktif K.	33	33	33	33	33	33
	Net K.	33	33	33	33	33	33
	PD/DD	33	33	33	33	33	33
	SEKTÖR	33	33	33	33	33	33

Tablo 22’de çalışma kapsamındaki entelektüel sermaye açıklama düzeyi bağımsız değişkeninin korelasyon katsayıları yer almaktadır. Bu tablo regresyon analizinde çoklu doğrusallık probleminin olup olmadığını gösterir. Değişkenler arasında 0,700 ve 0,800’den büyük bir değer söz konusu ise çoklu doğrusallık problemi olduğu söylenebilir (Topal vd., 2010, s.56). Tablo 22’de herhangi iki değişken arasındaki ilişki Pearson Korelasyonu kısmındaki değerlere baktığımızda 0,700-0,800 ve üzerinde bir değer görülmemektedir. Literatürdeki çalışmalar doğrultusunda Pearson Korelasyonunun 0,700-0,800 değerlerinin altında olması değişkenler arasında herhangi bir çoklu doğrusallık probleminin olmadığını gösterir.

Tabloda görüldüğü üzere en düşük korelasyon ilişkisi aktif karlılık değişkeni ile piyasa değeri defter değeri oranı değişkeni arasında görülmektedir. Bu değer 0,058’dir. En yüksek korelasyon ilişkisi ise firma sektör tipi değişkeni ile dönem net karı değişkeni arasındadır. Bu değer ise -0,334 olduğu görülmektedir.

Tablo 23

Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,613 ^a	,376	,260	,0538261

a. Bağımsız Değişkenler: Net K., GRI Uyum, PD/DD, Aktif K, Sektör

b. Bağımlı Değişken: ESA

Tablo 23’de entelektüel sermaye açıklama düzeyi bağımsız değişkeninin Model Özeti yer almaktadır. Bu tablodaki R değeri analiz kapsamındaki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile aralarındaki korelasyonu belirtmektedir. Bu korelasyon 0,613 olarak görülmektedir. Çalışmanın birden fazla değişkeni olduğu için düzeltilmiş R² değerine bakılır. Bu değer ise 0,260 olarak görülmektedir. Buradan hareketle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansının %26’sının açıklandığı görülmektedir.

Tablo 24

Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu

Model	KarelerToplam	Ort. Kare	F	Sig.(p)	
1	Regresyon	,047	,009	3,249	,020 ^b
	Hata	,078	,003		
	Toplam	,125			

a. Bağımlı Değişken: ESA

b. Bağımsız Değişkenler: Net K., GRI Uyum, PD/DD, Aktif K, Sektör

Tablo 24’de görüldüğü gibi yapılan analizin hataya ilişkin kareler toplamı 0,078 olarak görülmektedir. Regresyon kareler toplamı ise 0,047’dir. Toplam kareler toplamı 0,125’tir.

Yukarıdaki ANOVA tablosu analiz sonuçları için anlamlı bir varyansın açıklanıp açıklanmadığını gösterir. Burada F değeri 3,249’dur. F değerinin anlamlı veya anlamsız olduğunu öğrenebilmek için p değerine bakılır. ANOVA tablosundaki p değeri ise 0,020’dir. P değeri %5 anlamlılık düzeyinin altında bir değer olduğu için sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Yani analiz sonuçlarından elde edilen regresyon denklemi bağımlı değişken

olan entelektüel sermaye açıklama düzeyi anlamlı bir şekilde tahmin edilmiştir. Diğer bir ifadeyle modeldeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesi bağımlı değişken üzerinde etkilidir. Hangi bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu öğrenebilmek için ise aşağıda bulunan Tablo 25’de katsayılar tablosunda yer alan p değerine bakılarak yorum yapılır.

Tablo 25

Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu

Model	B	Std.Sapma	Beta	T	Sig.(p)	Tolerans	VIF	Hipotez Test Sonuçları
1 (Sabit)	,407	,046		8,881	,000			
GRIUyum	,062	,025	,387	2,508	,018	,969	1,032	Red
Aktif K.	-,001	,002	-,052	-,322	,750	,898	1,113	Kabul
Net K.	,005	,002	,433	2,559	,016	,808	1,238	Red
PD/DD	,026	,009	,433	2,721	,111	,914	1,094	Kabul
SEKTÖR	,020	,021	,162	,969	,341	,824	1,214	Kabul

a. Bağımlı Değişken: ESA

Tabloda entelektüel sermaye düzeyi değişkeninin katsayılar tablosu yer almaktadır. Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık sorunu olup olmadığını kontrol etmek amacıyla tablodaki VIF (variance inflation factor) değerleri incelenmektedir. VIF değerlerine baktığımızda böyle bir sorun olmadığı görülmektedir. VIF değerinin 4’ün altında olması gerektiğine dair literatürde bulgulara rastlanmıştır (Hair vd., 2010,s.502). Ayrıca yine VIF değerinin 2,5’un altında olmasının bir problem oluşturmayacağı ile ilgili çalışmalarda vardır (Allison 1999, s.189). Bu çalışmada VIF değeri GRI standardına uyum değişkeni için 1,031’dir. Aktif karlılık değişkeninin VIF değeri 1,113’dür. Dönem net karı değişkeninin VIF değeri ise 1,238’dir. Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin VIF değeri 1,094’dür. Firma sektör tipi değişkeninin VIF değeri ise 1,214’tür. Tüm bu oranlara bakıldığında değişkenlerin VIF değerleri literatürdeki değerleri sağlamaktadır. Bu nedenle analizin çoklu doğrusallık problemi bulunmamaktadır.

Tablo 25'deki değişkenlere bakıldığında GRI standardına uyum değişkeninin p değeri 0,018, Beta değeri ise 0,062'dir. Buradan hareketle GRI standardına uyum ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. GRI standardına uyum değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle h_0 hipotezi red edilmiştir. GRI standardına uyum değişkeninin firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir. Elde edilen bu sonuç Athanasios vd. (2013, s.114), Oliveira vd. (2010, s.581), Çıtak (2016, s.79), Çelik (2018, s. 102)'in çalışmalarında ulaşılan sonuçlar ile örtüşmektedir.

Diğer bir bağımsız değişken olan dönem net karı değişkeninin p değeri 0,016, Beta değeri ise 0,005'dir. Bu değerlere bakılarak dönem net karı değişkeni ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Dönem net karı değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanmaktadır. Bu nedenle h_0 hipotezi red edilmiştir. Dönem net karı düzeyinin firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir. Taşdemir (2017, s.84)'in çalışmasında ulaşılan sonuçlar bu çalışmada ulaşılan bu sonucu destekler niteliktedir.

Aktif karlılık değişkeninin p değeri 0,750'dir. Beta değeri ise -0,001'dir. Aktif karlılığın p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğu için h_0 hipotezi red edilmemiştir. Aktif karlılık ile firmanın entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle aktif karlılık düzeyinin firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir. Aktif karlılık ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Bu çalışmada elde edilen bu sonuç Aras vd. (2010, s.238)'nin çalışması ile örtüşmektedir.

Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin p değeri 0,111, beta değeri ise 0,026'dır. Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin p değeri %5 anlam düzeyini üzerinde bir değer olduğu için h_0 hipotezi red edilmemiştir. Yani piyasa değeri defter değeri oranı ile firmanın entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Piyasa değeri defter değeri oranının firmaların entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir. Bu sonuç Çıtak (2016) ve Şamiloğlu (2006, s.78)'un çalışmaları ile örtüşmektedir.

Firma sektör tipi bağımsız değişkeninin p değeri 0,341, Beta değeri ise 0,020'dir. Firma sektör tipi değişkeninin p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğundan anlamlı bir sonuç elde edilememiştir bu nedenle h_0 hipotezi red edilmemiştir. Buradan hareketle firma sektör tipi değişkeni ile entelektüel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Firma sektör tipinin entelektüel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir. Ulaşılan bu sonuç Athanasios vd. (2013, s.116)'nin çalışmasında elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir.

5.6.2. İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları

Bu bölümde regresyon analizi sonuçları tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır. Sırasıyla korelasyon tablosu, model özeti tablosu, anova tablosu ve katsayılar tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 26

İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu

		İNSAN	GRI Uyum	Aktif K.	Net K.	PD/DD	SEKTÖR
Pearson Korelasyonu	İNSAN	1,000					
	GRI Uyum	,365	1,000				
	Aktif K.	,383	,097	1,000			
	Net K.	,389	-,068	,255	1,000		
	PD/DD	,162	-,085	,058	-,124	1,000	
	SEKTÖR	-,138	,058	-,210	-,334	-,185	1,000
Sig. (1-tailed)	İNSAN	.	,018	,114	,013	,184	,221
	GRI Uyum	,018	.	,296	,353	,318	,373
	Aktif K.	,114	,296	.	,076	,374	,121
	Net K.	,013	,353	,076	.	,245	,029
	PD/DD	,184	,318	,374	,245	.	,151
	SEKTÖR	,221	,373	,121	,029	,151	.
N	İNSAN	33	33	33	33	33	33
	GRI Uyum	33	33	33	33	33	33
	Aktif K.	33	33	33	33	33	33
	Net K.	33	33	33	33	33	33
	PD/DD	33	33	33	33	33	33
	SEKTÖR	33	33	33	33	33	33

Tablo 26’da çalışma kapsamındaki insan sermayesi açıklama düzeyi bağımsız değişkeninin korelasyon katsayıları yer almaktadır. Bu tablo regresyon analizinde çoklu doğrusallık probleminin olup olmadığını gösterir. Tabloda herhangi iki değişken arasındaki ilişki Pearson Korelasyonu kısmındaki değerlere baktığımızda 0,700-0,800 ve üzerinde bir değer görülmemektedir. Literatürdeki çalışmalar doğrultusunda Pearson Korelasyonunun 0,700-0,800 değerlerinin altında olması değişkenler arasında herhangi bir çoklu doğrusallık probleminin olmadığını gösterir.

Tablo 27

İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,650 ^a	,422	,315	,0704237

a. Bağımsız Değişkenler: SEKTÖR, GRIUYUM, PDDD, AK, LNNK

b. Bağımlı Değişken: İNSAN

Tablo 27’de insan sermayesi açıklama düzeyi değişkeninin model özeti yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi düzeltilmiş R² değeri 0,315 olarak görülmektedir. Buradan hareketle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansının %31,5’inin açıklandığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bağımsız değişken olan firma karlılığı (aktif karlılık, dönem net karı), piyasa değeri defter değeri oranı, GRI standardına uyum ve firma sektör tipi entelektüel sermayenin unsuru olan insan sermayesinin %31,5’ini açıklamaktadır. Yani analiz edilen firmaların yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporlarında insan sermayesi hakkındaki bilgiler %31,5 oranında açıklanmıştır. Çalışma kapsamındaki 33 firmada en çok açıklanan unsur insan sermayesi unsuru olmuştur.

Tablo 28

İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu

Model		Kareler Toplam	Ort. Kare	F	Sig.(p)
1	Regresyon	,098	,020	3,945	,008 ^b
	Hata	,134	,005		
	Toplam	,232			

a. Bağımlı Değişken: İNSAN

b. Bağımsız Değişkenler: SEKTÖR, GRIUYUM, PDDD, AK, LNNK

Tablo 28’de görüldüğü gibi yapılan analizin hataya ilişkin kareler toplamı 0,134 olarak görülmektedir. Regresyon kareler toplamı ise 0,098’dir. Toplam kareler toplamı 0,232’dir.

Yukarıdaki anova tablosu analiz sonuçları için anlamlı bir varyansın açıklanıp açıklanmadığını gösterir. Burada F değeri 3,945’dir. F değerinin anlamlı veya anlamsız olduğunu öğrenebilmek için p değerine bakılır. Anova tablosundaki p değeri ise 0,008’dir. P değeri %5 anlamlılık düzeyinin altında bir değer olduğu için sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Yani analiz sonuçlarından elde edilen regresyon denklemi bağımlı değişken olan insan sermayesi açıklama düzeyi anlamlı bir şekilde tahmin edilmiştir. Diğer bir ifadeyle modeldeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesi bağımlı değişken üzerinde etkilidir.

Tablo 29

İnsan Sermayesi Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu

Model	B	Std.Hata	Beta	t	Sig(p)	Tolerans	VIF	Hipotez Test Sonuçları
1 (Sabit)	,468	,060		7,805	,000			
GRIUyum	,084	,032	,386	2,600	,015	,969	1,032	Red
Aktif K.	,003	,002	,242	1,570	,128	,898	1,113	Kabul
Net K.	,006	,003	,408	2,504	,019	,808	1,238	Red
PD/DD	,020	,012	,245	1,601	,121	,914	1,094	Kabul
SEKTÖR	,012	,028	,071	,443	,661	,824	1,214	Kabul

a. Bağımsız Değişken: İNSAN

Regresyon modeline dahil edilen bağımsız değişkenlere bakıldığında GRI standardına uyum değişkeninin p değeri 0,015’dir. Beta değeri ise 0,084’tür. Buradan hareketle GRI standardına uyum ile insan sermayesi açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. GRI standardına uyum değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle H_0 hipotezi red edilmiştir. Buradan hareketle GRI standardına uyum değişkeninin firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Dönem net karı değişkeninin p değeri 0,019'dur. Beta değeri ise 0,006'dır. Buradan hareketle dönem net karı değişkeni ile insan sermayesi açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Dönem net karı değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle h_0 hipotezi red edilmiştir. Buradan hareketle dönem net karı düzeyinin firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Aktif karlılık değişkeninin p değeri 0,128'dir. Beta değeri ise 0,003'tür. Aktif karlılığın p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğu için h_0 hipotezi red edilmemiştir. Aktif karlılık ile firmanın insan sermayesi açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Aktif karlılık düzeyinin firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin p değeri 0,121, beta değeri ise 0,020'dir. Piyasa değeri defter değeri oranının p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğundan dolayı h_0 hipotezi red edilmemiştir. Yani piyasa değeri defter değeri oranı ile firmanın insan sermayesi açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamıştır. Piyasa değeri defter değeri oranının firmaların insan sermayesi açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Firma sektör tipi bağımsız değişkeninin p değeri 0,661, beta değeri ise 0,012'dir. Firma sektör tipi değişkeninin p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğundan anlamlı bir sonuç elde edilememiştir bu nedenle h_0 hipotezi red edilmemiştir. Buradan hareketle firma sektör tipi değişkeni ile insan sermayesi açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Firma sektör tipinin insan sermayesi açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

5.6.3. Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları

Bu bölümde regresyon analizi sonuçları tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır. Sırasıyla korelasyon tablosu, model özeti tablosu, anova tablosu ve katsayılar tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 30

Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu

	Örgütsel	GRI Uyum	Aktif K.	Net K.	PD/DD	SEKTÖR	
Pearson Korelasyonu	Örgütsel						
	GRI Uyum		1,000				
	Aktif K.		,097	1,000			
	Net K.		-,068	,255	1,000		
	PD/DD		-,085	,058	-,124	1,000	
	SEKTÖR		,058	-,210	-,334	-,185	1,000
Sig. (1-tailed)	Örgütsel	.	,002	,250	,076	,198	,421
	GRI Uyum	,002	.	,296	,353	,318	,373
	Aktif K.	,250	,296	.	,076	,374	,121
	Net K.	,076	,353	,076	.	,245	,029
	PD/DD	,198	,318	,374	,245	.	,151
	SEKTÖR	,421	,373	,121	,029	,151	.
N	Örgütsel	33	33	33	33	33	33
	GRI Uyum	33	33	33	33	33	33
	Aktif K.	33	33	33	33	33	33
	Net K.	33	33	33	33	33	33
	PD/DD	33	33	33	33	33	33
	SEKTÖR	33	33	33	33	33	33

Yukarıdaki korelasyon tablosu analizi yapılacak değişkenlerin korelasyon katsayılarını göstermektedir. Bu tablo analizde çoklu doğrusallık probleminin olup olmadığını gösterir. Tablo 30'a bakıldığında söz konusu değerlerden yüksek bir değer bulunmamaktadır. Bu nedenle regresyon analizi için çoklu doğrusallık probleminin bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Tablo 31

Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,626 ^a	,392	,280	,1074397

a. Bağımsız Değişkenler: SEKTÖR, GRIUYUM, PDDD, AK, LNNK

b. Bağımlı Değişken: ÖRGÜTSEL

Tablo 31’de R^2 değeri 0,280’dir. Bu değer bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansının yüzde kaçının açıklandığını gösterir. Buradan hareketle bağımlı değişkenlerin bağımsız değişkendeki varyansının %28’inin açıklandığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile bağımsız değişken olan firma karlılığı (aktif karlılık, dönem net karı), piyasa değeri defter değeri oranı, GRI standardına uyum düzeyi ve firma sektör tipi firmalardaki örgütsel sermaye bilgisinin %28’ini açıklamaktadır. Yani analiz edilen firmaların yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporlarında örgütsel sermayeyi içeren bilgiler %28 oranında açıklanmıştır. Regresyon dahilindeki 33 firmada en çok açıklanan ikinci unsur Örgütsel Sermaye unsuru olmuştur.

Tablo 32

Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu

Model		KarelerToplam	Ort. Kare	F	Sig.(p)
1	Regresyon	,201	,040	3,486	,015 ^b
	Hata	,312	,012		
	Total	,513			

a. Bağımlı Değişken: ÖRGÜTSEL

b. Bağımlı Değişken: SEKTÖR, GRIUYUM, PDDD, AK, LNNK

Tablo 32’de örgütsel sermaye açıklama düzeyi bağımsız değişkeninin anova tablosu yer almaktadır. Tablodaki regresyon kareler toplamı 0,201’dir. Hataya ilişkin kareler toplamı 0,312’dir. Toplam kareler toplamı ise 0,513’tür. Regresyon analizi sonucunda F değeri 3,486 olarak hesaplanmıştır. F değerinin anlamlı olup olmadığını anlamak için ise p değerine bakılarak yorum yapılmaktadır. P değeri 0,015’dir. P değeri %5 anlam düzeyinin altında bir değer olduğu için sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle modeldeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesi bağımlı değişken üzerinde etkilidir.

Tablo 33

Örgütsel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu

Model	Std.		Beta	t	Sig.(p)	Tolerans	VIF	Hipotez
	B	Sapma						Test
1 (Sabit)	,301	,092		3,285	,003			
GRIUyum	,174	,049	,537	3,524	,002	,969	1,032	Red
Aktif K.	,000	,003	-,017	-,108	,914	,898	1,113	Kabul
Net K.	,008	,004	,362	2,171	,039	,808	1,238	Red
PD/DD	,032	,019	,263	1,674	,106	,914	1,094	Kabul
SEKTÖR	,025	,042	,099	,598	,555	,824	1,214	Kabul

a. Bağımlı Değişken: ÖRGÜTSEL

Regresyon modeline dahil edilen bağımsız değişkenlere bakıldığında GRI standardına uyum değişkeninin p değeri 0,002'dir. Beta değeri ise 0,174'dür. Bu nedenle GRI standardına uyum ile örgütsel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. GRI standardına uyum değişkenini için H_0 hipotezi red edilmiştir. GRI standardına uyum değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. GRI standardına uyum değişkeninin firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Dönem net karı değişkeninin p değeri 0,039'dur. Beta değeri ise 0,008'dir. Bu değerler dönem net karı değişkeni ile örgütsel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunduğunu gösterir. Buradan hareketle H_0 hipotezi red edilmiştir. Dönem net karı değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. Dönem net karı düzeyinin firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Aktif karlılık değişkeninin p değeri 0,914, beta değeri ise 0,000'dır. Aktif karlılığın p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğu için H_0 hipotezi red edilmemiştir. Aktif karlılık ile firmanın örgütsel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamaktadır sonucuna ulaşılmaktadır. Aktif karlılık düzeyinin firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin p değeri 0,106, beta değeri ise 0,032'dir. Piyasa değeri defter değeri oranının p değeri %5 anlam düzeyinin altında bir değer olmadığı için H_0 red edilmemiştir. Yani piyasa değeri defter değeri oranı ile firmanın örgütsel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamaktadır. Piyasa değeri defter değeri oranının firmaların örgütsel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Firma sektör tipi bağımsız değişkeninin p değeri 0,555, Beta değeri ise 0,025'dir. Firma sektör tipi değişkeninin p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğundan anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. H_0 hipotezi red edilmemiştir. Firma sektör tipinin örgütsel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

5.6.4. İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyini Etkileyen Unsurların Analiz Bulguları

Bu bölümde regresyon analizi sonuçları tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır. Sırasıyla korelasyon tablosu, model özeti tablosu, anova tablosu ve katsayılar tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 34

İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Korelasyon Tablosu

	İLİŞKİSEL	GRI Uyum	Aktif K.	Net K.	PD/DD	SEKTÖR	
Pearson Korelasyonu	İLİŞKİSEL						
	GRI Uyum	1,000					
	Aktif K.	,097	1,000				
	Net K.	-,068	,255	1,000			
	PD/DD	-,085	,058	-,124	1,000		
	SEKTÖR	,058	-,210	-,334	-,185	1,000	
Sig. (1-tailed)	İLİŞKİSEL	.	,060	,189	,078	,439	,435
	GRI Uyum	,060	.	,296	,353	,318	,373
	Aktif K.	,189	,296	.	,076	,374	,121
	Net K.	,078	,353	,076	.	,245	,029
	PD/DD	,439	,318	,374	,245	.	,151
	SEKTÖR	,435	,373	,121	,029	,151	.
N	İLİŞKİSEL	33	33	33	33	33	33
	GRI Uyum	33	33	33	33	33	33
	Aktif K.	33	33	33	33	33	33
	Net K.	33	33	33	33	33	33
	PD/DD	33	33	33	33	33	33
	SEKTÖR	33	33	33	33	33	33

Tablo 34'e bakıldığında bütün değerler 0,700-0,800 değerlerinin altında değerlerdir. Bu nedenle regresyon analizi için çoklu doğrusallık probleminin bulunmadığı tabloda görülmektedir.

Tablo 35

İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Model Özeti Tablosu

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,495 ^a	,245	,105	,0686080

a. Bağımsız Değişkenler: SEKTÖR, GRIUYUM, PDDD, AK, LNNK

b. Bağımlı Değişken: İLİŞKİSEL

Tablo 35'de bulunan R² değeri 0,105'tir. Buradan hareketle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansının %10,5'inin açıklandığı görülmektedir. Yani analiz

edilen firmaların yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporlarında ilişki sermayeyi içeren bilgiler %10,5 oranında açıklanmıştır. Regresyon dahilindeki 33 firmada en az açıklanan unsur İlişki sermaye unsuru olmuştur.

Tablo 36

İlişki Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin ANOVA Tablosu

Model		KarelerToplam	Ort. Kare	F	Sig.(p)
1	Regresyon	,041	,008	1,752	,054 ^b
	Hata	,127	,005		
	Total	,168			

a. Bağımlı Değişken: İLİŞKİSEL

b. Bağımsız Değişkenler: Sektör, GRI Uyum, PD/DD, Aktif Karlılık, Net Kar

Tablo 36’da regresyon kareler toplamı 0,041’dir. Hataya ilişkin kareler toplamı 0,127’dir. Toplam kareler toplamı ise 0,168’dir.

ANOVA tablosundaki F değeri 1,752’dir. F değerinin anlamlı olup olmadığını anlamak için ise p değerine bakılarak yorum yapılabilir. P değeri 0,054’tür. P değeri %5 anlamlılık düzeyinin altında bir değer olduğu için sonuçlar anlamlı çıkmaktadır. Yani analiz sonuçlarından elde edilen regresyon denklemi bağımlı değişken olan ilişki sermaye açıklama düzeyi anlamlı bir şekilde tahmin edilmiştir. Diğer bir ifadeyle modeldeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesi bağımlı değişken üzerinde etkilidir şeklinde yorumlanmaktadır.

Tablo 37

İlişkisel Sermaye Açıklama Düzeyi Değişkeni İçin Katsayılar Tablosu

Model	Std.		Beta	t	Sig.(p)	Tolerans	VIF	Hipotez
	B	Sapma						Test
1 (Sabit)	,369	,058		6,318	,000			
GRIUyum	,062	,031	,336	1,975	,059	,969	1,032	Red
Aktif K.	-,003	,002	-,278	1,576	,127	,898	1,113	Kabul
Net K.	,005	,002	,401	2,156	,040	,808	1,238	Red
PD/DD	,010	,012	,143	,819	,420	,914	1,094	Kabul
SEKTÖR	,016	,027	,112	,610	,547	,824	1,214	Kabul

a. Bağımsız Değişken: İLİŞKİSEL

Tablo 37'ye bakıldığında GRI standardına uyum değişkeninin p değeri 0,059'dur. Beta değeri ise 0,062'dir. Buradan hareketle GRI standardına uyum ile ilişkisel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. GRI standardına uyum değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. GRI standardına değişkeni için H_0 hipotezi red edilmiştir. Buradan hareketle GRI standardına uyum değişkeninin firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Dönem net karı değişkeninin p değeri 0,040'tır. Beta değeri ise 0,005'tir. Bu değerler dönem net karı değişkeni ile ilişkisel sermaye açıklama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunduğunu gösterir. Dönem net karı değişkeninin katsayıları %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle H_0 hipotezi red edilmektedir. Dönem net karı düzeyinin firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini etkilediği söylenebilir.

Aktif karlılık değişkeninin p değeri 0,127, beta değeri ise -0,003'tür. Aktif karlılığın p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğu için H_0 hipotezi red edilmemiştir. Aktif karlılık ile firmanın ilişkisel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Aktif karlılık düzeyinin firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Piyasa değeri defter değeri oranı değişkeninin p değeri 0,420, beta değeri ise 0,010'dur. Piyasa değeri defter değeri oranının p değeri %5 anlam düzeyinin altında olmadığı için h_0 hipotezi red edilmemiştir. Yani piyasa değeri defter değeri oranı ile firmanın ilişkisel sermaye açıklama düzeyi arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunamamıştır. Piyasa değeri defter değeri oranının firmaların ilişkisel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Firma sektör tipi bağımsız değişkeninin p değeri 0,547, Beta değeri ise 0,016'dır. Firma sektör tipi değişkeninin p değeri %5 anlam düzeyinin üzerinde bir değer olduğundan anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. H_0 hipotezi red edilmemiştir. Firma sektör tipinin ilişkisel sermaye açıklama düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Tablo 38

Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenleri Etkileme Düzeyleri

	Etkileme Düzeyleri
Entelektüel Sermaye Açıklaması	0,260
İnsan Sermayesi Açıklaması	0,315
Örgütsel Sermaye Açıklaması	0,280
İlişkisel Sermayesi Açıklaması	0,105

Araştırmada dönem net karı ve GRI standardına uyum değişkenlerinin bağımlı değişkenler üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Dönem net karı ve GRI standardına uyum bağımsız değişkenleri entelektüel sermaye açıklama düzeyi üzerinde %26 oranında, insan sermayesi açıklama düzeyi üzerinde %31,5 oranında, örgütsel sermaye açıklama düzeyi üzerinde %28 oranında, ilişkisel sermaye açıklama düzeyi üzerinde ise %10,5 oranında etkili olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle bağımsız değişkenlerin en fazla etkilediği unsur insan sermayesi unsurudur. Sırasıyla insan sermayesi unsurunu takip eden bağımlı değişkenler ise örgütsel sermaye unsuru ve ilişkisel sermaye unsurudur.

Elde edilen tüm bu sonuçlardan hareketle;

Entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile GRI standardına uyum değişkeni arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Yine entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile dönem net karı değişkeni arasında da anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Entelektüel sermaye açıklama düzeyi ile aktif karlılık, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

İnsan sermayesi açıklama düzeyi ile GRI standardına uyum değişkeni arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. İnsan sermayesi açıklama düzeyi ile dönem net karı değişkeni arasında da anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. İnsan sermayesi açıklama düzeyi ile aktif karlılık, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

Örgütsel sermaye açıklama düzeyi ile GRI standardına uyum değişkeni arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Örgütsel sermaye açıklama düzeyi ile dönem net karı değişkeni arasında da anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Örgütsel sermaye açıklama düzeyi ile aktif karlılık, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

İlişkisel sermaye açıklama düzeyi ile GRI standardına uyum değişkeni arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. İlişkisel sermaye açıklama düzeyi ile dönem net karı değişkeni arasında da anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. İlişkisel sermaye açıklama düzeyi ile aktif karlılık, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

İşletmeler kurulduğu günden itibaren var oluş süresini uzatmak için birçok yol denemektedirler. Aslında bu sürenin uzaması bilgiye önem vermekten geçer. İşletmeler bunun farkına vararak firmanın entelektüel sermaye bilgisini kullanmaya başlamışlardır. Sadece finansal ve kar amaçlı raporlama, işletmenin sürdürülebilirliği açısından yeterli değildir. Bu nedenle işletmeler var oluş sürelerini uzatabilmek için yalnızca finansal bilgileri değil entelektüel sermaye bilgilerini de anlamaya ve oluşturmaya çalışarak finansal tablolara yansıtmalıdır.

Entelektüel sermaye bilgisini elde edebilmek için birçok yöntem denenmiş ve geliştirilmiştir. Entelektüel sermayeyi ölçüp tablolara yansıtarak işletmenin gerçeğe en yakın finansal tablolarını oluşturmak hedeflenmiştir. Böylece oluşturulan raporlardan, firmalar hakkında daha fazla ve daha doğru bilgi elde edilmeye başlanmıştır.

Literatürde entelektüel sermayenin henüz netleşmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Entelektüel sermaye araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde bu tanımlamalara yer verilmiştir. Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak entelektüel sermaye işletmenin mali tablolarına tam olarak yansıtılamayan, çalışanların yeteneğini, bilgisini ve uzmanlığını kapsayan, işletmenin kendi içerisindeki bilgi ağı ve dış ilişkilerinin tümüdür şeklinde tanımlanabilir. Entelektüel sermayenin unsurları genel olarak üç gruba ayrılmıştır. Bunlar insan sermayesi unsuru, örgütsel sermaye unsuru ve ilişkisel sermaye unsurudur. İnsan sermayesi işletmenin en önemli unsurlarından biridir. Çünkü bilgiye insan sermayesi tarafından ulaşılır. İnsan sermayesi işletmede çalışan personelin zeka, yetenek, beceri, olaylara bakış açısı ve çözüm üretme yeteneği gibi unsurlarından oluşmaktadır. Örgütsel sermaye ise daha önce çalışanlar tarafından oluşturulan bilgi ve belgelerin oluşturulduktan sonra işletmenin mülkiyetine ait olan kısmını içerir. Örgütsel sermaye patent, marka imajı, telif hakları ve ambalaj gibi unsurlardan oluşur. İlişkisel sermaye ise ortaklar, müşteriler ve tedarikçilerle olan ilişkileri kapsamaktadır.

Entelektüel sermayeye verilen önem gittikçe artmakta ve entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması önem kazanmaktadır. Entelektüel sermaye açıklama düzeyini

artırabilmek için entelektüel sermaye bilgisinin doğru bir şekilde ölçülüp tablolara yansıtılması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmacılar bu yönde çalışmaya başlamışlardır. Araştırmalarda birçok entelektüel sermaye ölçüm yöntemi geliştirilmiş ve geliştirilmeye de devam edilmektedir.

Bu çalışma BİST 100 Endeksinde yer alan 33 firmanın entelektüel sermaye açıklama düzeylerini ve buna etki etmesi beklenen olası faktörlerin analizini kapsamaktadır.

BİST 100 Endeksinde yer alan 33 firmanın entelektüel sermaye açıklama oranlarını elde edebilmek için 55 gösterge hazırlanmıştır. Bu göstergelerin içerik analizi yöntemi kullanılarak sürdürülebilirlik raporlarında açıklanıp açıklanmaması durumları incelenmiştir. Bu göstergeler entelektüel sermaye unsurları hakkında bilgileri içermektedir. 18 adet insan sermayesi unsuru, 14 adet örgütsel sermaye unsuru ve 23 adet ilişkiyel sermaye unsuru olarak toplamda 55 adet entelektüel sermaye göstergesi bulunmaktadır. Bu göstergelerin sürdürülebilirlik raporlarında bulunması durumunda 1, bulunmaması durumunda ise 0 değeri verilmiştir. Bir formül yardımıyla raporların her biri için entelektüel sermaye oranları hesaplanarak regresyon analizine dahil edilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri entelektüel sermaye açıklama düzeyi ve bunun alt unsurları olan insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi, ilişkiyel sermaye açıklama düzeyidir. Bağımsız değişkenler ise firma karlılığı, GRI standardına uyum, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipidir. Firma karlılığını ölçmek için iki değişken kullanılmıştır. Bunlar aktif karlılık ve dönem net karı değişkenleridir.

Analiz sonuçları dikkate alınarak araştırmada dönem net karı ve GRI standardına uyum değişkenlerinin bağımlı değişkenler üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Dönem net karı ve GRI standardına uyum bağımlı değişkenleri entelektüel sermaye açıklama düzeyi üzerinde %26 oranında, insan sermayesi açıklama düzeyi üzerinde %31,5 oranında, örgütsel sermaye açıklama düzeyi üzerinde %28 oranında, ilişkiyel sermaye açıklama düzeyi üzerinde ise %10,5 oranında etkili olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle analiz sonuçlarında anlamlı çıkan bağımsız değişkenlerin en fazla etkilediği unsur insan sermayesi unsuru olmuştur. Sırasıyla insan sermayesi unsurunu takip eden bağımlı değişkenler ise örgütsel sermaye unsuru ve ilişkiyel sermaye unsurudur.

Sürdürülebilirlik raporlarındaki entelektüel sermaye açıklamalarının ortalama düzeyi %58 bulunmuştur. En fazla açıklama düzeyine sahip unsur ise insan sermayesi unsurudur. Bu değer %69 olarak bulunmuştur. İnsan sermayesi unsurunu sırasıyla %63 ile örgütsel sermaye unsuru, %51 ile ilişki sermaye unsuru takip etmektedir.

Çalışmada entelektüel sermaye açıklama düzeyi, insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi ve ilişki sermaye açıklama düzeyi ile GRI standardına uyum ve dönem net karı değişkenleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Entelektüel sermaye açıklama düzeyi, insan sermayesi açıklama düzeyi, örgütsel sermaye açıklama düzeyi ve ilişki sermaye açıklama düzeyi ile aktif karlılık, piyasa değeri defter değeri oranı ve firma sektör tipi değişkenleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Bu sonuçlar GRI'a uygun rapor hazırlayan ve dönem net karı daha yüksek olan firmaların sürdürülebilirlik raporlarında entelektüel sermayeye daha fazla yer verdiklerini göstermektedir. Buradan hareketle firmalar tarafından entelektüel sermayenin tanımı, ölçümü, raporlanması ve yönetiminin doğru yapılması, firmaların performanslarını arttırarak piyasada rekabet üstünlüğü elde etmesini sağlar.

Araştırmanın sınırlılıkları kısmında açıklanan kısıtlar dikkate alınarak gelecek çalışmalarda firmaların sürdürülebilirlik raporları, yıllar bazında incelenerek karşılaştırmalı bir analiz yapılabilir. Yine gelecek çalışmalarda bu çalışmadan farklı değişkenler kullanılarak analiz yapılırsa konu ile ilgili literatüre katkı sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abhayawansa S. Ve Azim M. (2014). Corporate Reporting Of Intellectual Capital: Evidence From The Bangladeshi Pharmaceutical Sector. *Asian Review of Accounting*, 22(2), 98-127.
- Akdağ G. (2012). *Otel İşletmelerinde Entelektüel Sermaye Ve Örgüt Performansı İlişkisi: Akdeniz Bölgesindeki Dört Ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akkaya B. Ve Balı S. (2018). Entelektüel Sermaye Ve Ölçümüne Yönelik Bazı Yaklaşımlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 1357-9581.
- Akyüz Ö.F. (2010). *İnsan Ve Bilgi Endeksinde Entelektüel Sermayenin Etkin Yönetimi*. İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık.
- Allison P. (1999). *Comparing Logit and Probit Coefficients Across Groups*. *Sociological Methods and Research*. 28(2), 186-208.
- Alagöz A., Özpeynirci R. (2007). Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar Ve Raporlanması. *İ.İ.B.F Dergisi*, 9(2),167-184.
- Altan S. (2014). *Entelektüel Sermaye Ve Okul Performansı: Özel Ortaokullarda Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altun N. (2017). *Küresel Sürdürülebilirlik Raporlama İlkeleri Çerçevesinde Finansal Olmayan Bilgilerin Raporlanması: Finansal Hizmetler Sektörü Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Altuntaş C., Türker D. (2009). Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. *DEÜ SBE Dergisi*, 14(3), 39-64.
- Aracı H. Ve Yüksel F. (2016). Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki İşletmelerin Sürdürülebilir Katma Değerinin Hesaplanması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16, 786-801.

- Aras G., Aybars A. Ve Kutlu Ö. (2010). Investigating the relationship between corporate social responsibility and financial performance in emerging markets. *Managing corporate performance*,59(3), 229-254.
- Arıkboğa, Ş.(2003).*Entelektüel Sermaye*. İstanbul: Derin Yayıncılık.
- Athanasios V., Antonios S. Ve Despina G. (2013). Company Characterisitcis and Human Reource Disclosure in Greece. *Procedia Technology*, 8, 112-121.
- Aybeyskera I. Ve Gutthrie J. An Empirical Investigation Of Annual Reporting Trends Of Intellectual Capital In Sri Lanka. This Journal Article Is Avaible At Research Online, 16(3), 151-163.
- Barney J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal Of Managment*. 17(1), 99-120.
- Barut A., Karabayır M. E. Ve Torusdağ M. (2019). Entelektüel Sermaye Firma Değeri İlişkisi: Borsa İstanbul'da Ampirik Bir Analiz. *İ.İ.B.F Dergisi*, 9(1),169-194.
- Barutçugil İ. (2012).*Bilgi Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Başkaya A. V. (2018). *Kurumsal Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Finansal Raporlama İlişkisi İçin Örnek Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayarçelik E.B (2011). *Entelektüel Sermayenin Girişimsel Oryantasyona Etkisi Ve Firma Performansı İle İlişkisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bayhan İ. 2018. *Liderlik Davranışının Duygusal Emek Ve Yenilikçi İklim Üzerindeki Etkisinde Sosyal Sermaye İle Entelektüel Sermayenin Aracılık Rolü: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bengü H. (2010).*Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi*. Türk M. ve Demirgüneş Kartal (Yay. haz.). Entelektüel Sermaye içinde (65-85). Niğde, Nobel Yayıncılık.

- Bengü H. (2010).*Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması*. Türk M. ve Demirgüneş Kartal (Yay haz.). Entelektüel Sermaye içinde (87-121). Niğde, Nobel Yayıncılık.
- Bellikli U. (2019). *Muhasebe Muhafazakarlığının Entelektüel Sermaye Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul (BİST) 100 Endeksi'ndeki İşletmelerde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bhatt, G.D. (2002).“Management Strategies for Individual Knowledge and Organizational Knowledge. *Journal of Knowledge Management*, 6(1).
- Bollen K.A. (1989), *Structural Equations with Latent Variables*, John Wiley & Sons Inc., New York, USA.
- Bontis, N.(1998). Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models. *Management Decision*, 36(2), 63-76.
- Boujelbene M. A. ,Affes H. 2013. The impact of intellectual capital disclosure on cost of equity capital: A case of French firms. *J. econ. finance adm*, 18(34), 45-53.
- Boudreau J. W., Ramstad P. M. 1997, Measuring İntellectual Capita: Learning From Financial History, *Human Resource Management*, 36(3), 343-356.
- Bozbura F.T., Toroman A. (2004). Türkiye’de Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi İle İlgili Model Çalışması Ve Bir Uygulama. *İtü Dergisi*. 3(1), 55-66.
- Brooking, A. (1997). *Intellectual Capital*, International Thomson Business Press, London.
- Brüggen A., Vergauwen P. Ve Dao M. (2009). Determinants of intellectual capital disclosure: evidence from Australia. *Management Decision*, 47(2), 233-245.
- Bukh N.P. Ve Johanson U. 2003. Research and knowledge interaction Guidelines for intellectual capital reporting. *Journal of Intellectual Capital*, 4(4), 576-587).

- Bukh N.P., Nielsen C., Gormsen P. Ve Mouritsen J. (2005). Disclosure Of Information On Intellectual Capital In Danish IPO Prospectuses. *Accountability Journal*, 18(6), 713-732.
- Bukowitz W. (1998). Benchmarking Intellectual Capital Measurement practices. *Measuring & Valuing Intellectual Capital Conference*, london, 3.
- Bulgurcu E. B. (2011).Entelektüel Sermaye Ve Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 3, 1-14.
- Chen, J.,Zhu Z. Ve Xie H.Y. (2004). Measuring Intellectual Capital: A New Model And Empirical Study. *Journal of Intellectual Capital*, 5(1), 195–212
- Chen M., Cheng S ve Hwang Y. (2005). An Empirical Investigation Of The Relationship Between Intellectual Capital And Firm's Market Value And Financial Performance. *Journal Of Intellectual Capital*. 6(2), 159-17.
- Choong K.K.(2008). Intellectual capital: definitions, categorization and reporting models, *Journal of Intellectual Capital*,9(4), 609-63.
- Choo, C.W. Ve Bontis, N. (2002). The Strategic Management Of Intellectual Capital And Organizational Knowledge, *Oxford University Press*, 1-19.
- Chu, P. Y., Lin, Y. L., Hsiung, H. H., Ve Liu, T. Y. (2006). Intellectual capital: An Empirical Study of ITRI. *Technological Forecasting and Social Change*, 73(7), 886-902.
- Cinquini L., Passetti E. Ve Tenucci A. Ve Frey M. (2012), Analyzing Intellectual Capital Information in Sustainability Reports: Some Empirical Evidence. *Journal of Intellectual Capital*, 13(4), 531-561.
- Clarke M., Seng D. Ve Whiting H. (2011). Intellectual capital and firm performance in Australia. *Journal of Intellectual Capital*, 12(4), 506-530.
- Çelik Y. (2018). *Sürdürülebilirlik Muhasebesi Sürdürülebilirlik Muhasebe İlkeleri (GRI), BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Bankaların Sürdürülebilirlik Raporlarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çetin A. (2005). Entelektüel Sermaye Ve Ölçülmesi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 20(1), 359-378.
- Çıkrıkçı M., Daştan A 2002. Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tabloları Aracılığıyla Sunulması. *Bankacılar Dergisi*, 43, 18-32.
- Davenport, T.H. and Prusak, L. (1998) *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Harvard Business School Press, Boston
- Duran B. (2018). *Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi, Karşılaşılan Sorunlar Ve Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dzinkowski, R. (2000). *The measurement and management of intellectual capital: An introduction*. *Management Accounting*, 78(2), 32-36.
- Edvinsson L. 1997. Developing Intellectual Capital at Skandia. *Long Range Planning*, 30(3), 366-373.
- Ercan T. Ş. (2007). *Türkiye'deki İnşaat Firmalarında Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemlerinin Uygulanması Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Ercles G.R., Krzus M. P., Krzus M. Ve Rogers J. (2012). The Need for Sector-Specific Materiality and Sustainability Reporting Standards. *Journal of Applied Corporate Finance*, 24(2), 65-71.
- Efe M.N. (2015). *Girişimsel Yönelim, Entelektüel Sermaye Ve Örgütsel Öğrenme Yeteneklerinin Firma Performansı Üzerine Etkileri*. Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Erdoğan M., Dönmez A. 2014. Entelektüel Sermaye İle İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Panel Veri Uygulaması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 362-369.
- Ekerkil V. Ve Göde M. Ö. (2017). Küresel Raporlama Girişimi (GRI) Standartlarına Göre Seçilen Otellerin Sürdürülebilirlik Raporlarının Analizi ve Değerlendirilmesi. *İşletme Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 859-871.

- Emir S. (2019). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Sürdürülebilirlik Raporlaması: BİST’de Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Erginer D. (2019). *Halka Açık Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporları Analizi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erkal Z.E. (2005). *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması Ve İMKB’ye Kayıtlı Teknoloji Şirketlerine Yönelik Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Erkuş H. (2004). Geleneksel Raporlama Yöntemlerinin Yeni Ekonomi Karşısındaki Durumunun İrdelenmesi Ve Entelektüel Sermayenin Raporlanması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2), 303-32.
- Erkuş A. (2006). *Entelektüel Sermaye: Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Erol İ. (2016). *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi Ve Raporlanması: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Antalya
- Esen E. (2018). *Şirketlerin İşveren Markası Uygulamaları: Bankaların Sürdürülebilirlik Raporları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Garcı ’a-Meca E. (2005). Bridging the gap between disclosure and use of intellectual capital information. *Journal of Intellectual Capital*, 6(3),427-440.
- Genç A.K. (2018). *Entelektüel Sermaye Ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Katma Değerine Etkisi: Türkiye’de Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Görmüş A. Ş. (2009). Entelektüel Sermaye Ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi. *İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(1), 57-75.

- Guthrie J., Petty R. Ve Ricceri F. (2006). The voluntary reporting of intellectual capital Comparing evidence from Hong Kong and Australia. *Journal of Intellectual Capital*. 7(2), 254-271.
- Guthrie J. (2001). The Management, Measurement and the Reporting of Intellectual Capital. *Journal of Intellectual Capital*, 2(1), 4-30.
- Guthrie J., Petty R. Ve Johanson U. (2001).Sunsire In The Knowledge Economy. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 365-382.
- Guthrie J., Farnetti F. (2018). GRI Sustainability Reporting by Australian Public Sector Organizations. *Public Money & Managment*, 28(6), 361-366.
- Gümrah A. (2018). *Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Rapor Kalitesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Günel T. (2017). *Kurumsal Kuram Perspektifinden Kurumsal Sürdürülebilirlik: İşletmelerin Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporları Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülcemal T. (2016).*Hisse Senetleri İlk Defa Halka Arz Edilen Firmalarda Entelektüel Sermayenin Firma Performansına Etkisi*. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. New York: 7th Edition.
- Huang, C.J. ve Liu C.J.(2005).’’Exploration For The Relationship Between Innovation, IT And Performance. *Journal of Intellectual Capital*, 6(2),237.
- Huang C.F Ve Hsueh S.L (2007). A Study On The Relationship Between Intellectual Capital And Business Performance In The Engineering Consulting Industry: A Path Analysis. *Journal Of Civil Engineering And Management*, 13(4), 265-271.
- Hobikoğlu E. H. (2011). Entelektüel Sermayenin Önemi, Sınıflandırılması Ve Ölçme Yöntemleri: Kurumsal Bir Çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 86-99.

- Hoyle R. H. ve Panter A. T. (1995), "Writing about Structural Equation Models", In: HOYLE, Rick H. (Ed.), *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications*, Sage Publications Inc., London, *United Kingdom*, 158-176.
- Jelínková, E. Ve Jirincová, M. (2015). Diversity Management As A Tool Of Managing Intellectual Capital. *Journal of Competitiveness*, 7(4), 3-17.
- Johnson W.H.A. (1999). An Integrative Taxonomy Of Intellectual Capital: Measuring The Stock And Flow Of Intellectual Capital Components In The Firm. *Int. J. Technology Management*, 18(5), 562-575.
- Jurczak J. (2008). Intellectual Capital Measurement Methods. *Economics And Organization Of Enterprise*, 1(1), 37-45.
- Kara S. (2005). *Entelektüel Sermaye Bileşenlerinden İnsan Sermayesinin Ölçülmesine Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisan Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Eskişehir.
- Karacaer S., Aygün M. (2009). Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerindeki Etkisi. *İ.İ.B.F Dergisi*, 29(2), 127-140.
- Karacan S. (2004). Entelektüel Sermaye ve Yönetimi. *İ.S.M.M.O. Mali Çözüm Dergisi*, 69, 177-199.
- Kavlakoğlu M.E. ve Esen E. (2017). Şirketlerin İşveren Markası Uygulamaları: Bankaların Sürdürülebilirlik Raporları Üzerine Bir Araştırma. *IV. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi*, İstanbul.
- Kaya S. (2017). *İşletmelerde Entelektüel Sermaye Ve Bilgi Yönetiminin İnovasyon Performansı Ve Rekabet Avantajı Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi*. Doktora Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya Y. (2013). *Ülkelerin Entelektüel Sermayelerinin ölçülmesine İlişkin Yaklaşımlar Ve Türkiye Üzerine Model Çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Kayalı C. A., Yereli A. N., Ada Ş. (2007). Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi Kullanılarak Entelektüel Sermayenin Firma Değeri Üzerindeki

- Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 67-90.
- Kerimov R. 2011. *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması ve İşletme Performansına Etkisi: Örnek Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kızıl C. (2009). *Bankacılık Sektöründe Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi*. Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç H. (2009). Entellektüel Sermaye Açısından Lider Yöneticilik Davranışının Sektörel Farklılaşması. *Kamu-İş*, 10(3).
- Kolk A. (2004). A Decade Of Sustainability Reporting: Developments And Significance. *Int. J. Environment and Sustainable Development*, 3(1), 51-64.
- Kulaklı A., Birgün S. 2005. Müşteri Merkezli Operasyonel Bilgi Yönetimi İçin Veri Yönetiminin Ölçülmesi. *İtü Dergisi/b*, 2(1), 37-48.
- Malhotra Y. (2000). Knowledge Assets in the Global Economy: Assessment of National Intellectual Capital. *Journal of Global Information Management*, 8(3), 6.
- Mansourabad M.A. (2016). *Entelektüel Sermaye'nin İflas Risk Üzerine Etkisi: Bursa İstanbul Üzerine Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Marr, B., Gupta, O., Pike, S. ve Roos, G. (2003). *Intellectual Capital And Knowledge Management Effectiveness*. *Management decision*, 41(8), 771-781.
- Milost F. 2013. Is the Intellectual Capital Accounting Just a Management Fashion? . *Int.J.Buss.Mgt.Eco.Res* ., 4(4), 759-765.
- Mouritsen J. , Larsen H.T. Ve Bukh P.N (2005). Dealing with the knowledge economy: intellectual capital versus balanced scorecard. *Journal of Intellectual Capital*, 6(1), 8-27.

- Oliveira L. Ve Rodrigues L. L. (2010). Intellectual Capital Reporting in Sustainability Reports. *Journal of Intellectual Capital*, 11(4), 575-594.
- Önce S. Onay A. Ve Yeşilçelebi G. (2015). Corporate Sustainability Reporting And Sitation in Turkey. *Journal of Economics, Finance& Accounting*, 2(2), 230-252.
- Özmen A. (2019). Sürdürülebilirlik Raporlaması: *BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan Şirketler Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Öztürk M.B. Ve Demirgüneş K. (2007). Kurumsal Yönetim Bakış Açısıyla Entelektüel Sermaye. *İMKB Dergisi*, 10(37), 395-411.
- Paker Y. (2018). *Çevresel Sürdürülebilirlik Ve Tedarik Zincirinde Çevresel Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Payne G.T., Moore B.C., Griffis S.E. Ve Autry C.W. (2000). Multilevel Challenges and Opportunities in Social Capital Research. *Journal of Management*. 37(2), 491-520.
- Pedrini M. (2007). Human capital convergences in intellectual capital and sustainability reports. *Journal of Intellectual Capital*. 8(2), 346-366.
- Petty R. Ve Guthrie J.(2000). Intellectual capital literature review, *Journal of Intellectual Capital*,1(2), 155-176.
- Roos, G. Ve Roos, J. (1997). Measuring Your Company's İntellectual Performance. *Long Range Planning*, 30(3), 413-426.
- Saade, R, Nebebe, F. Ve Tak, M.(2011). Knowledge Management System Development: Theory and Practice. *Interdisciplinary Journal of Information*, 6,35.
- Sakur R. (2019). *Entelektüel Sermaye İle Firmaların Finansal Performansları Arasındaki İlişki: BİST Sınai Endeksinde Yer Alan Firmalar Üzerine Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Erzurum.

- Sarıay M. A. İ. (2016).*Entelektüel Sermayenin Finansal Durum Tablosunda Raporlanması: Türkiye Muhasebe Standartları Ve Türk Vergi Mevzuatı Çerçevesinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Sharabati A. A. , Jawad S. N. ve Bontis N. , 2010. Intellectual capital and business performance in the pharmaceutical sector of Jordan. *Management Decision*, 48(1), 105-131.
- Sullivan P.H. (2000). Value-Driven Intellectual Capital , *John Wiley & Sons, Inc.*, New York.
- Sumedrea, S. (2013). Intellectual Capital and Firm Performance: A Dynamic Relationship in Crisis Time. *Procedia Economics and Finance*, 6, 137-144.
- Şahinler S. (2000). En Küçük Kareler Yöntemi ile Doğrusal Regresyon Modeli Oluşturmanın Temel Prensipleri. *MKÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* 5 (1-2), 57-73.
- Şamiloğlu F. (2006). Şirket Büyüklüğü, Defter Değeri/Piyasa Değeri ve Beklenen Getiriler: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Ampirik Bir İnceleme. *İİBF Dergisi*, 32.
- Tales M., Bramley A., Adshead N. Ve Farr J. (2002). Dealing With The Management Intellectual Capital. *The Potential Role Of Strategic Mangement Accounting*. 15(2).251-267.
- Taliyang S. M. Ve Jusop M. (2011). Intellectual Capital Disclosure and Corporate Governance Structure: Evidence in Malaysia. *International Journal of Business and Management*, 6(12), 109-117.
- Taşdemir B (2017). *Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Tan H. P., Plowman D. Ve Hancock P. (2008). The Evolving Research On Intellectual Capital. *Journal Of Intellectual Capital*, 9(4), 585-608.

- Taylor, C. (2001) "Intellectual Capital", Computer World, March 12, *Academic Research Library*, 51.
- Topal M., Eydurhan E., Yağanoğlu A. M., Sönmez A. Y., Keskin S., 2010. *Çoklu Doğrusal Bağlantı Durumunda Ridge ve Temel Bileşenler Regresyon Analiz Yöntemlerinin Kullanımı*. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41 (1), 53-57.
- Tovstiga G. Ve Tulugurova E. (2007). Intellectual capital and performance in russian enterprises. *Journal of Intellectual Capital*, 8(4), 695-707.
- Töre E. (2017). *Entelektüel Sermayenin Yenilikçi İş Davranışına Etkisinin Bilgi Paylaşımı, Öz Yeterlilik Ve İç Denetim Odağı Perspektifinden İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Tuncer A. (2018). *Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisinde Yenileşimi Destekleyen Örgüt İkliminin Rolü: Büyük Ölçekli İşletmelerde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Z. (2010).*Entelektüel Sermaye Kavramının Teorik Çerçevesi* Türk M. ve Demirgüneş Kartal (Yay. haz.). Entelektüel Sermaye içinde (1-65). Niğde, Nobel Kitabevi.
- Türk Z. (2010).*Entelektüel Sermaye Yönetimi Ve Stratejik Yönetim Muhasebesi*. Türk M. ve Demirgüneş Kartal (Yay. haz.), Entelektüel Sermaye içinde (121-151). Niğde, Nobel Kitabevi.
- Ünal O. 2010. Entelektüel Sermayenin Raporlanması Ve UMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2.
- White G., Yuningsih Y., Lee A., Nielsen C. Ve Bukh P. N. (2010). The nature and extent of voluntary intellectual capital disclosures by Australian and UK biotechnology companies. *Journal of Intellectual Capital*, 11(4), 519-536.

- Van Den Berg, H. A. (2006). Models of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation. *Models of IC Valuation. Models of IC Valuation.*
- Yaşlıca B. E. (2019). *Entelektüel Sermaye, Girişimsel Yönelim Ve Firma Performansı: Bilgi Yaratma Sürecini Rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Yavuz V.A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı Ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 6386.
- Yılmaz F. (2018). *Jenerik Stratejilerin Firma Performansına Etkisi: Entelektüel Sermaye ve İnfomal İlişkilerin Rolü.* Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yıldız S. 2011. Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 11-28.
- Yorulmaz D. 2018. *İnşaat Sektöründeki Müşavir Firmaların Entelektüel Sermayelerinin Tanınırlıklarına Ve Uluslararası Anlaşmalarına Etkileri.* Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Yörük N, Erdem M.S 2008. Entelektüel sermaye ve unsurlarının İMKB’de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi. *İ.İ.B.F Dergisi*. 22(2), 397-413.
- Zaim H. Ve Gürün F. (2007). Kurumsal Başarının Gizli Anahtarı: Entelektüel Sermaye, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 295-312.
- Zeghal D. Ve Maaloul A. (2010). Analyzing Value Added As An Indicator Of Intellectual Capital And Its Consequences on Company Performance. *Journal Of Intellectual Capital*, 11(1), 39-60).
- Zor İ, Bulut E. 2013. Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolara Yansıtılması. *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 8. 96-114.

Zor İ, Cengiz S. (2013). Entelektüel Sermaye İle Firma Değeri Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(1). 37-56.

Zor İ. Ve Aslanoğlu S. (2006). Bilgi Varlıklarının Değerlemesi: Entelektüel Sermaye Ölçüm ve Değerleme Modelleri; Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, 29, 152-165.

İNTERNET KAYNAKLARI

BİST <http://www.borsaistanbul.com> Erişim Tarihi: 14.09.2019

DANIŞMEND <http://www.danismend.com> Erişim Tarihi: 14.10.2019

FİNNET <http://www.finnet.com> Erişim Tarihi: 10.10.2019

SEMTRİO <http://www.semtrio.com> Erişim Tarihi: 03.10.2019

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA TÜRKiYE
<http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.10.2019

SD (Sağlık Düşüncesi Ve Tıp Kültürü Platformu)
<http://www.sdplatform.com/dergi/115/isletmelerde-entelektuel-sermayenin-olculmesi.aspx> Erişim Tarihi: 21.10.2019

SLİDE PLAYER <https://slideplayer.biz.tr/slide> Erişim Tarihi: 19.11.2019.

EKLER

EK 1. Analiz Kapsamındaki BİST 100 Şirketleri

1.	AKBANK A.Ş.
2.	AKENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.
3.	AKSA AKİRİLİK KİMYA SANAYİ
4.	ANADOLU EFES
5.	ANADOLU CAM SANAYİİ A.Ş.
6.	ARÇELİK A.Ş.
7.	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
8.	AYGAZ A.Ş.
9.	BİZİM TOPTAN SATIŞ MAĞAZALARI
10.	BRİSA LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
11.	COCA COLA İÇECEK A.Ş.
12.	ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
13.	DOĞUŞ OTOMOTİV. A.Ş.
14.	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI A.Ş.
15.	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.
16.	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.
17.	GARANTİ A.Ş.
18.	GLOBAL YATIRIM HOLDİNG A.Ş.
19.	HALKBANK A.Ş.
20.	KOÇ HOLDİNG A.Ş.
21.	LOGO YAZILIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
22.	MİGROS TİCARET A.Ş.
23.	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.
24.	POLİSAN HOLDİNG A.Ş.
25.	SABANCI HOLDİNG A.Ş.
26.	SODA SANAYİ A.Ş.
27.	TEKFEN HOLDİNG A.Ş.
28.	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
29.	TRAKYA CAM SANAYİİ A.Ş.
30.	TÜRK HAVA YOLLARI A.Ş.
31.	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.
32.	VAKIFBANK A.Ş.
33.	YAPIKREDİ A.Ş.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Şeyma Gül Küçük
Doğum Yeri : Niksar /TOKAT
Adres : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
İletişim : seyma.gul.09@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2017-2020

Lisans : Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2012-2016

İŞ DENEYİMİ

2016-2017 : Mustafa Fettahlıoğlu Mali Müşavir Muhasebe Bürosu
(Muhasebe Elemanı)

OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 23/01/2020

Tez Başlığı / Konusu: Firmaların Entelektüel Sermaye Açıklama Düzeylerini Etkileyen Faktörler: BİST Firmaları Üzerine Bir Araştırma

Yukarıda başlığı belirlenen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 155 sayfalık kısmına ilişkin, 23/01/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9 'dur.

Filtreleme Tip 1 (maksimum %30)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça dâhil,
- 3- Alıntılar dâhil.

Filtreleme Tip 2 (maksimum %10)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar dâhil,
- 4- 5 Kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

23/01/2020

Adı Soyadı: Şeyma Gül KÜÇÜK

Öğrenci No: 1622501106

Anabilim Dalı: İşletme

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Zeynep TÜRK

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR.

Arş. Gör. Alptuğ AKSOY